

Paul Bowles versei 3

Robert Graves: Hétvégén odavoltam (próza) 6

Mark Strand versei 9

William Trevor: A varrónő gyereke (próza) 11

Kelényi Béla versei 25

Sári László: Keleti levelek 3. (Kőrösi Csoma Sándorról) 28

Galántai Zoltán versei 34

Uri Asaf: Gregor Samsa, avagy egy alma utóélete (próza) 40

Ágoston Tamás versei 43

Háy János:....? (próza) 46

Fecske Csaba versei 50

Márton László: Kulissza és név (próza) 52

Szilák Flóra: „Demokrácia kérdése ez is”

(Bodor Ádám: *Az értelmezés útvesztői. Tizenöt beszélgetés*) 60

András Tamara: Égszakadás, földindulás – *lupus in fabula*

(Krasznahorkai László: *Herscht 07769*) 65

Rőhrig Eszter: Nem leszek elérhető, soha többé (próza) 71

Laczkó Mária: Pillanatkép – dombtetőn (próza) 75

Billinger Edit: Az iraki fiú (próza) 84

Bangha Mónika: Velence (próza) 90

Mark Strand prózaversei 94

A borítón és a lapzárókon Nagy Miklós fényképei

E számunk szerzői:

András Tamara kritikus (Kecskemét), Asaf, Uri költő, író, festő (Bp.), Ágoston Tamás költő (Bp.), Bangha Mónika író (Oxford), Billinger Edit író (Berlin), Bowles, Paul zeneszerző, költő író (1910–1999), Fecske Csaba költő (Miskolc), Galántai Zoltán író, fizikus (Bp.), Graves, Robert angol költő, író, mitológus (1895–1985), Háty János író, költő (Bp.), Kelényi Béla költő, tibetológus (Bp.), Laczkó Mária író (Bp.), Márton László író (Bp.), Röhrig Eszter író, fordító (Bp.), Sári László író, tibetológus (Gyúró), Strand, Mark kanadai származású amerikai költő (1934–2014), Szilágyi Mihály műfordító (Bp.), Szilák Flóra kritikus (Bp.), Trevor, William író próza- és drámaíró (1928–2016)

ÉJSZAKÁK

Voltak idők, mi van ezzel és azzal,
amikor a szavak suttogása nem volt elég.
Az emlékek polcán ott hever a rosszízű nyár,
hiába kutatod a kamrában, sehol nem találsz helyét.
Bizonyára korán véget ért a váratlan köddel,
és mérhetetlen sötétségbe sodorta a szél.
Egy hang sem lehet elég, mi van ezzel és azzal,
és gyorsabban fogynak az órák.

4 ÜZENET

Senki nem kiáltott fel a nyáron
Forró szobákban teltek a napok
Benyitott az éjszakák levegőtlen folyosóira
Egy sárkány vándorolt át a hanghidakon
Ragyogott a pikkelye és a farkát húzta maga után
A zokogó parkokban ijesztgette a patkányokat

A domboldaltól távol elakadt az utcákon
Nevetés csapott át a kanyargó folyón
A város kupolái alabástromban remegtek
És a déli külvárosok szélén a zsaruk
A kiszáradt fűben megtalálták a nyomát

MINDEN DOLGOK

5

Csíkos kígyók kúsznak ránk
A madarak ideges sikolya
Elcsendesíti a szökőkutakat és a gyümölcsösöket
Megtalálták suhogó szárnyaikat
Alászállnak az égből
Akkor én és akkor én
Eltörlöm a kerti séták mosolyát
Sólymot nevelek a fiókából
Tarantulák és méhek között
Akkor én és akkor én
Elfelejték minden siránkozást.

(Kakuk Tamás fordításai)

Nem kéne előhoznom e történetet – a folyományát leszámítva nincs benne semmi –, ha csonkaformán nem volna időszerű. Ami velem történik, inkább a magam módján mondom el, vagy sehogy. A lényeg: első látásra beleestem abba

6 Robert Graves

HÉTVÉGÉN

ODAVOLTAM

a lányba. Annyival több rokonszenvesnél, azonkívül szépségkirálynői alkat, úghogy...

Főleg ahhoz képest, hogy milyen szájalmasan festettem.

Talán, ha falábú,

kancsal és egyetlen foga van... Nem mintha különösebben érdekelték volna a fogak, vagy többre futotta volna tőlem egy nyögésnél, vagy akár üdvözlő mosolynál. Ő bezzeg figyelmes volt; előbb törődött velem, mint az ölemet lapító teherrel. A legtöbb lány idegrohamot kapott volna. Ő rendet tett, még a segítségkérőt sem hívta. Félszemmél is látta... De haladjunk sorjában! Amellett, hogy szájalmasan festettem, szájalmas is voltam: szombaton kezdett fájni a fogam egy olyan helyen, mint Cwm Tatws¹. Ezt hajtogattam magamban ama kisiklott hétvégén.

Az volt a baj, hogy teljesen egyedül voltam: senki nem aggódott értem, senki nem küldött keresőcsapatot utánam, senki emberfia nem ismert a településen. Horgászni mentem Cwm Tatwsba. Másért nem is nagyon megy oda valaki, hacsak nem tősgyökeres helybéli... Ami nem vagyok. Már pénteken, miután bejelentkeztem a fogadóba, megsajdult a fogam, de úgy döntöttem, idegszába, és elintéztem egy aszpirinnal. Szombaton korán keltem, hogy megcsipdessem a tavat, melyben állítólag szép számmal akadnak egymásfél kilósak. Vittem magammal aszpirint és ebédpótlónak valami hideget.

Nem, horgászni járni, nem feltétlenül annak jele, hogy Hemingway-rajongó valaki, elvégre ott van Izaak Walton² is, akit szintén nem olvastam.

A délután derekán a fogfájás feléledt, és úgy hasogatott, mint... Addig fogtam néhány valamirevalót, de a nagyobbak se voltak akkorák, mint a hirdetésekben. Egyiket is, másikat is elengedtem. Az volt a hiba, hogy vártam a harmadikat. És hogy elfelejtettem, szombat délután van. Amikor visszaértem Cwm Tatwsba, melynek öt kocsmája van (némelyik rossz, némelyik rosszabb), egy rendőrőrs, egy postája, egy bankfiókja stb. – nagyobb hely ottanság –, csak akkor határoztam el, hogy megkeresem a helyi foghúzó, akinek az „Esküvői kápolna (1861)” réztábla mellett állt a sajátja.

Tévedni tetszik. Otthon találtam, szívélyes volt, sőt szombaton délután és este is dolgozott, amikor mindenki... De nemrég megcsúszott egy nedves sziklán, miközben sietve el akart kapni egy másikat, és ez kárt tett a bal könyökében. Súlyos csapás: balkezes volt.

– Hadd nézzem! – mondta. És úgy is tett. – Teljesen menthetetlen szegény. Rögtön ki kell húzni. Ez bizony, sajnos, egy hátsó őrlőfog.

Mit tehet ilyenkor az ember, ha aki megvizsgálta, a fogász, még egy hónapig működésképtelen? Persze, ha az ember bérelhetne autót, és a hegyeken át elvezetne ötven kilométert Denbighbe, ott másnap talán... 7

Én erősködtem és esedeztem: – Hát senki nincs ezen az ötköcsmás helyen, aki... Mondjuk, egy kovácsmester? Vagy egy borbély? Netán egy állatorvos? Akire rábízhatna!?

– Nos, tekintettel a sürgősségre, talán, mint mondja, az állatorvos beleegyezhet, hogy azt tegye önnel, amit a jerkéssel szokott...

Sajnos, az illető az asznapi utolsó „csőrössel” (a buszt nevezik így Cwm Tatwsban) elment Denbighbe meglátogatni a valakijét.

A fogász jobb kézzel megdörzsölte szúrós állát. Most nem tudott borotválkozni, a borbélyüzletet pedig közönségesnek és méltóságán alulinak tartotta. – Hát, nem csodálkoznék, ha az elődöm vállalná, hogy irgalmat gyakorol. Ő is angol, képzett fogorvos, vagy tizenöt éve tőle vettem át a praxist. Kedves, jóságos öregúr, bár nagy emberkerülő, és egy szót sem tud walesiül.

A walesiség nem volt különösebb hátrány ilyen körülmények között. Már rohantam is a Rododendron-lakhoz egy nyirkos átjárón lefelé, majd föl egy rododendronokkal szegélyezett még nyirkosabb ösvényen. Addigra a fogfájásom...

Ismét tévedni tetszik. Otthon volt ő is, és a kezét sem törte. Viszont tíz percet vártam rá, miután becsöngettem, és akkor is más okból nyitott ajtót, annyira süket volt.

Hogy átugorjam az értetlenkedés pantomimját: sikerült megértetnem és rávennem, hogy...

A rendelőszoza... A hátborzongató talán a legjobb szó... „Csak felnőtteknek”. Úgy festett, réges-rég nem volt nyitva. Pókhálók trópusi liánként. Vastag por a fogorvosi széken. Ferdén elakadt redőny. Fűtetlenség. Egérszag. Egerek neszezése. Hámló tapéta. Lenyűgöző volt, bizonyos értelemben.

Segítettem becsavarni egy villanyégőt, és azt mondtam: – Ne, kérem, ne fáradjon a begyújtással.

– Igen, muszáj eltávolítani – zihálta. – Sajnos hátsó őrlőfog. Ennél is sajnálatosabb, hogy nincs érzéstelenítőm.

Szerencsére kiderült, hogy a fogót bealajozva tette el. Csak szárazra kell törölni. Kedvtelve nézegette. Még mindig használható.

Használta is.

Addigra a hátsó őrlőfog... Vagy ismétlem magam?

Nehéz sajnálatosabb dolgot elképzelni, panaszkodott. Egyáltalán nem azt a fogót kellett volna választania. A jobbikat a praxissal együtt megvette az utódja. De mindent elkövet. Ugye, nem bánom, ha egy kis alkalmatossággal kipeckeli a szájamat, hogy jobban hozzáférjen... Benne van a kor-

8 ban, kissé berozsdásodtak az izmai.
 És: Megtenném, hogy mozdulatlan maradok? Igen, tényleg roppant sajnálatos. Megvágta a szájam sarkát, tudja jól, de csak, mert félre-rántottam a fejem.

Jobb, ha a következő három percnél nincs írásos nyoma. Még felnőttek számára sem.

Aztán attól félt az öregúr, hogy nem jutunk semmire. Az a fogó!

A fog odvas volt, és letörte a tetejét. Most mélyebbre kell hatolnunk, bele az ínnybe. Lehet, hogy kicsit fájni fog. Megtenném, hogy ezúttal nem mozgok? Csak egy pillanatra fog fájni, aztán... Talán, ha megengedném, hogy a székhez rögzítsen. A szíve sem a régi, én meg folyton ide-oda...

Szegény ördög! – Ha akarod, meg is tömhetsz, akár egy libát, csak húzd ki azt a fogat! – mondtam. Ő persze nem hallotta, csak sejtette, majd kiment több méter villanydrótért.

Jó erősen kikötött: tengerész módra. Gályán is volt fogorvos? – kérdeztem. Ő csak mosolygott süketen. Fél hét körül járt az idő ama szombat estén, és furamód mesélni kezdett egy híres gyilkosról – bizonyos Crippenről –, akivel együtt járt a fogorvosira, mikor... Itt hagyta abba: Egyszer neki is volt szerencséje kezelni az illető feleségét és áldozatát, a színésznő Belle Ellmore-t. Biztosan emlékszem rá. Eltört az egyik metszőfoga, mikor ráharapott egy...

Bár befejeznék mondataikat az emberek!

Így hát, mint mondtam, meglepetésszerűen felbukkant az öregúr unokahúga. Hétfő volt, úgy negyed tizenkettő. A bájos lányt, akit a gondviselés küldött, mintha skatulyából húzták volna ki.

Én meg ott ültem abban a dohos szobában, abban a poros fogorvosi székben, egy halott fogorvossal a térdemen, kipeckelt szájjal, hideglelősen, egy növekvő tályoggal, villanydróttal szorosan megkötözött karra, lábbal és törzzsel, arról nem is beszélve persze...

Igen, a magam módján szeretem elmesélni, noha nincs benne semmi. Bármelyik nyavalyás bolonddal megtörténhetett volna.

Na, de a folytatás! Az aztán tényleg...

(Szilágyi Mihály fordítása)

¹ Cwm Tatws [kum tatusz]: walesi településnév, jelentése: krumplivölgy.

² Izaak Walton (1593–1683) angol író. Legismertebb könyve a *The Compleat Angler*, mely a horgászat művészetét és szemléletmódját dicsőíti versben és prózában.

A TÁVLAT

Íme a hely. A székek fehérek. Az asztal fénylik.
Az ott ülő férfi a viaszos ragyogást nézi.
A szél újra meg újra megforgatja levegőt,
mintha tágítani akarná a teret. Nekem – gondolja az illető.
Mindig vonzódott az idő változásához,
mely úgy rendeződik, hogy nagyobb rálátása legyen
a bánatra, még a legszemélyesebbre is. A nyílt tenger fölött
felhők hosszú polca csüng, mögötte az elmosódott nap
letűnőben – szelíd változata a történetnek,
mely, ha igaz, csak egyszer mondják el, és mindig túl későn.
A pincérnő meghozza az italt. A férfi a fogyó fény felé tartja,
de csak egy pillanatra. Vörös foltot vet ingére.
Az ég lassan sötétedik, a szél alábbhagy, a látkép fenséges.
Lilába fordulását, ebben az oldott alkonyban,
eggyel több oknak érezni az ottlétre,
mert már megpillantani is egyfajta boldogság,
mintha az önmagában elég és tartós volna.

10 AZT MONDOD

Minden fejben dől el, mondog,
és semmi köze a boldogsághoz. Hideg jön,
meleg jön, rengeteg idő van elmélkedésre.
Belém karolsz és azt mondog, történni fog valami,
valami szokatlan, amire mindig készen álltunk,
mint a Nap érkezése félnapos ázsiai útjáról,
mint a Hold távozása, miután nálunk éjszakázott.

(Szilágyi Mihály fordításai)

Cahal WD-40-et¹ fújta az egyetlen csavarra, melyet nem tudott meglazítani. Az összes többi könnyen kijött, de ez berozsdásodott, és nem eresztette a kipufogódobot. Megpróbálta kiütni, a kipufogódobot pedig elforgatni, hátha enged valamelyik, de egyik sem tette. Fél őt – szólt oda Heslinnek –, nem lesz kész ez a nyavalyás kocsi.

William Trevor 11

A VARRÓNŐ GYEREKE

A garázsban mindig égett a villany, mert a polcokat a hátsó fal ablakai elé tették. Bontásra kész autók, alkatrészre váró autók és motorkerékpárok, és görgős emelőbakok álltak a szintén hátul lévő irodabódé két oldalán. A hátsó fal mentén szerszámos állványok, satupadok, új és újrafutózott gumibroncsok, meg gépszírral, olajjal teli bödönök sorakoztak. A garázs közepe két szerelőakna volt, az egyikben Cahal apja épp egy kuplungot szerelt be. Egy rádióból akvaristáknak szóló tanácsok hallatszottak. – Kikapcsolnád? – kiáltotta Cahal apja a kocsi alól, melyen dolgozott, és Cahal addig tekerte a keresőt, míg az apja kedvére való zenét nem talált.

Egyetlen fiúgyermeke volt egy lányos családnak. A testvérei mind idősebbek voltak nála, és mind elmentek már a városból – három Angliába, egy a Galway-beli² Dunnesba, egy másik férjhez, Nebraskába. A garázs volt, amit Cahal ismert, mivel gyerekkora óta az apja mellett dolgozott; pró-cseprő munkákat végzett, miközben felnövekedett. Így mindig volt segítsége idősebb apjának, akinek ő maradt meg a családból.

Újra megpróbálkozott a csavarral, de a WD-40 még nem kezdett hatni. Sovány, csaknem vézna ifjonc volt, sötét hajú, hosszú arca ritkán mosolygott. Az agyonmosott zöld overallon, melyet sárga pólója fölött viselt, olajfoltok sötétlettek. Tizenkilenc éves volt.

– Hello – szólalt meg egy hang. Egy férfi és egy nő állt a szélesre tárt garázsajtóban. Idegenek.

– Üdv – mondta Cahal.

– Lehetséges-e, uram – érdeklődött a férfi –, hogy elvisz minket a Szent Szűzhöz?

– Tessék? – mondta, miközben az apja kikiabált az aknából megtudni, ki van ott. – Az vajon melyik? – kérdezte.

A pár tanácstalanul egymásra nézett, és nem válaszolt, mire Cahal rájött, hogy külföldiekkel van dolga, akik nem értik, amit mond. Az előző évben egy német gurult be a Volkswagenjével a garázsukba; csörög a motor, mondta. „Reméltem, hogy a dugattyúfej” – ismerte be az apja utólag, de csak a motorháztető csappantyúja volt kissé laza. Néhány héttel később egy

amerikai házaspár cseréltette ki az egyik gumit a bérautóján, azóta nem történt ilyesmi.

– Pouldeargba³ – mondta a nő. – Így kell mondani?

– A szobrot keresik?

12 Bizonytalanul bólintottak, aztán még egyet, nagyobb meggyőződéssel és egyszerre.

– Maguk nem vezetnek? – kérdezte tőlük Cahal.

– Nincs kocsink – felelte a férfi.

– Ávilából jöttünk – mondta a nő. Selymes, fekete haját hátul piroskék szalag kötötte össze. Barna szeme volt, hófehér fogsora, olajbarna bőre. A turisták elnyűtt ruházatát viselte: farmernadrágot, csíkos piros blúza fölött gyapjúdzsekit. A férfin ugyanolyan farmer volt, inge meghatározhatatlan árnyalatú szürkéskék, nyakában fehér kendő. Csak néhány évvel lehetnek idősebbek nála, Cahal úgy becsülte.

– Ávila? – kérdezte.

– Spanyolország – mondta a férfi.

Cahal apja ismét kikiabált, és Cahal megmondta neki, hogy két spanyol jött hozzájuk.

– A boltban azt mondták – magyarázta a férfi –, maguk elvisznek a Szűzhöz.

– Lerobbant a kocsijuk? – kiáltott ki Cahal apja.

Ötven eurót kérhet a pouldeargi oda-vissza fuvarért, fontolgatta Cahal. Lemarad a holland–németről, a vb talán legjobb meccsének tévéközvetítéséről, de sebj, ötven euróért megéri.

– Még rendbe kell tennem egy kipufogót – mondta. A Heslin öreg Vauxhalljából⁴ lógó csőre és kipufogódobra mutatott, értették. Intett nekik, hogy várjanak egy percet, majd az akna felé legyintett, hogy ne törődjenek az onnan jövő kiáltásokkal. A pár elmosolyodott. Cahal ismét megpróbálkozott a csavarral, és az megmozdult.

Feltartott hüvelykujjal jelezte, amikor a cső és a kipufogódob a földre koppant.

– Hét óra körül tudom elvinni magukat – súgta közelebb lépve hozzájuk, hogy az apja ne hallja, mit mond. Kikísérte őket az udvarra, és miközben üzemanyagot töltött egy Murphy's Stout⁵ teherautóba, megállapodott velük.

Amikor az apja egy mérföldnyire járt a Bantry úton, a méntelep bejáratánál megfordult, és elégetten nyugtázva, hogy jól beállította Shea atya kuplungját, visszagurult a garázshoz. A kocsit az udvaron hagyta, hogy Shea atya elvihesse, a kulcsokat pedig felakasztotta az irodában. Heslin, aki a bíróságon dolgozott, kitöltötte a csekket a kipufogóért, melyet Cahal rendbe hozott.

Cahal kibújt az overallból, és amikor Heslin elment, szólt az apjának, hogy a látogatók megkérték, vigye el őket Pouldeargba. Spanyolok, ismételte meg, ha az előbb nem hallotta volna.

- Mi dolguk Pouldeargban?
- A szobron kívül semmi.
- Annak felé se néznek mostanság.
- De ők kíváncsiak rá.
- Elmondtad nekik, mi történt vele?
- Hát persze.
- Akkor minek mennek oda?
- Ők az a fényképezős fajta.

Tizenhárom éve az akkori püspök és két plébános végett vetett a pouldeargi út mellett álló szobor kultuszának. A három lelkiatya s az arra járó szerzetesek és apácák egyike sem talált semmi különöst a szoborban, egyikük sem volt tanúja annak, aminek híre ment: hogy könny csordul lehunytt szeméből a bűnbocsánatért esedezők hallatán. A szobor mind a szószéken, mind a vallási kiadványokban téma lett, és ostoba képzelgésnek minősítették a róla szóló híreszteléseket. Az akkori káplán pedig kimutatta, hogy amit a szobor mellett rendszeresen elhaladó két-három helybéli látott – némi nedvességet az orcáján –, nem egyéb a szeme alatti árokban összegyűlt esőcseppeknél. A téma ezzel lezárult. Akik feltétlenül hittek abban, amit sosem láttak, és akik nem vették észre a magasan a szobor fölé nyúló ágak esőáztatta leveleit, olyan ostobának érezték magukat, ahogy a lekipásztoruk megjósolta. A Könnyező Szűz egyik napról a másikra ugyanaz a festett faragvány lett, ami mindig is volt. Keresztúti Miasszonyunk néven is emlegették egy ideig.

– Sose hallottam, hogy többen lefényképezték volna – csóválta a fejét Cahal apja, mint aki kételkedik a fiában, ami gyakran előfordult és általában okkal.

– Egy illető nemrég elhatározta, hogy könyvet ír erről. Bejárta Írországot, hogy kiderítse, hány könnyező szobor van.

– Pouldeargnál csak az eső csorog.

– Meg is írja majd a könyvében. Mindenről beszámol: hogy hol található ilyen szobrok, és hogy melyik oké, melyik nem.

– Megmondtad a spanyoloknak, mi volt Pouldeargban?

– Hát persze.

– Üritsd ki az ifjú Leahy motorjának benzintankját, aztán meghegesztjük, ahol szívárog.

Cahal apjának gyanúja jogos volt: az igazságnak nagyon kis szerepe volt abban, amit Cahal a spanyol párnak Pouldeargról mondott. Ötven euró várományosaként nem látta értelmét tudtukra adni, hogy tévhit volt a csoda, melyet egykor a szobornak tulajdonítottak.

14 Dublinban hallottak róla egy férfitől, akivel a kocsmában szóba elegyedtek. Könnyező Miasszonyunk, Keresztúti Miasszonyunk és Pouldeargi Szent Szűz néven emlegette. Ezt többször is el kellett ismételnük, mire Cahal összerakta, miről beszélnek, de végül úgy gondolta, hogy megértette. A négy-öt mérföldes kerülő simán megtehető, és ha megtévesztették őket a Dublinban hallott szobornevek, ahhoz neki semmi köze. Egy tea és némi tévzés után, hét óra ötkor begurult a Macey's Hotel udvarára. Ott várta őket, ahogy mondta. Szinte azonnal megjelentek.

Beültek hátra, szorosan egymás mellé. Mielőtt elindította a motort, Cahal megismételte az összeget, és azt mondták, rendben van. Áthajtott az elcsendesedett városon, amely ebben az órában mindig ilyen volt. Az üzletek egy része még nyitva volt, és pár órára úgy is maradt – az újságosok, a trafikok, a fűszerezések, az édességboltok, a Quinlan's bevásárlóközpont és az összes kocsmá –, de az utcák csendesek voltak.

– Szabadságon vannak?

Nem sokat értett a válaszból. Egyszerre beszéltek, egymást kijavítva. Többszöri ismétlés után úgy vette ki a szavaikból, hogy össze akarnak házasodni.

– Ez nagyszerű – mondta.

Ráfordult a Loye útra. A mögötte ülők spanyolra váltottak. A rádió nem működött, különben bekapcsolta volna, hogy ne érezze egyedül magát. Az autó egy fekete Ford Cortina volt, száznál is több mérfölddel a számlálón; az apja betudta egy másik használt autó vételárába. Addig használják, míg le nem jár a forgalmija, aztán félreteszik alkatrésznek. Arra gondolt, elmondja nekik mindezt, nehogy azt higgyék, szóra sem méltatja őket, de tudta, hogy túlságosan nehéz volna. Mély nyomot hagyott benne, hogy a Keresztény Testvérek⁶ szófukarnak tartották, és bántotta, ha emiatt mások azt gondolták, lassú az észjárása. Amikor tehetette, azzal vette elejét, hogy kérdezett.

– Hosszabb időre jöttök? – kérdezte, és a nő azt mondta, két napig voltak Dublinban. Ő is járt már néhányszor Dublinban, jegyezte meg Cahal. Innen Pouldeargig hegyes-völgyes a vidék, tette hozzá. Szép a táj, mondta a nő.

A két kiszáradt fánál elkanyarodott, pedig egyenesen is Pouldeargba jutottak volna, csak még később, mert arra csupa kátyú az út. Jól bírja az emelkedőket, mondta a férfi. Ford, mondta Cahal, és örült, hogy értette a megjegyzést. Hozzá lehet szokni, gondolta magában, némi gyakorlattal egész jól megérteni a beszédjüket.

– Hogy mondják spanyolul: szobor? – szólt hátra a válla fölött.
– Estatua – mondták egyszerre. – Estatua.
– Estatua – ismételte Cahal, és sebességet váltott a Loye-i emelkedő előtt.

A nő megtapsolta, és Cahal a visszapillantó tükörből látta, hogy 15 mosolyog. Istenem, micsoda nő, gondolta. Adj nekem egy ilyet, mondta magában, és elképzelte, hogy kettesben van vele a kocsiiban, a férfi nincs ott, nem jött el vele Írországba, nem is létezik.

– Hallott Ávilai Szent Terézről? Hallani róla Írorszáiban? – kérdezte. Az ajka megnyílt és becsukódott a visszapillantó tükörben, kivillantak a fogai, a nyelve hegye is látszott egy pillanatra. Amit kérdezett olyan világos volt, hogy bárki megértette volna.

– Hát persze – mondta, összetévesztve Ávilai Szent Terézt azzal a Szent Terézzel, aki az alázatáról és a kis dolgok iránti figyelmességéről volt híres.⁷ – Nagyon is – mondta. – De még mennyire.

Csalódottan észlelte, hogy mögötte ismét spanyolra váltottak. Minnie Fennellyvel járt, de semmi kétség, ez jobb nő. A két arc egymás mellett jelent meg a lelki szemei előtt, és vitathatatlan volt a különbség. A híd környékén álló házak után kanyargós lett az út. Korábban a rádió záporokat jelzett, de egynek se volt nyoma. Szélszentes októberi este volt, kezdett sötétedni.

– Már csak alig egy mérföld – mondta anélkül, hogy hátrafordult volna, de a spanyol párbeszéd nem szakadt meg. Lehet, hogy a fényképezéshez már késő lesz, mire odaérnek. Ha minden a legjobban megy, Pouldearnál akkor is sötét lesz a fák miatt. Eszébe jutott, vajon vezetnek-e már a németek. Rájuk fogadott volna, ha van rá pénze. Mielőtt elérték úti céljukat, lehúzódt a padkára egy széles, száraznak látszó helyen. Gyanúsan rezgett a kormány, és meg is találta a hibát: eresztett a szelep a bal első keréken. Öt-hat font nyomást veszített, úgy becsülte.

– Egy perc az egész – nyugtatta utasait, miközben hátul újságpapírok, szerszámok és üres festékdobozok között a pumpát keresgélte. Arra gondolt, mitévő legyen, ha nem leli, és a pótkerék lapos, ami előfordult az átvett régi autóknál. De meglett a pumpa, és belefűjt néhányszor a gumiba, hogy tovább tudjanak menni. Majd a pouldeargi elágazásnál újra megnézi, mi a helyzet.

Amikor odaértek, már kevés volt a fény a fényképezéshez, és a pár egész közel ment az Keresztúti Szűzhöz, amely ferdebb volt, mint amilyennek legutóbb, alig több mint egy éve látta. A kereket ugyanolyan laposnak találta, mint mielőtt belepumpált, és miközben a pár nézelődött, kicserélte a felfűjt állapotban talált pótkerékre. Közben mindvégig hallotta spanyol beszédjüket, pedig nem emelték föl a hangjukat. Amikor visszajöttek, a kocsi

még mindig az emelőn volt, és várniuk kellett egy kicsit. Ott ácsorogtak mellette az úttesten, de úgy látszott, nem bánták.

Még elcsípheti a második félidő nagyobb részét, gondolta, miközben megfordult és elindult visszafelé a kocsival. Sosem tudhatod, hol kötsz
16 ki, ha elmentél; mennyit kell várnod, ha másoktól függsz.

– Tetszett a Szűz? – kérdezte a pártól, és bekapcsolta a fény-szórót, hogy lássa az út hibáit.

Spanyolul válaszoltak, mint akik elfelejtették, hogy fölösleges. Kissé ferdebben áll, mondta, de nem értették. A férfiről kezdtek mesélni, akivel a dublini a kocsmában találkoztak. Tört angolsággal ismételtettek valamit, ami most is úgy hangzott, mintha a házasságkötésükről szólna. Végül azt vette ki, hogy az illető azt mondta nekik, akik Pouldeargban bűnbánatot gyakoroltak, áldást kaptak a házasságukra.

– Meghívták néhány italra? – kérdezte, de ezt sem nem értették.

A hegyről lefelé nem találkoztak autóval, még biciklivel sem. Szerencséje volt a kerékkel: ha éjszakára a hegyen rekednek, könnyen azt mondhaták volna, hogy nem fizetnek. Már nem beszélgettek, a visszapillantó tükörben látta, ahogy egymás ölelve, árnyalakként csókolóznak a homályban.

Ekkor, amint elhagyták a kiszáradt fákat, szaladt ki a gyerek. A kék házból az autóhoz. Már hallott róla, hogy van itt egy gyerek, aki kiszaladgál az autókhoz. Vele még nem tett ilyet, sosem látta, ha erre járt, pedig gyakran emlegették. Egy pillanattal az után érezte az ütődést, hogy a fénycsóvában megvillant fehér ruhája a fal mellett, és futásnak eredt.

Cahal nem állt meg. A tükörben sötét borította az utat. Látott rajta valami fehérét feküdni, de azt mondta magának, hogy csak képzelődik. A Cortina hátsó ülésén a spanyolok változatlanul egymásba voltak gabalyodva.

Cahal tenyere, háta és homloka verejtékezni kezdett. Az ő ajtajához csapódott az autónak szaladó kislány. Apátlan félárva, mint azt a garázsban többször hallotta. Fitzie Gill egyszer mutatott egy karcolást a sárvédőjén, és azt mondta, biztosan kő volt a gyerek kezében. De általában nem történt sérülés, és hogy a gyerek megsérült volna, azt soha senki nem mondta.

Bungalók jelezték, hogy elérték a várost, fény égett mindegyikben. Megszólaltak a spanyolok, és megkérdezték, mikor indul a busz Galwayba. Félreértette őket, mert azt hitte, az aznap estire gondolnak, pedig a másnap délelőtti érdekelte őket. Megmondta nekik, és amikor a Macey's udvarán kifizették, a férfi ceruzát és noteszt adott a kezébe. Nem értette minek, de elmutogatták neki, és akkor leírta az időpontot. Kezet fogtak vele, mielőtt bementek a hotelbe.

Éjjel, nem sokkal fél kettő után felébredt, és nem tudott visszaaludni. Megpróbálta felidézni, amit a meccsből látott, az elfutásokat, a mentéseket,

a két sárga lapot. De mindez olyan volt, mintha csak álmodta volna a közvetítés képeit és a kommentár részleteit, pedig tudta, hogy nem. A garázsban megnézte a kocs oldalát, és semmi nem látszott rajta. Leoltotta a villanyt és bezárt. A meccset a Shannon-kocsmában nézte, de nem várta meg a végét, mert elunta, hogy alig történt valami. Meg kellett volna állnia. 17 Nem tudta, miért nem tette. Nem emlékezett rá, hogy fékezett volna. Azt sem tudta, lett volna-e ideje megpróbálni.

A Ford Cortinát látták kihajtani a Loye útra, majd később visszajönni. Az apja tudja, hogy a férjetlen nő háza melletti úton ment. A spanyolok bizonyára elmondták a hotelban, hogy látták a Szűz szobrát, és azt is, hogy Galwayba utaznak tovább. Galwayban megtalálhatók és kikérdezhetők.

Cahal tovább törte a fejét a sötétben. A pár hallhatta a puffanást. Lehet, hogy nem tudták, mi az, de hallhatták csókolózás közben. Emlékezhetnek arra, mennyivel azelőtt történt, hogy kiszálltak a Macey's udvarán. Nem ruha volt az a fehér, hasított bele a felismerés, ami a földet seperte; hosszabb volt annál, inkább hálóing lehetett.

A boltokban látta néhányszor az asszonyt, aki ott lakott, varrónő, mondták, kicsi volt, izmosan sovány, kíváncsi fekete szemekkel és kissé ferde arcvonásokkal, melyek nélkül egész szemrevaló lett volna. Amikor megszült, senki nem tudta, ki a gyerek apja – még ő sem, így mondták, bár alap nélkül valószínűleg. A szóbeszéd szerint elhallgatta, hogy gyereke született.

A sötétben fekvő Cahal leküzdötte a kényszert, hogy felkeljen és visszamenjen körülnézni; hogy elgyalogoljon a kék házig – autóval menni ostobaság lett volna –, és megnézzék, van-e valami az úton, bármi legyen is az. Sok éjszakán kelt fel és ment át találkára Minnie Fennellyhez a házuk mögötti fészerbe. Feküdtek a halomba rakott halászhalókon, sugdolóztak és simogatták egymást, amit nappal sehol nem tehettek. Nappal legfeljebb fél órájuk lehetett a Cortinában, valahol a szabadban. A fészerben övük volt a fél éjszaka.

Azt számolta, mennyi ideig tarthat gyalog elmenni az eset helyszínére. Oda akart menni, hogy lássa, semmi nincs az úton, és megkönnyebbülten álomra hajtani a fejét. Többnyire pirkadt már, amikor elköszönt Minnie Fennellytől, és most arról ábrándozott, hogy a hajnal derengésében hazafelé tart, és ismét jól van. Amire kicsi az esélye.

Egyszer elütik ezt a gyereket, jutott eszébe Fitzie Gill megjegyzése, és hogy valaki azt mondta, ez az asszony képtelen odafigyelni a gyerekeire. Magára hagyja a házban, mondták, még éjszakára is, amikor férfitársaságra vadászva egyedül iszogat a Leahyben.

Cahal nem tudott visszaaludni aznap éjjel. És egész másnap arra várt, hogy valaki benéz a garázsba, és elmondja, mi derült ki. De senki nem jött,

ahogy a következő és az aztáni napon sem. A spanyolok már Galwayból is továbbutazhattak, és akik látták a Ford Cortinát, csak bizonytalanul emlékeztek rá. És Cahal számba vette azokat a sofőröket, akiknek hasonló esete volt a gyerekekkel, és azt gondolta, végül is, lehet, hogy szerencséje van. Ennek ellenére, jó ideig a környékére se néz annak a háznak, ha egyáltalán meg még arra.

Aztán történt valami, amitől minden megváltozott. Egy estén a Cyber Caféban ült Minnie Fennellyvel, és a lány azt mondta:

– Ne fordulj meg, de valaki nagyon néz téged.

– Ki az?

– Ismered a varrónőt?

Megjött a sült krumpli, amit rendeltek. Cahal nem mondott semmit, de tudta, hogy előbb vagy utóbb nem fogja megállni, hogy hátra ne nézzen. Meg akarta kérdezni, hogy a gyerekével van-e, de mivel mindig egyedül mutatkozott a városban, tudta, hogy nincs ott vele. Ha mégis, annak egy az ezerhez az esélye, gondolta, és minden mást elfojtva, elöntötte tudatát a történetek éjszakáján érzett aggodalom.

– Kiütést kapok ettől a nőtől – súgta Minnie Fennelly, és fűszerecetet hintett a krumplijára.

Cahal körbenézett. Amint meglátta a magányos varrónőt, lekapta róla a szemét. Még mindig a hátán érezte a tekintetét. A Leahyből jöhetett, mert úgy ült, mint aki ittas. Amikor elfogyasztották a krumplit és az időközben megkapott kávé, Cahal megkérdezte, ott van-e még a nő.

– Igen. Ismered? Volt már nálatok a garázsban?

– Á, nem. Nincs autója. Nem jár hozzánk.

– Ideje visszamennem, Cahal.

Cahal nem akart elindulni, amíg a nő ott van. De ha várnak, az órákig eltarthat. Nem akart mellette elmenni, de miután fizetett és felállt, látta, hogy kénytelen lesz. Amikor mellé ért, a nő megszólalt, de nem hozzá, hanem Minnie Fennellyhez intézte szavait.

– Szívesem megvarrom az esküvői ruháját – ajánlkozott. – Gondoljon rám, ha eljön az idő és szüksége lesz rá.

Minnie Fennelly nevetett, és azt mondta, messze nem gondolnak még esküvői ruhákra.

– Cahal tudja, hol talál meg – mondta a varrónő. – Így van, ugye, Cahal?

Azt hittem, nem ismered – mondta Minnie Fennelly már odakint.

Három nappal később Mr. Durcan náluk hagyta a háború előtti Riley-ját, mert nem fogott rendesen a kézifékje. Négyre beszéltek meg, hogy visszajön érte, és mielőtt elment, megkérdezte:

– Hallották, mi történt a varrónő gyerekeivel?

Az a fajta volt, aki tudja, mit beszél. Vékony, fekete bajszára és a Riley sportkocsira, agglégény életének büszkeségére, éppúgy odafigyelt, mint a szavaira és az öltözékére.

– Eltűnt. Hatóságilag keresik.

19

Mindezt Cahal apjának mondta el. Cahal, benn a satupadnál, épp akkor találta meg a szétrohadt csövet a Gibney Pékség furgonjának motorhűtésében.

– Nem komplett, mármint a gyerek – mondta Cahal apja.

– Hát, nem.

– Mindenfélét beszélnek.

– Akárhogy is, fogta magát, és elment. Több úton is ellenőrzést tartanak, hátha látta valaki.

Ezt hallván, Cahal újra gyötörni kezdte a szorongás, mely azóta sem szűnt meg, hogy látta a varrónőt a Cyber Cafében. Belegondolt, miket kérdezhet a Gardaí,⁸ mikor mehetett el a gyerek, de hiába próbálkozott, semmire nem jutott.

– Lehet, hogy az anya sem komplett – jegyezte meg Cahal apja, miután Mr. Durcan távozott. – Hiszen soha, egy szemernyit se törődött azzal a gyerekekkel.

Cahal nem mondott semmit. Megpróbált arra gondolni, hogy feleségül veszi Minnie Fennelyt, pedig semmi nem volt megbeszélve, még kettejük között sem. Hirtelen maga előtt látta becsületes, dundi arcát, ugyanolyan dundi karját és kezét. Mindig tetszett neki, akkor is, amikor még az apácákhoz járt, és először látta. Nem kellett volna, nem lett volna szabad a spanyol nőről ábrándoznia. Meg kellett volna mondania neki, hogy a szobor egy nulla, és a férfi, akivel találkozottak, becsapta őket, hogy meghívják néhány italra.

– Anyád veled varratta meg a hátsó szoba függönyeit. Emlékszel, fiam? Cahal megrázta a fejét.

– Hát persze, alig öt éves lehettél, talán még annyi sem. Akkoriban kezdett ruhákat varrni, az apja még ott volt veled a házban. A pap azt mondta, adjunk neki munkát, mert áldott jó lélek. Nahát, ezt ma már senki nem mondaná!

Cahal bekapcsolta a rádiót, és felnyomta a hangerőt. Madonna énekelt, és maga elé képzelte a néhány évvel korábbi koncerttöbözékében, fűzőben és alsóneműkben. Óriási volt, gondolta.

– Elviszem a Toyotát – mondta az apja, és becsengettek a kút mellől; tankolni akart valaki. A te dolgod, gondolta Cahal, és elindult kiszolgálni az illetőt. Ami a német-holland estjén történt, egészen más, mint amiről Mr. Duncan hírt hozott, sehogy nem hozhatók összefüggésbe.

– Üdv – köszöntötte az iskolabusz sofőrjét a benzinkútnál.

A varrónő gyerekét ott találták meg, ahol néhány napja feküdt, egy hasadék fenekén, félig törmelékkel takarva, az elhagyott kőbányában, félmérföldnyire a lakhelyétől. Sok éve már, hogy elszállították az utolsó követ, szögesdrótkerítést emeltek, és kitűztek két veszélyjelző táblát. Valószínűleg be-

20 kúszott a legalsó drót alatt, közölte a Gardaí, és másnap acélháló került a szögesdrót helyére.

A város a varrónőt hibáztatta, a háta mögött órá hártották a felelőséget a tragédiáért. A mindedig kimondatlan ocsmány rágalom, hogy a gyerek az ő apjától van, aki anyja korai halála után egyedül nevelte őt, immár természetes magyarázatként kínálkozott a szerencsétlen életű és halálú kis-lány zavarodottságára.

– Hogy vagy, Cahal? – hallotta a varrónő hangját maga mögül egy kora novemberi éjjelen, a fészter felé menet, ahol Minnie Fennellyvel szokták jelét adni egymás iránti vonzalmuknak. Alig múlt éjfél, de a főutca néhány lámpáját kivéve, a város világítása rég kihunytt. – Eljönnél hozzám, Cahal? Elsétálnál velem a házamhoz?

– Hagyjon békén engem – mondta.

– Sok éjszakán ültem a part fölött, és sok éjszakán láttalak téged. Folyton sietsz, Cahal.

– Most is így van.

– Éjjel egykor?! Ugyan minek, Cahal?

– Nem ismerem magát. Nem akarok magával beszélgetni.

– Öt nappal azelőtt tűnt el, hogy a rendőrséghez fordultam. Nem az első eset volt, hogy elköszált. Egy pillanat alatt kint volt az úton.

Cahal nem mondott semmit. Noha még mindig nem fordult meg, érezte, hogy a nő ivott, a kocsmaszagot.

– Nem fordultam hozzájuk korábban, mert féltem, ha friss a nyom, kiderítik, mi történt. Értesz engem, Cahal?

Cahal megállt, megfordult, és a nő majdnem nekiütközött. Menjen el, mondta neki.

– Az út volt a mindene. Reggel, amint felkelt, kirohant az autókhoz. Anélkül, hogy egy falatot evett volna. A másik az volt, hogy eljárkált, fel a szoborhoz. Ott térdelt egész nap, míg valami öregember kézen fogva haza nem hozta. Hányszor megtörtént, Cahal! És először ott keresték, miután szól-tam az őrmesternek. Minden nő a legjobbat akarja magának, Cahal.

– Szálljon le rólam!

– Hét után történt, talán húsz perccel hét után. Épp indultam a Leahybe, és az ajtóból láttam a fekete kocsit és benne téged. Este mindig észrevenni, ha autó jön, de csak annyi hangzott el, hogy későn értem haza a Leahyből, és a gyerek eltűnt. Értesz engem, Cahal?

– Ennek semmi köze hozzám.

– Ahogy elment, úgy vissza is tudott volna jönni, gondoltam, de nem mondtam a rendőröknek, Cahal. Hálóingben szokott odakint bolyongani? – kérdezték tőlem, és azt mondtam nekik, hogy mire észrevettem volna, már az ajtón kívül volt. Elmegyünk hozzám, Cahal?

– Nem megyek magával sehova.

21

– Egyetlen szóval sem vádollar, Cahal.

– Nincs is miért. Mások is voltak velem a kocsihoz este.

– Istenre esküszöm, hogy lezárt ügy, ami történt. Gyere velem, Cahal.

– Semmi nem történt, semmit nem kell lezárni. Végig spanyolok voltak velem az autóban. Elvittem őket Pouldeargba, és visszahoztam őket a Macey's Hotelba.

– Nem Minnie Fannelly való neked, Cahal.

Cahal sosem látta még közelről a varrónőt. Fiatalabb volt, mint gondolta, de annyinak látszott, amennyi a kora – nála tizenkét-tizenhárom évvel idősebbnek. Arcának ferdesége nem volt csúnya, anélkül akár szépnak is lehetett volna látni, és eszébe jutott a spanyol nő hibátlan szépsége és selymes haja. A varrónőnek is fekete haja volt, de kusza és fénytelen, a vékony szálak tartás nélkül omlottak vállára. A szeme, mely oly átható tekintettel nézte őt a Cyber Caféban, csipás. Telt ajka mosolyra húzódott, és látszott, hogy kissé csorba az egyik foga. Cahal megfordult, otthagya a nőt, és az nem követte.

Így kezdődött és nem volt vége. A városban, az éjszakáktól eltekintve, folyton a nyomában volt. Cahal tudta, hogy képzőleg, a varrónő nincs ott mindenhol, de amikor megjelent, annyira hangsúlyos volt a jelenléte, hogy így érezte. Rendbe tette magát, sötét ruhákat hordott, és az emberek azt mondták, a gyermekét gyászolja, meg azt is, hogy abbahagyta a kocsmázást. Látták, amint újrafestette háza homlokzatát a kéknek ugyanarra az árnyalatára, és rendbe hozta az elvadult előkertjét. Gyalog közlekedett, többé nem állt ki az út mellé, hogy hazavigyék a bevásárlásból.

Szokásos napi tevékenysége, szerelés, karbantartás és üzemanyag-töltés közben Cahal kénytelen volt létezőnek tekinteni a kettejük kapcsolatát, melyet a varrónő tudatosított benne azon az éjszakán, és tudta, hogy ez az érzés azért eresztett gyökeret és erősödik benne, mert fél. Cahal félt, de nem tudta, mitől, és amikor megpróbált rájönni, megrémült. Elkezdett misére járni, és gyakrabban gyónt, mint bármikor azelőtt. Az apjának feltűnt, hogy alig szól a tankolást vagy javítást kérő vevőkhöz. Az anyja vérszegénységre gyanakodott, és vastablettákkal kezdte gyógyszerezni. Az Írországból maradt nővére, mikor hazajött egy hétvégére, azt mondta, biztosan Fannelly a baj oka.

Cahal úgy-ahogy megvolt, de lelki szemei előtt újra meg újra kiemelték a hasadékból a mindig azt a bizonyos hálóinget viselő gyereket, lefektették és betakarták, ahogy a hullákat szokás. Ha nem kellett volna kereket cserélnie, máskor megy el a ház mellett, akkor a gyerekek talán nem lett

22 volna alkalma vagy kedve kiszaladni. Ha megmondta volna, hogy a Szűz könnyei nem egyebek esőcseppeknél, ott sem lett volna az úton. A varrónő nem beszélt vele, nem is próbálta megszólítani, de Cahal tudta, hogy az újrafestés, az állandó gyászviselés és az előkertbe ültetett virágok mind neki szólnak. Alig egy évvel az után, hogy a spanyol párt Pouldeargba vitte, részt vett Minnie Fennelly esküvőjén, aki Des Downyhez, egy Athenry-beli állatorvoshoz ment férjhez.

A varrónő néma felbukkanásai a sötét utcákon annak valószínűségével rémítették, hogy – mint álmatlan éjszakáján elhatározta – gyalog visszament, és a gyereket, aki ott feküdt az úton, ő vitte a kőbányába. Pedig tudta, hogy nem ő, hanem a varrónő tett így.

Eljárt a Keresztúti Szűzhöz, mindig arra számítva, hogy ott találja a varrónőt. Letérdelt, de nem kért semmit. Csak magában beszélt, javulást ígért. És hogy elfogadja, bármivel bűnhődik is, amiért fenntartotta a hazugságát annak az embernek, akivel a spanyolok Dublinban összetalálkoztak; hogy ötven euróért kihasználta ezt az út melletti ferde faragványról szóló hazugságot; nézte, ahogy a pár csókolózik; elképzelte ruhátlanul Madonnát, és nem bántotta, hogy ezt a nevet használja.

Egyszer, amikor Pouldeargban volt, Cahal meglátta a Szűz arcán a csillogást, melyet egykor könnyeknek véltek. Megérintette a mélyedést, ahol e nedvesség összegyűlt, és a szájához emelte az ujját. Nem volt sós, de mindegy. Visszafele, a kék ház mellett elhaladva, látta, hogy a varrónő az előkert virágágyásait gyomlálja. Noha a nő nem nézett fel, Cahal oda akart menni hozzá, és tudta, hogy eljön a nap, amelyen odamegy.

Fordította és jegyzetekkel ellátta: Szilágyi Mihály

¹ WD-40: univerzális spray (vízkiszorító, rozsdagátló, alkatrészkenő, -lazító és -tisztító olajféleség).

² Galway: kikötőváros Írország nyugati partvidékének közepén, az azonos nevű megye székhelye.

³ Pouldearg: az Allow-folyónál 1602-ben zajlott csata helyszíné Írországban, Galwaytól 150 km-re délre.

⁴ Wauxhall: a General Motors brit cége, elsősorban az Opel-típusok jobb kormányos változatait gyártja.

⁵ Murphy's Stout: ír barna sör (száraz és majdnem fekete), Cork városában főzik.

⁶ Keresztény Testvérek Kongregációja: katolikus hitbuzgalmi egyesület, 1802-ben Írországban alapították az ifjúság nevelésére.

⁷ Lisieux-i Szent Teréz, a magyar nyelvterületeken Kis Szent Terézként is emlegetik.

⁸ Gardaí: az ír rendőrség közkeletű rövid neve.

SZOBA GLADIÓLUSSZAL

A napokat egy minden reggel kivilágosodó, meszelt falú szobában töltöm, nincs benne semmi, csak egy pamlag, kis íróasztal, meg a hetente cserélt gladiólusz műanyag palackban, a széket már a konyhából hozom be reggeli után az asztalhoz, hogy leüljek és hozzáfogjak az éppen esedékes szöveghez, legyen az bármi, úgylis majdnem mindig ugyanazt írom, ugyanarról, ha nem is ugyanúgy sikerül, ennyit legalább megtanultam és megértettem egy élet végére, ami nem az enyém, nem is a másé, soha nem is volt senkié, mert itt van benne mindenki, aki volt és mindenki, aki még nincsen, aki csak lesz majd és hiába minden, hogy ettől akár csak egy pillanatra is különbözővé, különállóvá tegyem magam, magunkat, mintegy megállítva a szobában elsötétedő, holnap reggel majd újra kivilágosodó időt, csak hagynom kell, hogy olyanok legyünk, mint a virágról virágra nyíló és hervadó gladiólusz, egy vég nélkül ismétlődő dallam, amiből egyetlen hangot egyetlen pillanatilig lehet hallani.

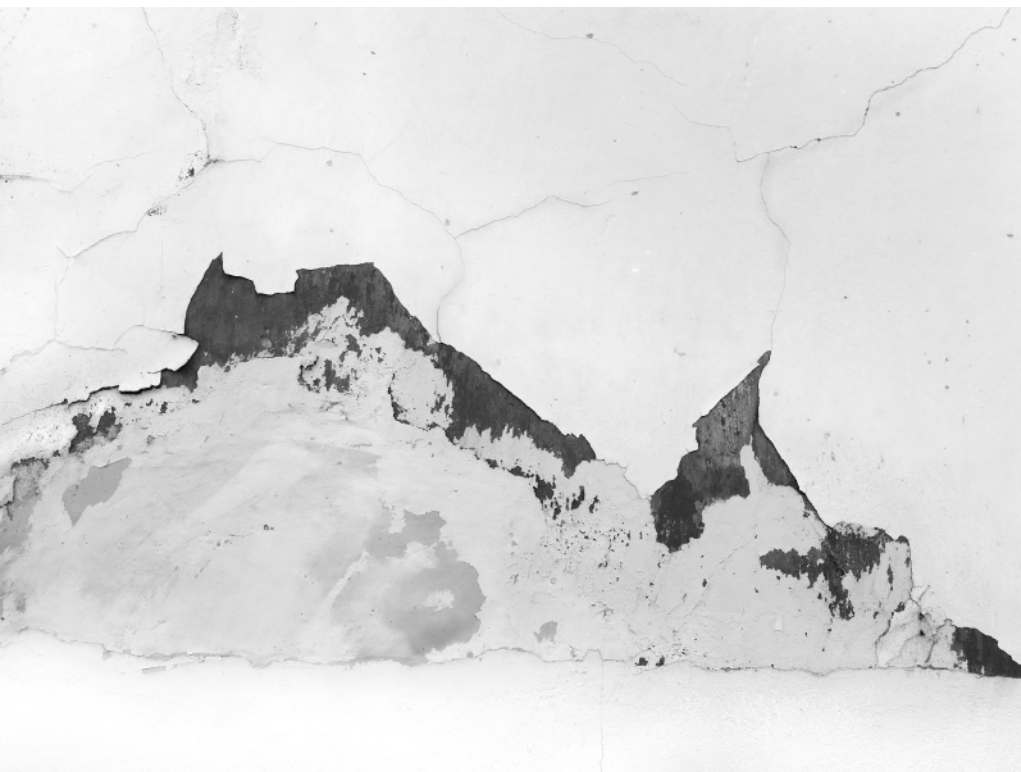
26 OBERSENDLINGI MEGÁLLÓ

Még azt is hittem, hogy többé már nem írok verset, mert többé nem vagyok érdekes még a magam számára sem, és többé már semmi értelme megfogalmazni, hogy mi volt, és mi lehetett volna, mert azt tudom, hogy mi lett és tudom azt is, hogy ami lehetett volna, az már nem lesz, és ami lesz, az végül mindig csak ugyanaz marad, mint ami volt, és tudom még azt is, hogy ami van, az sem lesz már, mert el sem múlt soha, meg sem maradt sehol.

EURÜDIKÉ ÉBRESZTÉSE

27

Mindig meglepődöm, amikor egy dobozra állított éjszakai lámpa fényénél az arcod nézem, amikor ebben a prózai megvilágításban szinte költői módon próbálom újrarajzolni magamban a homlok, szemek, orcák, orr és az áll ellazult, kissé már idegenné vált vonásait, mintha csak én magam lennék a tompa fény körülötted, és kétségbeesetten fognám, tartanám vissza ezt a viaszos alaktalanságba burkolódzó arcot, hogy ne süllyedjen mélyebbre az álom szürke vizébe, amíg kívül várakozom, hogy elsötétedjek én is, hogy ott legyek veled, ahol vagy, ahol álmodsz, hogy együtt süllyedjünk tovább.

„Ezt az aranyos, nagy könyvet négy szolga vitte Csoma Sándor után végig, Himalájaország tetejéig. Benne az egész világ nyelvei voltak mind leírva, hogy amelyiket csak akarja, eltanulhassa belőle, s kedvét lelje benne, amíg csak él.”

28 Sári László

KELETI LEVELEK 3.

Kőrösi Csoma Sándorról

ajándékba a „nyelvek nagy könyvét”. Ő pedig úgy megtanult belőle minden nyelvet, hogy a végén már mindenkivel a saját nyelvén beszélt – tartja maig a székelyföldi képzelet. Csoma Sándor nevét ezen a tájon mindenki ismeri. Másfelé azonban sokan még a nevét is helytelenül írják és mondják, nem Csomaként említik, hanem *Kőrösiként*. Pedig a Kőrösi csak későbbi előneve, ugyanis Székelyföldön, Háromszék Kőrös nevű falujából származik.

1784 márciusának végén, vagy áprilisának elején született. Csupán keresztelési bejegyzés található a református egyházközség anyakönyvében, április 4-i dátummal. Valószínűleg ez előtt született néhány nappal. Mindössze ötvennyolc esztendőtt élt, és ennek nagy részét hazáján kívül töltötte, Indiában és Tibetben.

Az, hogy születéséről nincs pontos feljegyzés, arra utal, hogy nagy szegénységben éltek a szülei. Hogy egy ilyen család gyereke hogy lesz aztán a Brit Kelet-indiai Társaság tagja, és hol tanulja meg, hogyan kell viselkedni magas rangú diplomaták és tudós urak társaságában, az talán nagyobb titok, mint nyelvtudásának eredete. Mindenesetre komoly tehetségre, nem akármilyen személyiségre vall.

A tudományos eredményekért ugye mindenkinek szorgalmasan meg kell dolgoznia, ezt tudjuk jól. A többről meg, amire szükségünk van a sikerhez, csupán sejtjük, hogy előnyös személyiségjegyek kérdése. Kőrösi Csomát, illetve akkor még Csomát, már ifjan különcként tartották, mai szóval egyenesen extravagáns fiatalembernek.

Tizenöt évesen elmegy a nagyenyedi kollégiumba iskolaszolgának. Cserélgeti a tantermekben meg az irodákban a gyertyákat, söpröget, takarít a kollégiumban, tehát igen kemény és nem éppen dicsőséggel járó munkával keresi meg a tanulásra valót. De már ezekben az években több nyelvet megtanul.

Még Nagyenyeden fejébe veszi, hogy felkutatja a magyarok őseit Ázsiában, vagy legalábbis az ősök nyomát. Akkoriban a kor romantikus elképzelései, meg a tudományos közlemények vélekedései is arra utaltak, hogy a

Így magyarázza a székelyföldi népmese *Csoma Sándor* legendás nyelvtudásának titkát. Csoma, aki a székely meseköltő szerint a föld minden nyelvén írt, olvasott és beszélt, egy arabus királytól kapta

magyarok eredetét messze, keleten kell keresni. Csoma már diákként is áldozatot vállalt a terv megvalósításáért, diákéveiben is a keleti ember ön-fegyelmét, kitartását gyakorolta. Nem tudta még, hogy mi vár rá, de jól sejtette, hogy később nagy szüksége lesz ezekre tulajdonságokra. Arra pedig végképp nem gondolhatott, hogy egyszer majd találkozik a 29 buddhizmussal, amelynek szintén ezek a legfőbb erényei.

Jellemző, hogy tizenöt hosszú éven át volt a nagyenyedi kollégium diákja. Valószínűleg fele ennyi idő is elég lett volna tanulmányai befejezéséhez, de hát ő sokáig nem volt rendes, beiratkozott tanulója az intézménynek, félig-meddig fakultációs alapon látogatta az előadásokat. Már majdnem harmincéves, amikor a híres németországi göttingai egyetemre kerül két és fél évre.

Ám amikor Göttingába indul, már valójában kész tudós. Nagyenyedi tanárai, akik valaha fölvevtek a kisgyereket az iskolába, és söp-rűt, létrát, vödört nyomtak a kezébe, mint szolgálóknak, nemigen gondolták, hogy mire ez a fiú végez náluk, barátjukká fogadják. Sőt, tisztelőivé válnak. Ők segítették abban, hogy megkapja a göttingai ösztöndíjat.

Itt már tudatosan az orientalisztikai képzést választotta. Amikor aztán német földön is befejezte a tanulmányait, és útnak indult keletre, azt mondhatta magáról, és le is írta, hogy *„tizenhárom élő és holt nyelv van birtokomban, ezekkel indulok Ázsiába”*. De ez csak a kezdet volt. Útközben még meg akart ismerkedni azoknak a népeknek a nyelvével is, akiknek az országán keresztül utazik. Ezért tanult meg már jó előre Göttingában törökül és arabul.

Tehát elindult Székelyföldről délre. Elhagyta Bukarestet és Szófiát, eljutott Rodosz szigetére, ahonnan áthajózott az egyiptomi Alexandriába. Onnan Bejrútba ment, majd Bagdadba, aztán Teheránba. Innen föl Buharába, aztán megint egy kissé délnek fordult Kabulba, a mai Afganisztán fővárosába. Onnan már közel volt India, átsétált Kasmír államba, és innen végül Nyugat-Tibetbe. Számos európai és ázsiai nyelv megismerése után végül éppen a tibetinek lett a legnagyobb, világhírű tudósa. Angol megbízásra összeállította az első tibeti–angol szótárt, és megírta a tibeti nyelvtant.

Ennek a különö zseninek páratlan nyelvtudásáról székely népmesék szólnak. De Csoma nem csak a nyelvekben volt kiváló. Hibátlan felismerései, meglátásai voltak a filológia minden területén. Amit irodalomról, teológiáról, filozófiáról leírt, az is kikezdehetetlen.

Amikor Székelyföldön hírért vették sikereinek, máris legendák hőisévé lett. Ezen a vidéken ma is gyűjthetők a róla szóló mesék. Így szól az egyik legismertebb, amelynek néhány sorát idéztük már.

„Egyszer, épp a nagy homokpusztát járván, Csoma Sándor hirtelen az arabus király pompás ligetében találta magát. Sok csudát, ragyogást látott már, de ilyen meséset még ő sem. Páfrányok hús árnyékában, csobogó szökökutak közt kacskaringázva vezették az udvaroncok a palotába. Termeiben jégfényű
30 kristályablakok előtt bíbor függönyök, mindenütt cirmos márványoszlopok, körös-körül óriás aranykádakban színes ékkövek, púposan. A király pont háborúban volt akkor egy közeli helyen, de estére hazavárták. Csoma Sándort addig a szolgálk illatos fürdőben kényeztették, könnyű, fehér arabus viseletbe öltöztették. Ezután a cselédekkel ütötte agyon az időt.

Az volt a szokása, hogy bármerre járt, akárkivel találkozott, azon nyomban eltanulta tőle a nyelvét. Hiába vitt magával már Székelyföldről egy zsák nyelvet az útra, sose volt neki elég. Az arabus király palotájában is addig-addig hallgatta a cselédnépet, hogy estére megtanulta annak az országnak is a nyelvét. Éppen addigra meg is jött a háborúból haza a király. Amikor megtudta, hogy Csoma Sándor nála jár, örömeiben akkorát rikkantott, hogy összefutott az egész előkelőség meg a szolganép. Ekkora megtiszteltetés ritkán ért akkoriban egy arabus királyt. Nagy lakomát rendelt, ettek, ittak, összebarátkoztak, és még azután is három éjjel, három nap Csoma Sándor szóval tartotta a barátját.

Mesélt neki a falujáról, Nagyenyedről és Göttingáról, ahol iskolába járt. És arról, hogy ő is Ázsiában keresi hazáját, az otthoniak régi maradékát. Nagy ámuldozva hallgatta őt a király, csudálta ám Csoma Sándor okosságát. Amikor aztán kellett neki visszamenni a háborúba, mert már

várták, Csoma meg Tibetföld felé vette az útját, szívszakadva megölelték egymást. De hogy soha el ne felejtse ennek a királynak az országát, egy nagy aranyos könyvet ajándékoztak neki. Akkorát, hogy négy szolgálta vitte Csoma Sándor után végig a messzi Himalájaország kellős közepéig, ott meg fel egyenesen a tetejéig.

Ebben az aranyos könyvben az egész világ nyelvei voltak mind leírva, hogy amelyiket csak akarja, eltanulhassa belőle, s kedvét lelje benne, amíg csak él.”

Csoma nyelvtelhetsége tényleg bámulatos volt. Nem valószínű persze, hogy naponta megtanult egy nyelvet, de nagyon gyorsan tanult, az biztos. És szinte pillanatok alatt leste el a szokásokat, a viselkedési formákat is. Ezzel pedig mindenki ben rokonszenvet ébresztett. Így érte el, hogy teljesen egyedül, üres zsebbel megélt bármilyen körülmények között.

Csoma az ugorok vagy ujgurok felkutatására indult, őket vélte a magyarok őseinek. Aztán egy tudatosan vállalt kitérével Tibet kultúráját tárta fel a nagyvilágnak, ez lett fő műve. A tibeti–angol szótár huszonháromezer szava és a nyelvtan máig felülmúlhatatlan tudományos teljesítmény.

De nem volt „szakbarbár”, nem csak a nyelvi kíváncsiság és a tettvágy hajtotta. Egészen sokfelé irányuló irodalmi érdeklődését is jól ismerjük.

Dardzsilingi halálos ágya mellett a ládájából előkerültek az Újtestamentum angol, orosz, szanszkrit és bengáli nyelvű példányai, itt találták *Ezóp*us meséit németül, Homérosz *Iliász*át görögül, Horatiust, Liviust, Ovidiust, Tacitust, Vergiliust természetesen latinul, és a Himalája tetején Dickenst is olvasott angolul. A világon minden érdekelte, nagyszerű ember volt. Nem szabad csupán a nagy áldozatokra képes hőst, a tudomány vértanúját látnunk benne.

31

Fő műve tehát a huszonháromezer szóból álló szótár lett. Ennyi szót gyűjtött össze, ebből is látszik, hogy a tibeti nyelv milyen pallérozott volt. Ám a nyugati világ szellemi elitje akkoriban még borzongva figyelt Tibetre, emberevő lámákról, vérszomjas fenevadakról fantáziáltak, és a dalai lámát mint mitológiai uralkodót tartották számon. A kalandor utazók tudósításaiból a Nyugat ilyennek ismerte Tibetet, és nagyon sokáig, talán egészen a huszadik század közepéig ilyen félelmetesnek képzelte.

Csoma azonban megnyitotta a nagyvilág előtt a megismerés útját: elkészítette a szótárt és a nyelvtant, elolvasott százhatezer-öttszáz lapon háromszázhuszonöt kötetnyi tibeti szöveget (ez egyébként a „buddhista biblia” terjedelme), és följegyezte, hogy melyik fejezet miről szól.

Dolgozataiban tájékoztat a tibeti vallásról, tudományról, irodalomról, vagyis, aki akarta, megismerhette a valóságot. Munkáját közvetítői szolgálatnak tekintette. A szótárt és a nyelvtant, valamint tanulmányait angolul közölte, tibeti nyelvre pedig keresztény zsoldárokat fordított.

Nyugat és Kelet között a gyakorlati életben is közvetítőként igyekezett feltűnni. Például európai létére mindenütt úgy öltözködött, ahogy a helybéli ázsiaiak. Alexandriában arabosan, Perzsiában perzsa ruhákba, még nyugati követségekre, hivatalos helyekre is így járt. Egy fogadásra például, Bagdadban, az angol követség külön ruhát varratott neki, hogy a nyugati urak társaságában ne keleti viseletben jelenjen meg. Minden kultúrában tudott viselkedni.

Csoma abban a kolostorban is otthon érezte magát, ahol három évig dolgozott a szótáron és a nyelvtanon. Ez már 1827 és 1830 között történt egy Kanam nevű himalájai falucskában. Egy apró cellában lakott ugyan, ahol éppen elfért egy kis kályha meg néhány könyv, amit a kolostor könyvtárából felvitt magához.

De nem is nagyon látta volna hasznát nagyobb cellának, abban a kolostorban minden szerzetesnek ilyen volt. Még az apaté sem volt sokkal nagyobb, pedig egy előljáró olykor vendégeket is fogad. Ha valahol a világon eszébe se jut az embernek a szegénység, a nélkülözés, a többre vágyás, akkor

az éppen Kanam, a Himalája déli lejtőjén. A Paradicsomban senki nem elégedetlen a sorsával.

32 Kanam falu a mai kínai–indiai határon fekszik. Itt ma is derűsek az emberek, békében élnek együtt hinduk és buddhisták. A vidék pedig olyan lélegzetelállítóan gyönyörű, hogy itt az idegen csakis a táj szépségeit csodálhatja.

Csoma nem véletlenül választotta ezt a már akkor is ezerévesnek tartott kolostort. Kanam kellemes klímájú hely, télen sincs hideg, csak éjszaka csökken a hőmérséklet egy-két fokkal nulla alá. Ősztől tavaszig is napközben húsz-huszonöt fokos meleg van, megterem itt a gyümölcs, a szőlő, a zöldség. A falu hindu és buddhista lakossága készséges, barátságos, vendégszerető, mind a mai napig ilyen.

A kolostorból pedig, ahogy Csoma ablakából is, elénk tárul a Himalája gyönyörűsége arca. A falu alatt ezer méteres mélységben fut a Szatledzs folyó ezüst csíkja, akárha az égből látnánk. Fölötte egy formás havas csúcs, a Kinner Kailash hegy, ez meg olyan, mintha egy szép, hófehér ruhába öltözött tündér lenne. Csoma minden reggel arra ébredt, hogy benéz az ablakán ez a tündér, egy gyönyörű nő. És aztán egész nap így dolgozott. Amikor félretolta a könyveit, ő is kedvére gyönyörködhetett benne.

Akármerre nézett, napsütés, csodás ég, mérhetetlen messzeség, csend, nyugalom. Ebben a mesebeli tájban minden évszakban virágzik valami, Csoma is élvezhette a sárga aszfodéloszok, vörös rododendronok, cédrusok, asóka fák látványát. Nagyon okosan választotta Kanamot ennek a munkának a helyszínéül. És ezért is sokkal szívesebben hiszem, hogy ez a nagy tudós derűs, boldog és egyszerű ember volt, nem pedig csalódott hős, aki beleroppant az erőlködésbe, fölládozta magát a tudományért, ahogy sokan állítják.

Csoma három évet töltött a festői Kanamban, ennyi idő alatt végezte el a nagy munkát. Ezután folytatni kívánta útját eredeti célja felé, a mai ujgurföld irányába. Ám arra gondolt, hogy útközben körülnéz a latin nyelvű irodalomnál is terjedelmesebb tibeti nyelvű szövegekben a főváros, Lhasza kolostorainak könyvtáraiban. Ezt addig a nyugati világból senki nem volt képes megtenni, senki sem tudta, miről szólnak például a tibeti nyelvű történeti szövegek. Csoma abban reménykedett, hogy ezekben a magyarok nyomára bukkan.

Nem jutott messze, a kínai–indiai határon, Dardzsilingben maláriában megbetegedett. Soha addig nem gyötörte komoly betegség, erős szervezete mindig legyőzte a bajt. A váltóláz azonban erősebbnek bizonyult nála, ott temették el a himalájai kisváros temetőjében, sírja ma is ott áll.

A háromszázhuszonöt kötet százötezer selyemkendőbe kötött lapja, mely a történelmi Buddha életét, tanításait, kinyilatkoztatásait és ezek

kommentárjait tartalmazza, ma is ott található a kanami kolostor könyvtárában. Bárki, aki ebben az édeni himalájai faluban jár, most is ugyanazokat a köteteket lapozgathatja, amelyeket kétszáz évvel ezelőtt Csoma Sándor vett a kezébe. A könyvtár polcai között egy szentély áll. A hely néma csendjében és a vajmécsesek halvány fényében a tibeti tanítás változatlan szelleme időz. 33

Új Forrás 2022/3 – Sári László:
Keleti levelek 3.
Kőrösi Csoma Sándorról

GULÁCSY

HAVAZÁS

ha Na'Conxypanban hull a hó (mindig tél van)
az ég nem látszik mert/és/vagy nem létezik
közelebbről és még nagyobb felbontásban
a mágikus havazást és a városka hölgyeit

pigentszemcsék fedik el: színes festékek
a színek: kék, narancs az odakinti fehér
és egy kávét a cafe-világban: csak még egyet:
a lámpabúra árnyéka szomorú és kacér.

de némi önirónia sem fog ártani (kavarog a hideg)
amíg festészetre meg varázslatra vártunk/vártam
és találgattam hogy mit remélnek a festett emberek:
testvéreim a művészetben meg az öncsalásban

A HÍDON

nézd „a hídon bolondos furcsa
népség vonult [ma] keresztül”
és a hold ezüst damilon ingva
az örökkévalóság felé kilendül

a látvány ívét kirajzolják az őszi színek
meleg (vörös fakó rozsdabarna) tónusai
rialto? és majd visszaleng és énekelnek
a festményen gulácsy ők másvalaki

(én biztosan nem) és csak képzeled, karnevál:
kezdődik vagy véget ér a híd görbe közepén?
bolond, maszkos, ember: mind talál
magának festett szerepet. na de én –

36 CERUZARAJZ

fons amoris: ez hát a szerelem forrása
és gulácsy is, a szegény zavart bolond
amint a grafitsötét ceruzakontúrba
belerajzolja magát. semmit se mond

neked/nekem az arc a nő vagy a mozdulata:
vonalak mert sebtében és annyira vázlatos
akár a csésze forrásvízzel ha (immár) soha
nem lesz egyéb szín csak a fekete/piros

háttérben a templom, a szobor és a sírok
de elhinnéd-e hogy elég egy kortyot inni?
vagy azt hogy szerelem: hisz csak verset írok
ó, szegény én. és persze ó, szegény gulácsy

időm a jelen: volt/van/múlik az ablak színe előtt.
ábrándozom. ábrándos vagyok: vagy csupán képelem?
mit látunk majd együtt (paolo, én, és ha) az időt?
nem azt ami lennénk mert foncsor és ezüst a végtelen
látkép (a kilátás) nem azonos amikor rimini a háttere
mint a gulácsy-festményeken és az éji tónusokba (a sötét)
mintha fikció volna, majd, együtt, ugyanúgy, hullunk bele
elképzelni a hidat meg a marecchia vize fölött az idő ívét
de majd. nem látszik a tenger (a víztükör) és gianciotto:
gulácsy nem festi meg őt az ég mögött a túl korai esték.
hiányos de értem én: a valóság. egy dante-illusztráció

38 KERTEK

J. P.

ott ültem a virágzó mandula alatt
meghaltam egy fa szürcsölt belőlem
az ég emelkedett áradt és apadt
víz és nyár a lomb árnyéka délben

HOLDBÉLI KERTEK

kráterekben az ezüst gyümölcsindák
hideg égi kutakból húzhatok vizet
az opáldzöld holdtengerek partját
befutják a jáspisok és tigrisszemek

AZ ÖRDÖG FÁJA

a magányos tölgy hogy zörög
(csillagfejszójével az este)
a lombban lakó ördögök
belenőnek az emberekbe

KABÍR MISZTIKUS DALAI

parkok és ligetek egy törött agyagedényben
mert a valóság kívülről befelé mind nagyobb
van benne elég hely és van benne egy isten
meg föld helyett holdak és fűzöld csillagok

40 Uri Asaf

GREGOR SAMSA, AVAGY EGY ALMA UTÓÉLETE

A történet kezdete előtti napon, Gregor Samsa kereskedőügynök így sóhajtott: „bárcsak ne ébrednék fel holnap reggel”, vagy „bárcsak elaludnám a hajnali ébresztőt!” Kívánsága teljesült. A ki-

mondott szavakat meghallgatták, és Gregor Samsa ezt a következő reggel saját magán is észlelhette, bár egy pillanatra sem vont le oksági következtést az előző esti fohász és annak következménye között. Saját szavai örökre és visszafordíthatatlanul megváltották őt a szolgálélettől. Reggelre rovarrá változott, melyben továbbra is ugyanaz a lélek lakozott, az ő szerető lelke, amelyet Gregor emberi teste nem volt képes hordozni, vagy eltakarni. *A Zohár könyve* azt tanítja, hogy az ember a lélek, melynek öltözéke a test. A halál közelében mindnyájunk lelke megválk az öltözékétől. Gregor Samsa, azonban mindnyájunk okulására és a szülei és a testvére megdöbbenésére, lelkének korábbi öltözékét egy másik, de jól felismerhető öltözékre cserélte. Erről Gregor senkivel sem tanácskozott, nem kérte ki teste engedélyét és az események fonalát úgy alakította, mintha minden spontán történne: „Amikor egy reggel Gregor Samsa nyugtalan álmából felébredt, szörnyű féreggé változva találta magát ágyában.” Ezzel a beavatkozással fel sem mérte az emberi párbeszéd és közlekedés elé táruló technikai nehézségeket. Gregor, a lélek előző napi fohászával minden formáságot fájdalmasan és könyörtelenül megkerült, és a születésekor örökre kapott testéről lemondva, egy önzetlenségéről híres rovar formáját választotta.

Aki ezt az elbeszélést olvassa, Gregor új megjelenése láttán felkiált, de nem az undortól, hanem az együttérzéstől. Segíteni szeretnének Gregor Samsán, mert benne magukra ismernek. Néha, mikor egy vészjósló nap kezdetén a tükörbe nézünk, a tükör olyan csúf bizonyosságot láttat velünk, melylyel minden addig táplált hit és remény összeegyeztetetlen. De miért is lenne ijesztő az a torzult, féregszerű arc, mely visszánéz ránk a tükörből? Hiszen ez a saját lelkünk, amint a nehézkedő test megszokott valósága alól kitekint.

Mint ahogy a Prágai Kafka Múzeumban láttam, az elbeszélés ismert és közkedvelt illusztrációin többnyire csótányok szerepelnek. Ez Gregor Samsa riasztó és félrevezető ábrázolása. A kereskedő ügynök efféle képmása kishitűséggel szól a képzelethez. Erről szól a lepkék és pillangók kiváló ismerője,

az író Vladimir Nabokov iróniája: „ha Kafka Átváltozás c. története valakit más-ként érint, mint egy rovar fantáziatörténete, az fogadja gratulációimat, mert az az ember igazán jó és nagyszerű olvasó”, (*Lecture on The Metamorphosis*). Az, aki az átváltozott Gregor Samsában csótányt lát, maradjon veszteg. Gregor Samsa emberi lelke mindvégig kisejlik, új öltözékének utolsó 41 lehetéig. Ezzel szemben a valódi csótány, mely nem rendelkezik emberi lélekkel, mindvégig tiszta és rendezett, mert képes magáról gondoskodni. Viselkedésén soha nem érződik az a lesújtó szorongás.

Az átváltozás után Gregor Samsa megadó módon tűri a család ellenségességét. Az apja almával dobálja és életveszélyesen megsérti, eközben Gregor új öltözékén látszik az agónia okozta romlás és elhanyagoltság. Íme a végkifejlet egyik képe: „Egyébként éppen most lett volna igazán ok rá, hogy elrejtőzzék, mert a por, amely egész szobáját belepte, és a legkisebb mozdulatra is felkavarodott, őt magát is teljesen elborította; cérna- és hajszálakat, ételmaradékot hurcolt magával a hátán és az oldalán.” A bogártest és a testben vonszolt alma a távozásra kész Georg Samsa tanúsága.

Volt egyszer egy művész,* aki feltűzött egy almát a szögekkel kivert kártolócsíkra. Az almát próbára tette, a kártolócsíkon hagyta és közben figyelte. Az alma sorsát összehasonlította a saját életével. Figyelte az alma és a saját testének küzdelmét az idővel és az élet viszontagságaival. Később az egyedi kártolócsíkhöz további kártolócsíkok csatlakoztak, az idők kártolócsíkjá megtelt gyapjú, pamut és papír hulladékkal, minden év nyomot hagyott maga után. Egy napon a csíkokból teljes kép lett, egyfajta szárnyas oltárkép, melyen a művész minden áldozata helyet kapott. Ő maga erről így emlékezik: „felszúrta egy almát a kártolócsíkra, és az fonnyadni, rothadni kezdett. Az alma átváltozott. Nem véletlen, mert a kártolócsíkokból sűrűn kiállnak a szögek. Életemben lankadatlan lélekkel küzdök a kifejezésért, én a lelket akarom ábrázolni. A csíkok és rajtuk a megfeszített alma, küzdelmem tanúságai. A kártolócsíkok között találkoztam Gregor Samsával, akinek minden évben emléket állítok. Az egymás mellé akasztott csíkok emlékek, a mindenkor *passió* színterei, melyek mindig megújulnak. A csíkok egymást követik, de nem feltétlenül időrendben, hanem a bennük megnyilatkozó altruizmus kapcsán. Az én áldozataim, a felkínált kártoló csíkok *lelkes állatok*, a lélek által hagyott nyomok, útvonalak, a zsúfolt és rendetlen szobában.”

A lélek állatok módjára elfelejti a halált. Amit belőle látunk, az a szegekre szúrt alma. Egyszerre hívogat és taszít, és alig látszik tőle a bogár. Ahogy Gregor kimúlt, a család körülállta, Samsáné a földre omlott és zokogott, és ott állt görnyedten a tagbaszakadt Samsa is, aki nem szégyellte Gregort bottal üzni a szobájába, és a szavát hallani sem kívánta. Samsáné

távolról sem *Mater Dolorosa*, ezért ő és Grete, a lánytestvér egy napon majd oda kerülnek, ahová a szeretetet temetik. Mégis, olyan ez, mint a *passió* vége. A fiatal kereskedő ügynök maradványa előtt térdepel a szürkehajú ismeretlen, aki akkora, mint egy szezám, de hatalmas erő, mely minden pa-
42 naszost a hátára vesz. Ő az egyetlen közös nyelv a világon, akinek a neve szorongás. A kinyilatkozás rettenete azonban teljesen elmosódik a kísérek emlékezetében. Akárhányszor látjuk a kompozíciót, nem hagy bennünk nyomot, az iszonyat és a hiábavalóság feledésbe megy. Egyetlen vigasz, hogy Gregor gyermek és ifjúévei emlékezetes, tiszta rajzok, távolról sem kusza árnyékok, mint amilyenek a végső hónapok voltak.

* Drága Solti Gizi (baráti nevén: Pofi) készített egy kis Kafka emlékművet, mely függőlegesen lógó kártolócsíkokból állt. A kártolócsíkok, egyébként a szemébe kerültek volna, de ezek a művész nő figyelmének köszönhetően megmenekültek. A kártolócsíkokból szegek álltak ki, és ez a szemébe való maradvány, Gregor Samsa szőrös bogárhátát képviselte. A szegeken fennakadtak, a metamorfózis áldozatára hajigált almák. De miért? Azért, hogy elősegítsék a lassú halált, egyben eledelül szolgáljanak a lassú halálhoz. Solti Gizella installációja egyedülálló módon megörökítette GREGOR SAMSA lassú és szégyenteljes halálát.

A MAGÁNYOS SZONETTJE

Mielőtt elindulok a temetőbe,
elrendezem az ágyon a koszorúkat.
Középre helyezem a legszomorúbbat.
Ez emlékeztet a halhatatlan nőre.

Fényesre kefélt cipőben, pantallóban
elvadult sírok, kereszték körül teszek-
veszek. A sírásókkal nem vagyok jóban.
Azt hiszik, hogy a csúfolás megengedett.

Levelet gyűjtök, kapálok, gereblyézek,
ha jön valaki, diszkrétan arrébb lépek,
mint egy távoli rokon, akit a család

nem látott évek... – ki tudja már, mióta.
Egy nő rám förmedt egyszer: „Vén idióta!”
Ősz fejemhez vágta a locsolókannát.

44 A HÓHÉR SZONETTJE

Mint egy szabadnapos akasztófa,
úgy áll fehér ingben az apám
az olvadt linóleumpadlóra
meredve, karácsony délután.

Zavart anyám szétgurult pogácsák
előtt térdel. Tepsivel kaszál
kínzója felé. Cserepes száját
nyál fényezi. Nyüszít. Haja száll.

Széjjel baszlak! – üvölti apám
s köp egyet. A konyha ablakán
félíg letépett függöny szárnya lóg.

Kint, az udvaron hóember áll.
Csűr. Disznóól. Fölszántott határ.
Arra futok. Mint Szodomából Lót.

A RÉGÉSZ SZONETTJE

45

Kihunyt emlékek dermedt parazsát szítom,
míg elkékült szám imát füstölög
a feltámadás sötét, mélyhűtött
labirintusában. E kietlen síkon.

Tudni akarom, amit egyszer már tudtam,
de elástam, mert felejteni kell.
Egy szemétdombon hintaló hever.
Mellette baba. Darabjaira hulltan.

Kiszúrt labda. Famászás. Ugróiskola.
Dulakodás apával. Sárga fogsora.
Néhány pofon. Rohanás a ködben.

Rubik kocka. Harag. Az eltűnt teknős.
Egy esős délután. Olyan elmerengős.
Hol a kés, mellyel apát megöltem?

Az avantgárd versben, ha optimista szemléletű, szerepelnek olyan szavak, hogy autó, vonat, sebesség, egy babakocsi, amiben égő gyerek száguld vi-
sítva, ezzel egy időben csikorogva fékez egy mozdony, épp elgázol egy sínen

46 Háy János

AVANTGÁRD VERS

a mozdonytól, gyárok, gyártelepek, minden füstölög, párállik, szürke, bűz, rothadó hullák bűze, rothadó katonák bűze, a rothadó kapitalizmus bűze (itt kritikai éltre vált a vers), felvillan a gazdagok élete, rohadj meg burzsuj, a ver-
salany felkiált, ha át akarsz menni a teve fogán, add a szegényeknek a pénz-
zed, a szegények alatt magára gondol, a burzsujok közben rezzenéstelen
arccal ebédelnek, nincs bennük szív, kiegészítette a tőke, egy hatalmas lyuk
tátong a mellkasukon, csillogó nikkelezett edények repülnek a levegőben,
köztük egy szamovár is, egy másik avantgárd versből repült át, villogó rek-
lámfények, ellenpontként esetleg nyomornegyedek, éhező gyerekek, újra
felvillan az égő babakocsi, az ismétlés struktúráját ad a versnek, megint nyo-
mornegyedek, különösen akkor tér vissza ez a kép, ha egy munkásból avant-
gárd költővé váló alkotóról van szó, ami elég gyakori, mert avantgárd
költőnek lenni olyan, mint rock zenésznek, nem kell megtanulni a görögös
versmértéket, sem a görög mitológiát, elég annyi, amennyit az ember össze-
szedett a munkásolvastörvényekben vagy a kocsmában. Dohányfüst, a legrosszabb
dohányfüstje.

Ha a vers pesszimista, akkor is a fentebb említett dolgok szerepelnek
benne, csak negatív előjellel, például, hogy a sebesség révén semmit nem lá-
tunk, mert elsuhan a táj, vagy a munkások nem írhatnak verset, mert a szalag
mellett állnak, s mikor éppen vége a munkának, már csak arra van erejük,
hogy hazavánszorogjanak, akkor látják, hogy valaki felgyújtotta a gyereket
a babakocsiban és megerőszkolta a feleségüket, aki korábban megitta az
eldugott pálinkát, ha orosz a vers, akkor vodkát. Dögölj meg burzsuj, a szerző
ebben a versben is felkiált és igényt formál a szegények nevében a felhalmo-
zott extraprofitra, ha olvasta Marxtól a tőkét, akkor a merverstajerra is.

Amúgy itt a vers elején, mert ez egy hosszú vers, szóval itt még az ele-
jén vagyunk, itt még klasszikus avantgárd versről van szó, ami kicsit ellent-
mondásos megállapítás, de hát minden klasszicizálódik, azok a szar
tucatszobrok is, amiket kétezzer éve faragtak egyszerű kőfaragók a római ne-
mesek sírjára. Most múzeumokban nézzük, pedig annakidején lebaszta a
megrendelő a kőfaragót, és provincia szerte terjesztette, hogy ide, például

keresztben álló lovasko-
csit, a lovak testéből egy
bádogbögre alakú lélek
száll fel, míg száll, tech-
nikai újítások kerülnek
szóba, automobil, moz-
góképek, ez csak egy ugrás

Aquincumba, a legszarabb kőfaragók jutottak. Dinamitot a múzeumokra, most eszébe jutott az alkotónak, hogy miként kell vélekedni a múlttól, végképp el kell törülni, máglyára azzal, ami klasszikus, a klasszikus a fertő. Amikor végre jól kidühöngi magát, megjelennek a versben a szabad asszociációk, például nadrágban járó felhő, vagy esőcseppek, amelyek megkarcolják a tájat, vagy épp, ha elszakadunk a természeti képektől, mert a természeti képek, még ha nadrágban vagy gatyában van a táj, akkor is konzervatív maradvány, szóval akkor megjelennek gépfejú emberek, akik rátámadnak a saját teremtőjükre, az emberfejú emberre, aki az alkotó hasonmása a versben, és különböző, elvileg álmunkban látott szörnyek, bármilyenek lehetnek, mert senki nem tudja ellenőrizni, hogy láttunk-e ilyet tényleg álmunkban, azt mondunk, amit akarunk, legfeljebb azt gondolják, hogy bebasztunk, vagy túladagoltuk a tudatmódosító szereket vagy csak pszichopáták vagyunk és még szerencse, hogy ennek következménye kimerül a versírásban. Azt hiszem, itt megint felvillan a lángoló babakocsi, ez egy visszatérő kép, valószínűleg itt a szülés utáni traumát hivatott szimbolizálni. Aztán az álomban fura fejű nők jönnek, a szájuk a nemi szervük, oda dugjuk be, vagyis nem is mi, hanem egy lángoló sörényű ló. Avantgárd versben a lángolás sosem unalmas, szinte amiatt látjuk, hogy mi történik, mert ha kialudna például a ló sörénye, vagy a babakocsi, hát akkor vak sötét lenne és olyan verset kéne írni, hogy csak egy szókapcsolat ismétlődik benne, hogy sötét van, sötét van, sötét van, vagy ha vizuálisan akarnánk megoldani, csak egy sötétre színezett oldal volna a könyvben, s ha végre kigyullad valamelyik szereplőnek a feje, mert az egy villanykörte, számtalan villanykörtefejú ember létezik, hirtelen nem látnánk mást, csak, hogy nyelvileg nem lehet kifejezni a világot, leegyszerűsödne a közlés arra, hogy nek, nek, tól, tól, hozzezhöz, ig, ig, ig, ra-re, rare, hozzezhöz. A kifejezés lehetetlenségét nyelvtani elemekkel kifejező rész után újra képiségek jelennek meg, mármint nem nyelvi képek, hanem valódi rajzok. Egy kép apát ábrázolja, aztán egy kép autót ábrázol, utána kötőjellel egy té-rag és egy ige, vezet. Apa autót vezet. A következő sorban egy kép anyát ábrázolja, utána egy gőzölgő fazék (szaga nincs, mert ez egy kép), egy gőzölgő fazék képe és kötőjellel egy té-rag és a főz ige. Anya ebédet főz, ez a rossz megoldás, mert akkor kötőjel et-ragot találnánk a mondatban. Anya levest főz. Apa autót vezet, anya levest főz, vadul ismétlődnek a sorok, a versalany egyre hangosabban kiáltja, ha épp hangosan közönség előtt felolvassa a verset: Apa autót vezet, anya levest főz! Innét átcsap a költemény a polgári élet hamisságának leleplezésébe, apa más nővel szeretkezik, mikor anya leveszi a levest, azért vezette az autót, hogy odaérjen az idegen nénihez, a gyerek üvölt, mert senki nem szereti. Mi lesz belőle, egy épp olyan felnőtt,

és a képregények, s persze újdonságnak konkrétan ebben a versben is, mert korábban még nem szerepeltek ilyen nyelvi alakzatok. Brrrr, brrrr, siiii, brrrr, krrr, drrrrr. Működik a geci kozmosz, működik a geci mindenség. Brrr, drrrr, síííí. Kozmikus navigáció, transzgenerációs tévedés, ó univerzális lán-
goló babakocsi, ó mindenség lángja, ó gagarin, holdra lépni tilos, ó 49
lui amstrong, ó wanderful kozmosz, ó csarli parker, ó májzs dévis, oó,
oó, oó, oó, az nem lehet, hogy jambikus a világ hangja, oó, oó, oó, a jam-
bus egy geci lángoló ló. Oó, oó, oó. Meghalt a nagy mesemondó. oooooooooo,
a jambus felzabálja az avantgárdot, a költemény saját farkába harap és fel-
zabálja önmagát. Ez a vers nem létezik, ez a vers nem létezik, ez a vers
nem létezik, ó felboncolt porszívó, ez a vers nem létezik, ami nem lé-
tezik, annak nincs vége, a nemlétnek nincs vége, vége, vége, vége,
vége, a nemlétet nem lehet befejezni, a nemlét kibaszott hosszú, ki-
baszott hosszú, még mindig tart, még mindig, még mindig tart, még
mindig lángol a semmi

A VACSORA ELŐTT

együgyű ember vagyok belátom
szegény halász tisztességes jóra való embernek
ismernek a falumban rá voltam szorulva
arra a harminc ezüstre szakadt minden
hálóm korhadt a csónakom másakra van szükségem
hogy előteremtsem a mindennapit kérhettem
volna talán többet is biztosan megadták volna
a nagy tekintélyű főpapok akik buzgón az igazságot
keresték és megnyugtattak én csak egy szélhámost
juttatok a kezükre aki királynak képzelet magát
és az ördöggel cimborál különben hogy tudna
járni a vízen pláne kenyeret szaporítani
vajon tudja-e mi vár rá hogy ez az utolsó
találkozásunk merjek-e a szemébe nézni vagy kerüljem
a tekintetét el ne áruljam magam vigyáznom kell
a borral is mert könnyen eljár a szám pedig
józannak kell maradnom megbízóim számítanak rám
meg kell szolgálni a pénzemet

MINT A FÜST

beszélgetünk apámmal
madárfütty furakodik szavaink közé
mintha ki akarnának igazítani minket
lelkes kis madaraink
nem tudom miért jut eszembe a cigaretta
harminc éve szívtam el az utolsót
és apám sohasem dohányzott
bár emlékszem gyerekkoromban
rá akart szokni hogy cigarettázó barátai
előtt ne kelljen szégyenkeznie
tartott otthon egy csomag Kossuthot
néha rágyújtott de egy-két szippantás után
undorodva dobta el számomra viszont
nagy kísértés volt a felbontott csomag
és a jószagú füst amely ott lebegett még
egy darabig fejünk fölött a konyhában
sutyiban rágyújtottam szívtam aztán
évtizedekig apám helyett is
kocsmába se járt noha nem volt absztinens
megivott olykor egy-egy pohárka bort vagy én vittem neki
egy kancsó sört a kocsmából vasárnap ebéd után
ő nem lépte át a kocsmá küszöbét legénykora óta
fél órámba telt míg rávettem egyszer ülünk be egy sörre
akkor még megvolt a Feri presszója
ahol sokan ücsörögtek a cigarettafüstben
az is hol van már az idegesítő zenegépet
felváltották a tücskök öreg almafák alatt
ciripelnek lakatlan éjszakákon
meg a mályi temetőbe

Tizenkét óra tíz perc. A Rendező tapsol, és fennhangon kijelenti: most pedig látni fogjuk a díszletterveket. Jól sejtettem: az ismeretlen, középkorú férfi, akinek őszülő, hosszú haját befőttesgumi fogja össze a nyakszirtje fölött, csak-

ugyan Volnay Róbert. Ott vannak nála a makettek.

52 Márton László

KULISSZA ÉS NÉV

Egy készülő kisregényből

Ez itt a kisváros főtere, középütt a vesztőhely. Kényelmesen el fog férni rajta a hóhér, a három hóhérsegéd és négyöt elítélt. Még a papoknak is szorítunk helyet, a jezsuita páternek és a lutheránus prédikátornak. Bár ez utóbbit úgymint letaszítják a vérpadról, mielőtt még vigaszt nyújthatna. Szerzőnk drámájában, jegyzi meg Volnay, a vallásüldözés vetélkedik a politikai koncepciók perrel.

Ez itt a vizsgálatot vezető császári tábornok irodája, ahol a törvényeségi bizottság vitái zajlanak.

Ez itt a városháza pincéjében berendezett kínzókamra, az ilyenkor szokásos kínzóeszközökkel. Nyíltszíni kényszervallatások nincsenek a színműben, viszont a hóhérnak két monológja is van, amelyeket munkaeszközei mellett ad elő, miközben a három hóhérsegéd a padlót mossa fel, vagy a számszámokat tisztogatja.

Az egyik monológ az árjegyzéket tartalmazza, vagyis, hogy milyen fenytetésnek vagy büntetésnek mennyi a tarifája. A hóhér jól keres: egyetlen nyilvános kézlevágásból egy hétig megél a családjával együtt. Igaz, jövedelmének egy részét meg kell osztania segédeivel. Viszont a kockázat teljes egészében az övé: ha nem sikerül egyetlen csapással elválasztania az alsókartól a kezét, vagy nyakazásakor (amelyet még busásabban jutalmaz a hatóság) a többedik erőteljes palloscsapás után sem hullik a porba a törzsről a fej, akkor félő, hogy a bábémszokdók megverik az egyetlen hóhért.

A másik monológ pedig arról szól, hogy a hóhér, amikor nincs rendeltetészerűen foglalkoztatva, milyen gyógyító tevékenységet folytat. Orvosból kevés volt a régi Magyarországon, hóhérból viszont, a gyarló emberi test másik szakértőjéből, akadt bőven. Aki ért a boka és a csukló kifordításához, az helyre is tudja rakni a ficamot. Akinek hivatásához tartozik, hogy égési sérülést okozzon, annak gyógykenőcse is van rá.

Amíg a társulatban kézzől kézre adogatják a maketteket... De nem! Inkább maradjanak a makettek Volnay előtt az asztalon, ott lehet megtekinteni őket. Amíg a társulat tagjai körülveszik Volnayt, hadd meséljek egyet-mást kedvenc Szerzőm neveiről. Nem a saját nevééről, hanem az általa adott nevekről.

A Szerző szeret nevet adni a műveiben található személyeknek és helyszíneknek, és szereti megindokolni, érvekkel alátámasztani létező személyek, többnyire újszülöttek szokatlanul hangzó nevét is. Újra meg újra elmagyarázza a fiatal pályatársaknak, mennyire fontos a névadás.

A jellegzetes földrajzi nevek hangulattal telítik a tájat. Az utcanevek történelmi összefüggésekbe helyeznek egy-egy városrészt. 53

A személynevek pedig nemcsak megkönnyítik a szereplők azonosítását, hanem kimondatlanul is elárulnak egy csomó mindent a regény- vagy drámahős származásáról, társadalmi hovatartozásáról, sőt még arról is, hogy a mindenkori Szerző mennyire kedveli és mennyire veszi komolyan a szereplőt.

Hogy annál a színműnél maradjak, amelynek olvasópróbája zajlik, a felvidéki városka meghurcolt polgárait így hívják: Czimmermány, Keczer, Flejshakker, Földmájer és a többi. Német nevek, magyarosan írva. Mintha azt a kérdést iparkodott volna kiprovokálni kedvenc Szerzőm, hogy: akkor ezek most németek vagy magyarok? És innét már csak egy macskaugrás a következő kérdés: akkor ezeknek most igazuk van vagy sem? Kuruc érzelmű németek állnak szemben császárhű magyarokkal? Hogy is van ez?

Hadd ejtsek néhány szót a színművön túllépve is a névadásról. Így némi gyér fényt vethetek legkedvesebb Szerzőm soha meg nem írt műveire. Ezek, legalábbis az ő véleménye szerint, fontosabbak az elkészülteknél, noha az olvasók és a kritikusok csak ez utóbbiakra vannak tekintettel.

Szerzőnk a köznapi életben is kivette részét a névadásból. Hogy mást ne mondjak, sógorának egyik unokahúga kamaszlányként sokat lovagolt, és utóbb is kedvelte a lovakat. Amikor aztán férjhez ment, és fia született, a csöppséget Csikónak szerette volna elnevezni. Igen ám, de az illetékes tisztviselő kijelentette: ez nem lehetséges. Csikó nem szerepel az anyakönyvezhető magyar nevek között, sem az „ajánlott”, sem az „elfogadható” kategóriában.

Az újdonsült édesanya – nevezzük Ancsának – a Szerzőhöz fordult segítségért, Szerzőnk pedig levelet intézett a Magyar Tudományos Akadémia névtani bizottságához, kifejtve érveit a Csikó név mellett. Az érvelés elérte célját: a kisfiú, aki azóta férfivá serdült, ma is Csikó néven poroszkál a világ helyszínein. Bekerült az anyakönyvezhető nevek sorába. Ma még csak „elfogadható”, ám ki tudja, egyszer majd „ajánlott” is lesz.

De nem ez az érdekes! Hanem az, ahogy az Akadémiához intézendő levél írása közben fokozatosan életre kelt Csikó, mármint a név, miközben a nevet viselő kisfiú ugyanolyan élettelen maradt a Szerző képzeletében, mint a Csikóval egyívású többi kisfiú és kislány.

Amikor leírta az Akadémiának, hogy a spanyol Chico szó, amely ugyanúgy ejtendő, mint a magyar Csikó, egyszerűen csak azt jelenti, hogy „fiú”, márpedig egy fiúnak ennél jobb nevet nem is lehetne adni, felrémlt előtte az a spanyol tárgyú regény, amelyet sohasem írt meg, pedig legalább

54 húsz évig dédelgette a tervét. Ez a regény, ha megírta volna, Nyíró József utolsó madridi éveiről szólt volna, egy falangista érzelmű fiatal spanyol költő szemszögéből, aki fokozatosan beleszeret a hatvanas éveiben járó emigráns prófétába, a mádéfalvi veszedelem vészharangjának mackas kongatójába.

Nyíró eltompult, kihűlt érzékeit felhevíti a lány, ugyanakkor felszítja a gyanakvását is; provokációtól tart. Fél, hogy Carmencita (így hívták volna a regényben a költőnőt) csapdába csalja, és hogy őt, Nyírót, aki a háború előtt nemcsak íróként, hanem politikai szereplőként is prominens volt, a szerelmi találka helyszínéről ismeretlen tettesek szőnyegbe csavarva szállítják előbb Nyugat-, majd Kelet-Berlin érintésével Budapestre, ahol az államvédelmi hatóság egyik vallatóhelyiségében tér majd magához.

A cselekmény egy adott pontján felbukkant volna Muráti Lili hajdani színművész is, a madridi rádió magyar adásának bűgő hangú bemondónője, méghozzá férjével, a szintén Madridban tartózkodó Vaszary Jánossal együtt, akinek nevéhez fűződik az *Angyalt vettem feleségül* című színpadi álom. A Muráti-Vaszary házaspár egy Chico nevű kisfiút akar örökbe fogadni, akinek élettörténete külön fejezet lett volna, de sajnos adminisztratív nehézségek merülnek fel az örökbefogadás kapcsán, ráadásul Muráti művész nő szerződést kap Argentínába.

Mindezek a szereplők és bonyodalmak ott zörgettek a valóság, mármint a megvalósulni készülő regény ajtaján, és alighanem be is nyitottak volna, ha kedvenc Szerzőm valaha is hozzáfogott volna a Madridban játszódó regény megírásához.

Amikor pedig arra hívta fel az Akadémia figyelmét, hogy a régi görögök is kedvelték a lóhoz kapcsolódó személyneveket, gondoljunk Hippolütoszra vagy Philipposzra (az egyik azt jelenti: „Lókedvelő”, a másik: „Lóbefogó”), akkor valójában egy nagyszabású antik tragédián gondolkodott, amely az első pun háború idején játszódott volna Szicíliában, és amelyből szintén soha nem készült el egyetlen sor sem. Ettől függetlenül szerepelt volna ebben a megrendítő színpadi látomásban egy Chico (más átírásban Kheikón) nevű spártai trónkövetelő, aki még a peloponneszosi háború idején csalta törbe Alkibiadészt valahol Taormina mellett, majd egy barlangban átaludta az évszázadokat, és most előkerült volna, ha kedvenc Szerzőm drámaterve megvalósult volna.

Pedig hej, de szerette volna megmutatni annak a tizenhárom vagy tizennégy olvasójának, aki volt neki, hogy ő is tud úgy tragédiát költeni, mint Euripidész, csak éppen magyarul.

Egy adott pillanatban, amikor azzal az érvel próbálta meglágyítani az Akadémia szívét, hogy a Váradi Regestrum nevű középkori jegyzőkönyvgyűjteményben, az ómagyar nyelvi szórványemlékek bőségszarujában és kincseskamrájában szintén szerepel a Csikó mint személynév (persze itt is így írva: Chico), valójában egy évszázadokon átívelő eposz járt az 55 eszében egy elsüllyedt magyar vármegyéről, amelynek lakói – előkelők és közrendűek, birtokosok és földönfutók – olyasféle istenítéletekbe és más próbatételekbe vannak belebonyolódva, mint amilyenekről a Váradi Regestrum tudósít véget nem érő sorban.

Közben telnek-múlnak az évszázadok, kihal az Árpád-ház, vége a török hódoltság, elzúg a szabadságharc, kitör a világháború, lezúdul a trianoni katasztrófa; de az újonnan meghúzott államhatár mindkét oldalán folytatódnak az istenítéletek. A Chico nevű szereplő több ízben is elhatározza, hogy istenítélet igénybevételével diadalra segíti a Magyar Igazságot. Igen ám, de kiderül, hogy három a Magyar Igazság, és Chico ezek közül egyet sem képes dűlőre juttatni, mert a Szerző a Magyar Igazságról szóló eposzt, *Az elveszett alkotmány* kiegészítését ugyanúgy elmulasztotta megírni, mint a spanyol tárgyú emigránsregényt és a szicíliai görög tragédiát.

Ám ha ezek a remeklésnek ígérkező művek nem jöttek is létre, az 1990-es évek szabadelvű légkörében kedvenc Szerzőm annyit mégiscsak el tudott érni, hogy Ancsa, néhány hónapnyi huzavona után, elsőszülöttjét Csikó néven anyakönyveztethette. Ennek pedig egyedüli következménye az lett, hogy az óvodában, később az iskolában a többi gyerek fülsüketítő nyertésben tört ki, valahányszor Csikót megpillantotta, Csikó pedig a fele királyságát odaadta volna, ha megszabadulhatott volna gyűlöletessé vált nevétől.

*

Húsz évvel később, amikor már fagyosabb szelek fújtak a közéletben, Szerzőnket megkereste egy másik fiatal édesanya. Azt mondta: ő is, férje is mindketten tűznyelők. Újszülött kislányukat szeretnék Szikra néven anyakönyveztetni, de azt a választ kapták az Akadémiától, hogy egy köznévből nem lehet önhatalmúlag személynevet csinálni.

Kedvenc Szerzőm, akárcsak húsz évvel korábban, ezúttal is levelet írt az Akadémiának. Kifejtette, hogy a szikra csinos fénytünetemény, illik a szülők foglalkozásához, erősíti az érzelmi kötődést, könnyű kiejteni, és szláv megfelelője – elvégre szláv eredetű szó –, az Iszakra bevett női keresztnév a balkáni délszláv népeknél. Szintén női utónévként használatos, és ugyancsak szikrát jelent a perzsa Sharareh, a török Kivilcim és az észt Säde. Személynévként a

régi magyar nyelvben is használatos volt, például Szamota István oklevél-szótárának 924. oldalán szerepel egy bejegyzésben „Zykramolna”, vagyis egy Szikra nevű személy malma. Az a folyamat pedig a szemünk előtt zajlik, amint újabb és újabb köznevek válnak elfogadható utónevekké. Ma már egy
56 kislányt elnevezhetünk Virágnak, Gyöngynek, Csillagnak, sőt Napsu-gárnak is; hát akkor éppen Szikrának miért ne?

Szerzőnk, aki addigra már betöltötte hatvanadik évét, rémülten tapasztalta, hogy a kis Szikráról nem jut eszébe semmi. Pontosabban: semmilyen írói ötlet. Bezzeg negyvenéves korában, amikor Csikó nevét forgatta a fejében, egyre-másra bújtak elő a drámacsírák és a regényembriók. Igaz, nem lett belőlük irodalmi alkotás, de legalább előbújtak, mutatkoztak, ígérkeztek. Most pedig? Pattog a Szikra, de közben tikkad az elme, és üres a szív.

Hát igen. Hatvanadik, legkésőbb hatvanötödik születésnapjuk után a Szerzők általában kimerülnek. Elpárolog a fantáziájuk, elapad az energiájuk.

Azaz, várjunk csak! Egyszer, amikor a fiatal anyuka – nevezzük Julinak – elküldi e-mailben az addigra már másfél éves Szikra fényképét, a Szerző hirtelen rájön: az igazi szikrát egy régóta világtalan, idős asszonynak, Madame du Deffand-nak kellene megpillantania, amikor mintegy varázsütésre beleszeret a Párizsban tartózkodó angol polihisztorba és műgyűjtőbe, Sir Horace Walpole-ba, akit a gótikus rémregény atyjaként szokás számon tartani. Du Deffand asszonyság, született Marie de Vichy-Chamrond kisasszony a találkozáskor már legalább tíz éve egy sziporkát sem látott, mindenekelőtt azt nem kellett látnia – mint ő maga mondta nem kevés öniróniával –, mennyire megcsúnyult az évtizedek során.

Valaha messze földön híres szépség volt, szerette is nézegetni magát a tükörben, de aztán a szépséggel együtt a látása is elenyészett.

Mindez nem gátolta őt meg abban, hogy rendszeresen látogassa a királyi színház előadásait, és észrevételeket tegyen a színészek játékára, sőt egy-egy gesztusukat részletekbe menően elemezze.

A vakság attól sem tartotta vissza, hogy évente kétszer végigvezetesse magát a királyi képtár termein. Claude Lorraine egyik festményénél, az *Aeneas búcsúja Didótól* című alkotásnál mindannyiszor csalhatatlan bizton-sággal megállt, és nem győzte dicsérni a tengerben tükröződő enyhén felhős ég színárnyalatait. Hosszasan áradozott a hősnő jellegzetes karmozdulatáról, amellyel Dido egyszerre fogja át a messzeségbe nyúló tengeröblöt, és igyek-szik elpalástolni, mennyire porba sújtotta az elválás fájdalma.

Horace uraság viszont, akinek szeme olyan éles volt, mint a sasé (Strawberry Hill és környéke legjobb céllövőjének számított), nem akarta észrevenni, hogy az időskori szenvedélytől izzásig hevülő asszony az anyja lehetne, mert ezt a tényt eltakarta előtte a másik emberi lényben kivirágzó szerelem. Pontosabban – és ezt szerette volna Szerzőnk egy nagyszabású

elbeszélő költeményben megragadni –, Sir Walpole annyit és csak annyit látott, hogy a hatvannyolc éves öregasszony egyik napról a másikra évtizedeket fiatalodik, és egy harmincas éveiben járó, éretten üde nő benyomását kelti.

A férfi azt sem vette észre – bezzeg a Szerző felfigyelt volna rá, ha a tervezett költeményben eljutott volna odáig –, hogy Sir Walpole, aki gondos nevelők felügyelete alatt, ám apa és anya nélkül nőtt fel, nemcsak élete késői nagy szerelmét, hanem szülőjét is keresi a fiatalosan idős hölgyben, aki a teljes vakságot a legnagyobb fokú éleslátással párosítja. 57

Du Deffand asszonyság vulkanikusan eruptív szelleméből olyan szikraeső zúdul az angol különc üres szívébe és tikkadt elméjébe, hogy egy szempillantás alatt megfogon *Az otrantói kastély* című kultikus borzalomregény alapötlete.

Horace Walpole meghozatja Madame du Deffand kastélyába Saxo Grammaticus történetíró *Gesta Danorum* című munkájának 1514-es párizsi kiadását, és miután szakasról szakaszra felolvassa szíve hölgyének a kissé homályos, de annál érdekfeszítőbb latin szöveget, sívár téli esték hosszú sora telítődik lázas izgalommal.

Egyik este azt az epizódot olvassa fel, amelyben egy óriásokra méretezett acélszak lehull az égből, és agyonüti Hudingus király egyetlen fiát, Corradingust. Walpole-nak sejtelme sem volt róla, de az én Szerzőm tapasztalatból tudta, hogy a legátütöbbszerű írói ötletek leghamarabb tehetnek szert körvonalaira, és ezt a fontos tapasztalatot kívánta áthelyezni hőséneke, egyszersmind pályatársának tizennyolcadik századi tudatába.

Horace Walpole kiejti a kezéből az ősnymtatványt, és a homlokára csap (mindez lüktető stancákban, esetleg Anyegin-strófákban elbeszélve).

Egy szempillantás alatt felrémlik előtte az otrantói várkastély csipkés bástyatornya.

Lelki szemeivel behatol a kastély alatt húzódó zegzugos katakombákba, ahová a szépséges Izabella menekül, akit vőlegényének apja, Manfréd azzal a nyilvánvaló szándékkal üldöz, hogy erőszakkal a magáévá tegye, miután a betegeskedő és csenevész Konradint, Manfréd egyetlen fiát, akit Izabella amúgy sem szeretett különösebben, és akitől senki sem várta, legkevesbé Manfréd, az apa, hogy életképes fiúutódok nemzése által továbbviszi a család vérvonalát, egyszóval, miután Konradint egy óriásokra méretezett és a derült égből aláhulló acélszak agyoncsapja az esküvői szertartás előtti órában, Manfréd egy szempillantás alatt fejébe veszi (gyorsan érkezik a terv, akárcsak egy zseniális írói ötlet), hogy eltaszítja törvényes feleségét, Hippolitát, aki a csenevész Konradinon kívül mindössze egy lányutódot, Matilda nevűt, szült neki, és – így szól a kétlelkű elhatározás – részint aljas kéjvágyból, részint az

utódnemzés tiszteletreméltó céljából a viruló szépségű Izabellát kényszeríti a sok évszázados múltra visszatekintő hitvesi ágy kárpitjai közé.

A Szerző a 2010-es évek második felében annyira le volt nyugőzve Madame du Deffand kedélyének szikrazuhatagától, hogy jóformán észre
58 sem vette: a tervezett elbeszélő költeményből ugyanúgy egyetlen sor sem készült el, mint a többi féltőn szeretett írói tervből. Azt a kétségbeesett e-mailt is csak futólag vette tudomásul, amelyet Szikra édesanyja, Juli írt neki. Ebből az derül ki, hogy Szerzőnk szerteágazó névtani érvelése szétfeszítette az akadémiai bizottság hatáskörét, és előbb helyettes államtitkári szintig jutott el az illetékes tárcánál, majd a miniszter elé került.

Elfelejtettem mondani, hogy az Akadémia időközben elvesztette régi függetlenségét, és a hozzá tartozó intézetek, bizottságok különböző minisztériumok felügyelete alá kerültek.

A névtani bizottság minisztere – mint arról egy szem- és fültanú beszámolt – bosszúságának adott hangot. Személyes sértésnek tekintette azt az érvet, amely szerint a vidám és temperamentumos lányra azt mondjuk: tűzrőlpattant, ez pedig éppen a szikra – vagyis a nagybetűs, immár másfél éves Szikra – lényege. A miniszter gyűlölte a pattogó szikrákat. Egyszer, még megyei KISZ-titkár korában egy kohólátogatás során egy szikra belepattant a jobb szemébe, és maradandó látáskárosodást okozott. Talán ezért is várta el a beosztottjaitól, hogy vakon engedelmeskedjenek neki.

A mezei állampolgár alanyi jogon beosztott, ezért szintén arra van kitalálva, hogy vakon kövesse az előírásokat. Ne okoskodjon, ne tüzeskedjen. Aki nyeli a tüzet – gondolta a miniszter –, az előbb-utóbb okádni is fogja.

Mondani csak annyit mondott: ha a tűznyelő házaspár sokat pattog, akkor el lesznek nyomva, mint a cigarettacsikk, és szívni fognak, mint a torokos borz.

Ennek a kijelentésnek súlya volt. Az egri Dobó István térre meghirdetett Szent István napi tűznyelő show-t biztonságtechnikai szempontokra hivatkozva nem engedélyezte a megyei közgyűlés kulturális bizottsága. A székesfehérvári önkormányzat pedig jelezte, hogy a Várkörút bástyafokára tervezett fáklyás faltánc és tűzszonglőrködés a terület egyéb igénybevétele miatt elmarad.

A következő e-mail (két évvel később) már arról számol be, hogy a háromtagú család Svájcban él, a Bodeni-tó déli partján, és hol a német oldalon, Konstanzban, hol pedig svájci területen, főleg Schaffhausenben és Sankt Gallenben fűjják a tüzet. A kislány személyi okmányába minden ellenvetés nélkül beírták: „Sikra”, persze z betű, azaz cett nélkül. Kár, hogy ez a szó a Bodeni-tó környékén nem jelent semmit. Viszont legalább meg van engedve.

Tovább is van, de azt majd máskor mondom el.

Az *értelmezés útvesztői* a Bodor Ádámmal készült, az elmúlt tizennyolc évben közölt interjúk anyagából szerkesztett válogatáskötet, amely a Kossuth-díj elnyerésének apropójából megjelent 2003-as cikkel kezdődik, és a mostani

60 Szilák Flóra

„DEMOKRÁCIA KÉRDÉSE EZ IS”

Bodor Ádám: *Az értelmezés
útvesztői. Tizenöt beszélgetés*

járványidőszaki munkát érintő utolsó kérdéssel ér véget. A beszélgetésekben, ahogyan arra már Bodor Ádám előszava is felhívja a figyelmet, szembetűnő ismétlődések fedezhetők fel. Többször szó esik például a korábbi, 2007-es, *A börtön szaga* című interjúkötetről, és

ennek kapcsán főleg arról, milyen hatással volt Bodorra a politikai elítéltként börtönben töltött két év. Ez részben érthető, hiszen az interjúkészítők (az első négyet kivéve) innen is készülhettek föl a beszélgetésre; ugyanakkor a megjelent interjúkötethez való újságírói igazodás (a mostani összeállításból kirajzolódó) hátrányokkal is jár, hiszen erősen meghatározza a kérdezők perspektíváját és a beszélgetésekben érintett témákat.

Pedig a fülszöveg igyekszik meggyőzni az olvasót a kötet újszerűségéről: azt ígéri, hogy (*A börtön szagával* ellentétben) *Az értelmezés útvesztői* „a pályakép belső alakulásával, poétikai összefüggéseivel és műhelytitkaival foglalkozik elsősorban”. Mindazzal tehát, aminek kapcsán nyilatkozataiban Bodor Ádám általában a háttérbe vonulás stratégiáját választja. Bár ez a kiadói pozicionálás kétségtelenül felkelti az érdeklődést (egy hallgatagként beállított, köz- és elismert szerző kivételesen megosztja velünk műhelytitkait), néhány szöveghelytől, például Selyem Zsuzsa interjútól eltekintve Bodor alapvetően ezúttal is mértéktartóan nyilatkozik az írás folyamatáról és a saját interpretációiról. Benyomásom szerint inkább néha kevesebb, néha több kedvvel válaszol a sokszor ismétlődő kérdésekre, elsősorban a gyerekkoráról, a kommunista diktatúra korabeli és a mai Romániáról, az elmúlt évtizedek Magyarországról, a pályakezdéséről, a fontosabbnak ítélt köteteiről. Bár mindez jár fontos tanulságokkal, megismerésre érdemes, sajátos perspektívával, az interjúk egymás utáni olvasása mégis felhívja a figyelmet arra, milyen meghatározott témakörben vélik az interjúk készítői megszólaltathatónak Bodort – és így hagynak maguk után némi hiányérzetet is.

Mindenesetre a beszélgetések tagadhatatlanul felkínálnak néhány értelmezési utat a Bodor-vidékek bejárásához. Ezek mintha két főbb irányvonalat vázolnának fel, mind az interjúk kérdései, mind Bodor válaszai alapján. Egyrészt Erdély sajátos történelméből és társadalmából, másrészt a kelet-európai

kommunista diktatúrából kiindulva magyarázzák a Bodor-világ sajátosságait, annak poétikai eljárásaival együtt. Annak ellenére is, hogy Bodor negyven éve Budapesten él, és harminc éve demokratikus keretek között, ahogyan azt némelyik újságíró szóvá is teszi. Mégis, több válaszában is hangsúlyozza, hogy őt íróként az erdélyi éveinek világa foglalkoztatja: az a 61 multikulturális, ambivalens, zaklatott történelmű, egyszerre szerethető és elítélhető közeg, amelyben legfontosabb tapasztalatait szerezte. Ezek közé értendő nemcsak a börtön tapasztalata, de a család, a szomszédok, barátok, a szűkebb és tágabb környezet problematikus sorsának alakulása; ahogyan a diktatúra zártságával szemben a természet nyújtotta, sokszor íróniával ellenpontosított szabadságérzés is. A romániai évekről szóló elemző és anekdotikus válaszai mellett, hogy Bodor Ádámot, az embert (és író) segítenek megérteni, mindenképpen tanulságosak abból a szempontból is, hogy az anyaországból olykor egyszerűnek tűnő, idillikus Erdély-képpel szemben is alternatívát nyújtanak. A kommunista Románia nemzetiségi politikáját is más fénytörésbe helyezik Bodor meglátásai, amelyek a román–magyar szembenállás helyett a mindenkit egységesen érintő elnyomás univerzális tapasztalatát emelik ki: nem egyszerűen magyarellenesnek, de alapvetően románellenesnek is nevezi a rendszert.

Ami a kommunista diktatúra jelentőségét illeti, Bodor úgy fogalmaz: „Az én nemzedékem számára az életre szóló élményt a kommunista diktatúra jelentette, ez a hazug, sőtlan baromság, ezzel kellett tehát valamit kezdeni” – íróként is. Ez az „életre szóló élmény” (a díjak, eladási számok, szakmai fogadtatás alapján) ma is, Magyarországon is releváns tapasztalat; a posztkommunista térségek előtt most is ott áll a fél- és közelmúlt feldolgozásának feladata. Bodor részint a diktatúrában való szocializálódás hosszútávú hatásaival, részint a számvetés hiányával, például az ügynökakták titkosításával magyarázza a kommunista diktatúra hatásának érvényességét a mai társadalomban is. A rendszerváltás a nézete szerint „tehetetlenül békén hagyott régi struktúrákat, esélyt sem kínálva komoly szemléletváltozásnak”. A diktatúrára jellemző állandó gyanú, a másik kiismerhetetlenségének és a biztosnak vélt helyzetek kibillenthetőségének alapvető tapasztalata tehát valódi rendszerváltás híján továbbra is termékeny talajon áll. Jól illusztrálja a probléma érvényességét, hogy Lukács Laura is Szilágyi Domokos besúgó múltjával kapcsolatban kérdezett a 2006-os beszélgetésben. A kötetből kirajzolódik, hogy Bodor számára ez a bizonytalanságtapasztalat legkésőbb kamaszkora végén, a börtönévekben alapélménnyé vált: „Az emberi kapcsolatok – kezdve a foglárától a rabtársadig – eddig ismeretlen koordináták mentén alakulnak. Senki nem azonos azzal, aminek látszik, észre sem veszed, és már te sem az

vagy, akinek hiszed magad. [...] [A] körülmények egy pillanat alatt lealjasít-
hatják az embert. Illik ezt idejében észrevenni.” A rendszerváltás, ha valamit,
csak a nyugati demokráciákba vetett hit illuzórikus voltának lelepleződését
hozta Bodor számára. Megtoldva ezt „a természeti erőktől determi-
62 nált” változások fenyegetésével, az egész világ tűnik számára labilis-
nak. Ezt azonban, saját bevallása szerint szerencsés alkat lévén,
„derűvel” veszi tudomásul: nem ejti kétségbe a világ esetlegessége, értelm-
telensége, visszássága, és nem tántorítja el attól sem, hogy képes legyen
szeretettel fordulni felé.

Ezekből a belátásokból következik Bodor válaszai alapján az a jelleg-
zetes poétikai eljárás is, amely szerint az olvasó nem vagy csak korlátozottan
fér hozzá a szövegek szereplőinek tudatához, motivációihoz, cselekedeteik
magyarázatához; ahogyan a szereplők egyidejű hős- és antihősjellege, vál-
tozékony megítélhetősége is érthetővé válik ebből. Vagyis a specifikusan
közép-európai, sőt: erdélyi diktatúra „élményéből” kiindulva Bodor egy olyan
világot épít fel, amely bizonyos szempontból (éppen a *bizonytalanság* szem-
pontjából) nemcsak a posztkommunista országok tapasztalata, de egyfajta
általános világtapasztalat felől is értelmezhető. Ezzel az absztrakcióval véd-
hető ki az interjúkötet olvasása során felmerülő kérdés: hogy amennyiben
Bodor negyven éve nem él Erdélyben, csupán emlékei és éves utazásai kötik
oda (ellenben Budapest nem foglalkoztatja irodalmi szempontból), úgy ér-
vényesek-e még az a tudás, amely az írásai táplálkoznak, vagy már maga is
fikcionálisak, idealizáltak. Ezt az otthonosan ismerttől való eltávolodást (ami
persze az idő előrehaladtával és az elköltözés okozta cezúrával járó termé-
szetes folyamat) mintha a szerző is megérintődve venné tudomásul, amikor
például a mai Kolozsvárról beszél.

Persze nemcsak a kommunista diktatúra viszonyaira, de a rendszer-
váltás utáni időszakra is perspektívát nyújt a kötet. Bodor alapmegállapítása,
hogy (a korszakban jellemző reményekkel szemben) a demokrácia keretei
nem jelentenek önmagukban garanciát a boldogabb életre, sőt, a demokrácia
lényege szerint éppen a folytonos készenlétre ösztönöz, hiszen a rendszer
lehetőséget ad az elnyomás kialakítására is. Bodor ezt a készenlétet, a de-
mokráciával élés felelősségét, kultúráját hiányolja az egyik, a rendszerváltás
után 15 évvel készült interjújában. Különösen érdekessé teszi beszédhelyzetét
a tény, hogy nemcsak a kommunista diktatúrából a polgári demokráciába
váltás, a kisebbségi élethelyzetből az anyaországba való áttelepülés határ-
helyzeteit tapasztalta meg, de a 21. század technikai fejlődését, globális fo-
lyamatok átstrukturálódását is megéli. Míg bevallása szerint édesapja, aki a
19. században született, később is a 19. század konzerváló mechanizmusai
szerint élte az életét, addig Bodor Ádám rokonszenves éleslátással elemzi
jelenkorát. Bár saját írásművészete ezekre a változásokra (a főntebb írtak

szerint) csak áttételesen reagál, Bodor azt is érzékeli, hogy a posztmodern irodalom alól időközben kifutott az a történelmi valóság, amely a posztmodern poétikai eljárásokat létrehozta. Már a kétezres évek közepén előre jelzi, hogy a történelmi, társadalmi, technikai változások, az élet struktúrájának és keretrendszereinek átalakulása szükségszerűen újfajta poétikákat kell hogy életre hívjon. (A kötet olvasójaként 2022-ben érdekes élmény volt arra gondolni, hogy máig nem igazán rajzolódott ki, hogy az irodalom hogyan újul meg ezeknek a folyamatoknak a hatására.)

63

Bodor az eddigiekben vázolt nézetei alapján több ponton kritizálja a kulturális szféra szereplőit, összefoglalólag talán úgy mondhatnánk, hogy azért, amiért egyszerűen a saját érdekeik szerint, felszínesen kiszolgálják a fennálló rendszert, és nem mérik fel a felelősségüket ebben a folyamatban. Legyen szó arról, ahogyan a kritikusok vagy az újságírók megközelítik őt és a szövegeit (marketingestül, hatásvadászatostul), vagy éppen a köteteket népszerűsítő fesztiválokról, Bodor elégedetlen a kulturális nyilvánosság intézményrendszereivel. Ezt a lényegi kérdésektől való eltávolodást és öncélúságot rója fel a műveiről született irodalomtudományi szakszövegeknek is. Az interjúban például vissza-visszatérő elem, hogy Bodor nehezményezi azt, ahogyan a szövegeit Derrida és Gadamer nyomán értelmezik (akiknek hatása a '90-es évektől valóban lényeges volt a hazai irodalomtudományban, így fontos Bodor-értelmezésekben is). Persze a teljes képhez hozzátartozik, hogy a rendszerváltás után a magyarországi tudományos életben a nemzetközi tudományosságot leginkább befolyásoló elméletek (így az előbbi szerzőnevekkel jelzett dekonstrukció és a hermeneutika) a szocialista irodalomtudomány társadalmi elköteleződésével szemben, a műimmanencia jegyében, dehistorizáltan, a társadalmi vonatkozásaiktól elszakítottan jelentek meg. (Hozzáteszem, ez bizonyára épp az a hatásmechanizmus, amelyet Bodor a rendszerváltás kapcsán társadalmi szinten kritizál. A fontosnak ítélt elméletek kiválasztása és hazai meghonosításuk módja ugyanis épp azt tette lehetővé, hogy az irodalomtudományos közegnek ne – se – kelljen szembenéznie a saját történelmi-társadalmi felelősségével. Hiszen a koncepció szerint ezek mind „művön kívüli” szempontok, amelyektől a komolyanvehető irodalomtudománynak el kell tudnia vonatkoztatni.) Bodor, akit íróként éppen ezek a konkrét kontextuális finomságok (is) mélyen foglalkoztatnak, érthetően sérelmezi, hogy a művei recepciójában nem látja annak nyomát, hogy értenék a szövegek társadalmi-történelmi vonatkozású tétjeit.

Az interjúkötet tehát kielégíti az olvasói érdeklődést az írói önéletrajzok iránt, bár Bodor aránylag kevés novellisztikus epizódot idéz fel a magánéletéből. (A könyvről készült kritikák eddig jellemzően ezeket is emelték

ki, erősítve a Bodor-kultuszra építő kiadói marketinget.) A könyvformában maradandóan hozzáférhetővé tett interjúk azonban nem hoznak meglepő elemeket (az utólagos kiegészítésekkel együtt sem), a már rögzült Bodor-

képet részletezik, illetve termelik újra; a kérdezők ritkán opponálják

64 Bodor önértelmezését (például az irodalmi előd nélküliség vízióját). Ahogyan az talán ebből a kritikából is kiderül, a kötet ezzel együtt is fontos kérdéseket, történelmi, társadalmi, irodalmi jelenségeket tárgyal – a kommunista Románia irodalmi nyilvánosságának működésétől a Magyar Írószövetségből való kilépés körülményeiig. Persze, hogy vajon Bodor maga hogyan éli meg, hogy a sokszor bosszantónak ítélt újságírók, irodalomtudósok interjúi könyvben is megjelentek, amiről aztán például a Margó Fesztiválon és interjúkban beszélnie kell, újabb hatásvadász szalagcímekeket előlegezve meg – ez egy másik kérdés. (*Magvető, Bp., 2021*)

Az *utolsó farkas* című – szintén egyetlen végtelenítettnek tűnő mondatból megkonstruált –, 2009-ben megjelent kisregénye után Krasznahorkai László ismét a farkas-toposzt járja körül egy „Angela” felütéssel kezdődő, feltartóztathatatlan szövegfolym so(d)rán. Ám míg a kisregénybéli narrátor fejében folyton újraírt fabulában az enyészetnek indult állatállomány, addig a *Florian Herscht Bachregénye* alcímmel ellátott elbeszélésben a fokozatosan átalakuló, más-más formát öltő farka hozzáviszi az apokalipszis hírért – ezúttal nem a biodiverzítás kontextusában, hanem kvantumfizikai-zeneesztétikai-fajelméleti vonatkozásban.

András Tamara 65

ÉGSZAKADÁS, FÖLDINDULÁS – *LUPUS IN FABULA*

Krasznahorkai László:

Herscht 07769

Egy egészen emberszabású (*iszonyú?*) angyal, aki Angela Merkelhez címzett leveleiben csak *Herscht 07769* néven, illetve irányítószámon hivatkozik a fiktív tüningiai kisvárosra, Kanára (és benne magára), látszólag akadálytalanul illeszkedik ahhoz a korai Krasznahorkai-regények antropológiai alapját képező társadalmi látlelethez, amely a folyamatos fenyegetettségérzetben élő, kilátástalan kisvárosi közösségekbe vetett, magára maradt, kiátkozott vagy elárvelt, *égrőlszakadt* ember archetipikusan determinált alakváltozatain, kollektív sorstragédián keresztül mutatkozik meg. Az apokaliptikus atmoszférában azonosítható sajátos paranoiák, a bevett, mégis működésképtelennek bizonyuló életvezetési stratégiák, az anyagi és/vagy szellemi természetű egzisztenciális válság, valamint a kisközösségek kollektív tudattalanjában lapangó, és onnan egyszerre elementáris erővel feltörő feszültség (amely a *Sátántangó* Estikéjét öngyilkosságba, *Az ellenállás melankóliájának* Valuskáját pedig egy erőszakos támadásban való passzív részvételre – pontosabban az események tehetetlen tanújának szerepébe, majd elmegyógyintézetbe – kényszeríti) az egyfelől autisztikus, másfelől animális, mi több, titáni vonásokkal kontúrozott, szélsőségesen szelíd, ám intellektuálisan infantilis, emberfeletti erővel bíró Florianból nemcsak az Isten bárányát, de az *ember farkasát* is előhívja.

Már amennyiben egyáltalán visszavezethetjük Florian mitikus, magába forduló/magából kiforduló metamorfózisát egy, a tengődő társadalmat működtető mechanonra, amely a kollektívák kölcsönhatás-mechanizmusát kaffkai antinómiákkal terhelt törvények mentén irányítja: „Az Angyal üzenet,

kettős arccal. Ha a bal orcáját mutatja felénk, akkor csak az egyik üzenetet tudjuk elolvasni, ha pedig a jobb orcáját, akkor meg csak a másikat. Az egyik egy végtelenül szelídnek, bölcsnek tűnő, de közömbösen gyöngéd üzenet, míg a másik kíméletlenül elpusztítja azt, amit a Jóisten megteremtett.

66 Ez az univerzum jutott nekünk. Az Angyal pedig, hogy éppen melyik arcával fordul felénk, arra nekünk van egyszer egy kauzális képességeinkkel elérhető magyarázatunk – ahogy Floriannál is találni akarunk és fogunk ilyet –, de arcának fordulatát, hogy mikor melyikkel néz ránk, nem az idő határozza meg, bár nem tudjuk, hogy akkor meg mi a csoda. Nincs köze hozzá annak, mi milyenek voltunk vagy vagyunk éppen. Ő kiismerhetetlen, és egyszerre, egyidejűleg van. Egyszer tétlenül átjárja a mindenséget, máskor tomboló dühvel rombol ebben a mindenségben. Semmit nem tehetünk. Befolyásolhatatlan. Küldetése érthetetlen” – közli a szerző a *Magyar Hangnak* adott interjújában.

Florian, „ez a félnótás árvagyerek” egy helyi – klasszikus, tehát a mindenáron elpusztítandó ellenségként nem a bevándorlókat, hanem a zsidóságot tételező – neonáci szervezet, továbbá a Kanai Szimfonikusok egyazon személyben megtestesülő vezetőjének fennhatósága alatt áll. Az antropomorf angyal szemében „a Bossz” pedig nemcsak munkaadó vagy főnök az ALLES WIRD REIN (vagyis „minden tiszta lesz”) jelszavú felülettisztító, avagy graffiti-eltávolító vállalatnál, hanem afféle gyám is, aki lakhatást, laptopot, Nokia mobiltelefont, valamint mindenekelőtt Bachot „biztosít” számára. Mindezért cserébe a Bossz nem vár mást, mint hogy Florian – ha fizikailag nem is, de mentálisan mindenképpen – maradjon meg tekintélytisztelő tulajdonának, „mint aki elfogadja, hogy a sors ilyen”; márpedig számára „a Bossz volt a sors, amin nem lehet változtatni”. Az agresszív, mégis intim, egyfajta Stockholm-szindrómás szerepkörökre osztott viszony a gyakorlatban többnyire olyan mérsékelt manipulatív gesztusokban nyilvánul meg, mint hogy Floriannak majd minden nap el kell énekelnie a német himnuszt a lokálpatrióta Bossz utasítására, aki azonban korántsem a himnusz zenéjét szerző Haydn művészetének, esetleg a hajdani Nagynémet Birodalom szintén osztrák származású Führerének tulajdonítja a németiség nagyságát, hanem Johann Sebastian Bachnak, Tübingia *szentjének* és *prófétájának*. Az elbeszélés szatirikus szociográfiai szegmenseiben ábrázolt általános kispolgári közeg fel-emelésének és megdicsőítésének szándékával megalakított Kanai Szimfonikusok által is játszani próbált Bach-darabokhoz köthető eisenachi, wechmari, ohrdrufi és mühlhauseni turistalátványosságokat, illetve kultuszhelyeket – valószínűsíthetően egy másik neonáci *falka* tagjai – egy „WIR” felirat, valamint egy farkasfej-ábrázolás formájában sorozatosan megrongálják. Ez pedig nem a német felsőbbrendűség, avagy az emblematis (a „Heil Hitler” köszöntést jelképező) 88-as szám meggyalázásának vádjával, hanem egy

kozmosz katalizma lehetőségével – és ekképpen a 88-ban sejtett *kettős végtelen* végezetétől való félelemmel – függ össze, legalábbis Florian elképzelése szerint.

A később farkastámadás áldozatául esett, ugyancsak kanai lakos, Ringer a neonáci jelenségekkel kapcsolatban azt gondolta, hogy „az ördög már *eleve* fel van festve arra a falra”, tehát *tenni kell valamit*, hogy ne jelenhessen meg az emberek számára életnagyságban. Florian is hasonló ügyben fordult Németország kancellárjához, ugyanis egy – ha nem is feltétlenül hibásan, de mindenesetre sajátosan interpretált – kvantumfizikai elmélet hatására arra a következtetésre jutott, hogy az Ősrobbanás bármelyik pillanatban mintegy megismételheti magát (pontosabban a saját ellentétét), és ezzel megszűnhet létezni az egész anyagi világ: „...hirtelen rájött, miről van szó, és nagyon megijedt, hogy akkor ez azt jelenti, hogy az egész világmindenség azon a megmagyarázhatatlan tényen nyugszik, hogy egy zárt vákuumtérben minden 1 milliárd anyagi részecske mellett mindig 1 milliárd antianyagi részecske is keletkezik, melyek összetalálkozván kioltják egymást, de aztán egyszer csak, hogy, hogy nem, az 1 milliárd + *egyedik* anyagi részecske után nem jelenik meg az 1 milliárd + *egyedik antianyagi* részecske, és így ez az egész anyagi részecske ott marad a létezésben, vagy egyenesen ez hozza létre a létezést, mint bőség, mint felesleg, mint többlet, mint *hiba*, és ebből, kizárólag ebből és emiatt van az egész mindenség...” Vagyis amennyiben előkerül az az elveszett antianyagi részecske, vagy ha egy adott pillanatban egyszerűen nem jelenik meg az éterben a soron következő anyagi részecske, akkor az értelemszerűen nem felesleget, nem bőséget, és nem többletet fog eredményezni, hanem vegytiszta, vagyis „vegymentes” hiányt.

Mindenek tükrében Florian a természettudományos végzettséggel rendelkező kancellárt egyrészt arra figyelmezteti, hogy a német kormánynak, illetve a Biztonsági Tanácsnak kötelessége tennie valamit annak érdekében, hogy ne következhesen be az egész emberiséget, és ekképpen a társadalmi rendet, mi több, a társadalmakon túli kozmoszt fenyegető katasztrófa, másrészt pedig arra, hogy ebben senki nem szolgálhat nagyobb segítséggel számukra, mint maga Johann Sebastian Bach. Hiszen „...a birodalom, amely Bach zenéjében nemcsak hallható, hanem tapasztalható is, egy *valóságos* birodalom, ami teljesen ellentmond annak a szemléletnek, amely nem ismer el semmi efféle birodalmat, sőt, tagadja, hogy létezne ilyen, de létezik, és magában foglalja azt a világot is, amelyben nekik, együtt a növényekkel, az állatokkal és a szervetlen elemekkel és köztük minden eseményel, amelynek létezését az emberi elme egyedülként ismeri el, élni adatott...” Vagyis nem más, mint Bach (matematikai minőségben is mesteri

pontossággal művelt) zenéje az, ami magába foglalja azt az univerzális titkot, amire a Német Szövetségi Köztársaság kancellárasszonyának feltétlenül szüksége van ahhoz, hogy győzedelmeskedhessen a világ megmentéséért folytatott – a nemzetektől, és így az „ős-tüiringiai” Bossz által propagált

68 Negyedik Birodalomtól is teljesen független – nagyszerű kozmikus küzdelemben.

Az elbeszélés fel nem fejtett rejtélyekben és megválaszolatlan kérdésekben gazdag dramaturgiáját olyan szürreális jelenségek határozzák meg, mint az Angela Merkel által feladott felbontatlan válaszlevél megérkezése Kana városába, vagy éppen – a Florian bizonyos kvantumfizikai kérdések mentén *az elemi részecskék csodálatos világába* beavató – Köhler úr enigmatikus eltűnése (majd visszatérte utáni leépülése). Utóbbi az ontológiai problémákat felvető, Florian által félreértett kozmológiai keletkezéselmélettel való (a fizikatanítás terminusain túlmutató) foglalatosság helyett kertjében egy, az egész térség számára *előrejelzésekkel* szolgáló meteorológiai állomást kezd üzemeltetni. A hirtelen és kezdeti rigorózus racionalizmusának némileg ellentmondó, *ködös* közérzettel előkerülő Köhler úr érkezéséről az időjárás-jelentések Wetter-Station nevű platformján megjelenő, farkasokról készített videófelvétel ad hírt, amivel a falakra festett ikon, valamint a Ringer házaspárra támadó – majd a neonáci horda tagjaival a zsidó származású Ringer műhelyének felrobbantását vizualizáló Bossz által agyonlőtt – állat memetikai vírusként való elterjedését követően a kisvárosban uralkodó pánik következő stádiumába lép. A folyamatos jelen természeti törvényein örvénylő Florian, aki sem a nemzeti múlt dogmatikus narratíváira, sem a mestere munkásságát meghatározó meteorológia (bár kellően kiszámíthatatlan, a misztikus magyarázatoknak mégis ellenálló) metódusaira nem érzékeny, egyedül az ingatag lábakon álló univerzum – Bach kozmikus zenei kompozícióiban koncentrálódó – elementáris erői vezetik és vakítják meg, valamint az a baljós felismerés, hogy mindennek megsemmisülése a potenciális pillanatok permanens sorában bármelyik időpontban „éppen annyira bekövetkezhet, mint amennyire nem”.

Arra a kérdésre, hogy honnan jönnek, és miért támadnak a kiránduló Ringerékre az embertől *normális körülmények között* távolságot tartó farkasok, talán a könyv mottója – miszerint „a remény hiba” – adhat választ számunkra. Amiképpen egy, a nemlét kaotikus rendszerén esett hibából egyszer kivált, majd kiterjedt az univerzum (önmagában), vagy ahogyan egykor „kiszületett” Khaoszból Gaia is (hogy *az elemi részecskék rettenetes világához* fűzött remény részvényeseinek legyen majd hol lakoznia/lakolnia), úgy valóban megismétlődhet *a robbanás*, egyfajta inverz iránnyal, teret nyitva ezzel az elveszetteknek hitt antianyagnak. Ha máshogy nem, hát egy, a csillagászati szakkifejezés szerinti *átellenes mélyponttal* összecsengő Nadír név viselőjének

kávját előszeretettel fogyasztó neonácik törzshelyeként szolgáló Aral-kút-
nál következő erőszakos aktus következményeként, amely mintegy meg-
repteti a kétoldalú érmét a levegőben, hogy a folyamatos készenléti állapot
közepette a tét embertelen erővel essen a másik arcával *a földre*:

„mintha mindennek vége volna máris, pedig nem volt még vége, a 69
Bossz például azt mondta neki, Floriannak, hogy most jött el a mi
időnk”. Az antianyag-részecske valahol, egy belső, bekerített, izolált, látszó-
lag *hermetikusan zárt* feketelyukban megmozdul, és a farkas elindul: „WIR
KOMMEN” – mire a visszhang így szól: „csak a testemen át!”

De vajon anarchisztikusnak tekinthető-e egyáltalán a káosz –
mint a *teremtést megelőző tátongó úr* –, ha e nemlét afféle abszolút an-
nihiláción alapszik, melynek során az anyagi és antianyagi részecskék
energiává alakulnak, és ekképpen rendre kioltják egymást? Végtére is,
nem azon kardinálisan kaotikus képlettel írható le a megvalósult *világ-
rend*, miszerint a hibából született remény szükségszerűen rettenetet
rendel maga mellé az elemi egyensúly visszaállítása végett? Ha elkö-
vetjük azt a hibát, hogy átolvassuk az antianyag mibenlétét vázlatosan
definiáló Wikipédia-szócikket, olyan választ kaphatunk a könyvben
körbejárt kérdésekre, ami talán nem is igényli a további kommentálást.
„Nincs elvi különbség az anyag és antianyag között. Ha egy részecskén
töltéstükrözést hajtunk végre, akkor megkapjuk az antirészecskéjét.
Vannak olyan részecskék, amelyek saját maguk antirészecskéi. [...] Az
antianyag műszerekkel megfigyelve ugyanolyan tulajdonságokat
mutat, mint a közönséges anyag: ugyanazok az emissziós és abszorpció-
s spektrumai, mágneses tulajdonságai, tehetetlen tömege.” Az emisszió *levegőterhelést*, az abszorpció pedig *elnyelési folyamatot*
jelent... Ezzel együtt Rainer Maria Rilke első duinói elégiájának egyik
– Nemes Nagy Ágnes fordításában idézett – részlete is fogódzót nyúj-
that számunkra az elbeszélés eseményei mögött mintegy korrelációkomple-
xumként kibontakozó dramaturgiai dimenzió törvényszerűségeinek, valamint
Florian „kimérikus” karakterének megértésében: „Ki volna az hát, / aki kellene
nékünk? Angyal nem, nem is ember, / és a fülelő állatok észreveszik már, /
hogy mily bizonytalanul vagyunk mi otthon / a megfejtett világban.”

Számos (számtalan?) nép- és hőmese megkerülhetetlen motívuma
az úgynevezett *hálás állat*, ami szerepköre szerint az élete megmentéséért
cserébe, vagy bárminemű gáláns gesztust viszonzva megsegíti az egyébként
korlátos képességekkel bíró mesehőst – jellemzően egy mágikus talizmán
vagy tulajdonság formájában, és a „jótett helyébe jót várj” jelmondat jegy-
ében. Ebben a mesetípusban gyakran szerepel a farkas *sánta hírhozó*ként,
afféle bukott Hermészként, kinek hogy, hogy nem, lekopott a lábáról szár-
nyas cipője. A lábon lőtt Florian talán még most is a Saale partján ül, és még

egyszer, utoljára levelet csúsztat az arra sodródó, megüresedett palackba, melyből szörnyű szelleme kiszabadult, mikor (saját Janus-arcával szembe-sülve) végérvényesen be kellett látnia: „várhatjuk, hogy a világnak, az univerzumnak, a teljességnek, a Valaminek vége legyen, és mindebbe mi is belepusztuljunk, de nem várunk kell az apokalipszisre, hanem meg kell értenünk, írta Florian Angela Merkel Kancellárasszonynak Berlinbe, hogy az apokalipszis az életnek, a világnak, az univerzumnak, a Valaminek a *természetes* állapota”. És bár azt mindössze sejtenünk adatott, hogy mit írhat végső levelében, és kinek címezheti azt Florian, egyvalamivel kapcsolatban a legkevesebb kétségünk sem lehet a *Herscht 07769* elolvasása után: mikor a farkas teliholdat, az ember – újra, és talán utoljára – farkast kiált. (*Magvető, Bp., 2021*)

Hamarosan negyvenhárom éves leszek. Azt kértem Geraldtól, hogy utazzunk el a tengerhez. Egy kis déli várost választottunk, az úton sokat nevtünk, azt mondtam neki, én vagyok Emma Bovary és ő Rodolphe, aki valóban megszőktette, és most átéljük Emma beteljesületlen álmát. Geraldnak tetszett a játék. Mindketten elhoztuk az íródobozunkat, de megígértük egymásnak, hogy csak a biztonság kedvéért van nálunk a papír és a toll.

Gerald tekintete mindig a távolba tévedt, eljött velem, mert a kedvemben akart járni, de a témájától nem tudott szabadulni, vasmarokkal tartotta fogva az ő Emmája és a regénye formálódó világa. Időnként azonban sikerült egymásra hangolódnunk, gondtalan napokat töltenünk a tengerparton, délutánonként telepedtünk le a napozókosarakba, és szótlánul üldögéltünk órák hosszán át, néztük a minden másodpercben változó vizet és a nap járását az égen.

Megbeszéltük, hogy alkonyatkor versenyt indítunk, ki tudja a legtöbb szint jelző szót mondani a naplementéről. Kikötöttem, hogy hasonlóan nem lehet, csak megnevezés, erre Gerald hozzám vágta a papucsát.

– Louise, te egy ördög vagy! És összetett szó az lehet? Például violakék?

*„Alkony köde terjeng;
Violakék fellegek rongyaiból
Kitegintget ijesztőn a fűsárga, kerek hold.”*

– Igen, az lehet! – nevettem el magam – amit lehet Heinének, nem szabad Geraldnak – kiabáltam teli torokból, és jó messzire hajítottam a szalmapapucsát.

– Most utána mész, mint egy kutya, megkeresed, és visszahozod a gazdinak! – viccelődtem, de komolyan néztem a szeme közé. Feltápáskodott, nyikorgott a fűzfakosár, izzadt fenekére tapadt a párna, amikor felállt, nehezen vált le róla, rizskalapját a szemébe húzta, felfújta az arcát, és ugatva a papucs keresésére indult.

Rőhrig Eszter 71

NEM LESZEK
ELÉRHETŐ,
SOHA TÖBBÉ
(regényrészlet)

Közben alkonyodni kezdett, és a homokos part színe is egyre sötétebbé vált, nem látszott messziről, hová is eshetett a fél pár papucs. De Gerald végül megtalálta, a szájába vette, aztán négykézláb, nyüszítve hozta vissza, és leguggolt előttem.

72 Átöleltem, megcsókoltam, talán soha nem szerettem ennyire.

Szemében belső tűz parázlott, nyugtalanul vibrált. Fialat volt a teste, sima a bőre, de dús, göndör szőke haját és az arcát megkaparintotta az öregség. A keleti utazás mindörökké elvett tőle valamit, a szája köré keserű ránc rajzolódott, és a haja megritkult, a homloka felfutott a feje tetejéig. Azt kértem tőle, hogy borotválja le a bajuszát, csak addig, míg itt vagyunk, egész nap a húsos, érzéki száját fogom csókolgatni.

– Az esznai Kücsuk Hanem is azt mondta, hogy a bajuszom nem jó helyen van, nem látszik tőle a pici szám – mondta Gerald.

Hirtelen átfutott rajtam a fájdalom, a keleti napló miatti heves veszekedések minden keserűsége, de nem engedtem magamon eluralkodni ezeket az emlékeket.

– Gerald, eddig nem hoztam szóba, de ha most itt, a mézes napjaink alatt felidézted ezt a rémséges nőszemélyt, akkor elárulok valamit. Már említettem korábban is, hogy amíg te a forró Afrikát jártad, én sem tétlenkedtem, és amihez hozzáfértem, elolvastam Egyiptomról. Az a bizonyos darázstánc, amit annyiszor emlegetsz, a kéjhölgyek őrjítően izgató hastánca nem termékenységi rítusból ered, nagyon prózai okból tanítják meg minden lánynak már kiskorában, az más kérdés, hogy a csábítás első számú és látványos eszköze is.

– Micsoda, mi akkor a magyarázat, vagy miért tudják ott és Európában meg senki? – kérdezte Gerard.

– Erre nem találtam választ, arra azonban igen, hogy miért terjedt el ez a tánc – válaszoltam.

– Akkor elárulod? – Kérdezte Gerald.

– A darázstánc a hasizmotak úgy dolgoztatja meg, hogy azok a legalalmasabbakká váljanak a szülésre. Köztudott, hogy ott szinte még gyerek, fejletlen testű kislányok szülnék, és valamennyire visszaszorítja a halandóságot ez a hasizomtorna. A várandós nők nem lejtik nyilvános helyen, főleg nem bordélyban, de ők fejlesztették ki, és csiszolták tökélyre ezt a táncszerű mozgásformát – magyaráztam neki.

Enyhe szél támadt, lassan élesekké váltak a kontúrok, felálltam, és elindultam a tenger felé, addig hallgatóztam, míg felvettem a lassú hullámok ritmusát, és táncolni kezdtem. Párizsban megtanultam a darázstáncot az arab negyed egy bordélyházi táncosnőjétől, tőle kaptam azt a kis egyiptomi hangszert és egy fém kasztanyettát, amit előhúztam dúsán redőzött gézfátyol köntösöm rejtekéből. Most átadtam magam a víz ringásának és a pici dob ritmusának. Megszűnt körülöttem minden, nem is vettem észre, hogy Gerald

mellettem áll, átöleli a csípőmet, és sírva csókolgatja a hasamat. Felhevült a testem, magammal vontam, és belemerültünk a tengerbe.

– Őrült vagy – súgta a fülembe – fékezhetetlen természeted fogja tönkre tenni a kapcsolatunkat – motyogta elcsukló hangon.

A másnapot is a tengerparton töltöttük. Órákat sétáltam a dű- 73
néknél, követtem a tekintetemmel a zombék és a tengeri fű hajlado-
zását. Néha heves szél támadt, és ezek a névtelen növények irigylésre méltó
erővel és hajlékonysággal kapaszkodtak a homokba. Nem értem, miből
táplálkozik a szívósságuk, a laza homokból biztosan nem, csak a napra és a
tengeri párára hagyatkozhatnak. Gerald bort töltött egy metszett po-
hárba, és hívott, meghallgatnám-e, elkészült újabb két oldallal. Utána
bementünk a kis tengerparti városkába, Gerald foglalt asztalt az egyik
étterem teraszán, mert ma van a búcsúvacsoránk.

Mécsesek égtek mindenütt, asztalunkon gyertya, fehér damasz-
tabrosz, varages-i kék fajanszteríték, tányérom mintájában felismertem
a varages-i Názáreti Miasszonyunk templomot, könnyű szökött a sze-
membe. Percekig nem szólaltam meg. Két sziklafal közé ékelődő tera-
szon ülünk, alattunk a tenger, a szédítő mélység. Lehúz, magához hív.
Olyan magasan vagyunk, hogy alig hallom a sziklafalnak csapódó hul-
lámok hangját, csak halk duruzsolás, semmi több nem jut el a fülemig.

Most kéne megállni és befejezni, boldog vagyok, és még szép,
még nem mart belém az öregség, nem fájnak a csontjaim, nem nehe-
zült el a testem. Ma nem tűztem fel a hajam, ha néha szellő lebben,
belekap, és beteríti az arcomat és a vállamat. Könnyű selyemruhát
húztam, és berber szövött sálát terítettem a vállamra, félttem a tüdő-
met. Tengeri sünt rendek tárkonyos Szent Jakab kagylóval, gyümöl-
csös anjou-i borral. Még nézem az itallapot, bizonytalankodok, mert
a provanszi rozét is nagyon szeretem. Végül megállapodok a Saven-
nière barátúdlóból való apáca cuvée-nél, Gerald rám kacsint, lám, a szép pro-
vanszi lány milyen nagy ínyenc.

– És te mit választottál? – kérdeztem.

– Én a tengeri sünt nyersen kérem, citrommal, kiskanállal – nevetett.

– Jó, de akkor add oda, mielőtt megkóstolod, hadd nézzem meg, elég
friss-e, csak mai fogást lehet megenni, főleg, ha nyersen kívánod – aggodal-
maskodtam.

Mielőtt elindultunk a tengerhez, Gerald levágta a bajuszát a kedve-
mért, minden kívánságomat teljesíteni akarta ebben pár napban. A gyertya
meg-megrezenő lángja fölött kedvemre nézegettem szép száját, ami egy-
egy korty bor után fénylett, mint a porcelán.

Tizenkét violakék tengeri sünt hoznak ki Geraldnak háromlábú vasáll-
ványon. Odanyúlok, megérintem tüskéit.

– Igen, friss, merev és szúrós – mondom –, nekiláthatsz.

– Az enyém is – nevetett Gerald, és megsimogatta fehér sávoly nadrágján a kidudorodást.

74 Nem vagyok ártatlan kislány már, de a hajam tövéig elvörösödtem e váratlan megjegyzésen. Gerald Meursault-t ivott, és igen ízlett neki a narancssárga, mandarin gerezdekhez hasonlító süntest. Az én szúrós sünkagylóimat tárkonyos, tejszínes Szent Jakab kagylóból készült raguval töltötték meg, és kis kelyhekben tálalták fel hozzá a sárga tengerisünyelveket. Szerettem volna, ha telehold jön fel az égre, és ezer csillag sziporkázik felettünk, de az ég fekete maradt, fénytelen. Mind sötétebb felhők tornyosultak, a holdnak még a körvonalait sem láttam. Mintha megéreztem volna, hogy ez az utolsó derűs együttlétünk, idáig csak tobzódtunk az élvezetekben, és eszünkbe sem jutott vitatkozni. Nem akartam felállni, elmenni innen, húztam az időt, desszertet kértem, mangószörbetet kanalazgattam lassú, elnyújtott mozdulatokkal...

Gerald a kezemen, ujjaimon és a nyakam hajlatán pihentette a szemét, és kitöltötte az utolsó pohár borát is.

Megnyugtatót a kis, napsütötte tisztás. Végre láthatatlanná váltam. Kedves, örökzöld bokrok vettek körül, és egy piros-sárga mintás kempingszékben üldögéltem, amelyet a hotelből loptam ki a hátsó kertbe. Csak jobb felől nem takart el semmi, de ott egy járhatatlan sziklafal ereszkedett alá a tengerpartig.

Laczkó Mária 75

PILLANATKÉP – DOMBTETŐN

A szállodát egy magaslatra építették, elegáns, viktoriánus stílusú villák közé.

Innen a dombtetőről úgy tűnt, mintha az óceán felett lebegnék. Ott, ahol a fehér tarajú, sötét hullámok összeértek az azúrkék égbolttal, egy bolha méretű repülőgép húzott kelet felé.

A leveleken keresztül átláttam a szomszéd villa kertjébe. Egy sötét hajú, négy-ötéves forma kislány játszott ott. Táncolt, vagy inkább táncolni próbált. Mackós termete miatt nem volt könnyű dolga. Partnere egy hatalmas, pöttyös labda volt, amelyet a mellkasához szorított.

Gyerekkoromban nyolcan osztoztunk egy hasonló labdán. Igaz, mire a legkisebb testvéreim eljutottak a labdázásig, én már kinőttem belőle.

Volt olyan időszak az életemben, hogy sokalltam az egyre csak születő, újabb meg újabb kistestvéreket – épp eleget kellett otthon segítenem –, de amikor felnőttfejjel idéztem fel azokat az éveket, hirtelen mintha valami furcsát éreztem volna a gyomromban, és rohamszerű, kínzó vágyakozás fogott el; sóvárgás a hajdani, lármás, pelenkaszagú gyerekszoba után, amely annyira meleg és biztonságos helynek tűnt, valahányszor csak visszagondoltam rá.

Ennél messzebbre már nem menekülhettem. De hiába érkeztem meg nagy nehezen San Franciscóba, a szállodából már képtelen voltam kimozdulni. Pedig régóta vágytam erre az utazásra. Eddig csak filmen láttam a város meredek utcáit, a dombokra felkúszó házakat és az élénkszínű, nyitott villamosokat. Az emberek a lépcsőn utaztak, és ez felidézte bennem a hetvenes éveket, amikor vidáman ugráltunk a mozgó villamosokra. Réges-régen történt, egy másik világban, amelyben boldog jövőt ígértek nekünk.

A város legalább húsz éve felkerült a titkos, hárompontos kívánságlistámra. Mágnesként vonzott a napfényes, homokos tengerpart is.

Sohasem hittem benne, hogy eljutok ideig, de most az egyszer rám mosolygott a szerencse. Noha tudtam, hogy le akarsz kenyerezni – valóságos kis vagyonnal ajándékoztál meg –, elfogadtam a pénzt, és nem sokat törtem

rajta a fejem, honnan származik. Csak jóleső elégtételt éreztem, hogy ekkora
összeggel próbálsz visszavásárolni. Azt mondtad, a megnövekedett költsé-
geimet szeretnéd fedezni. Később jöttem csak rá, hogyan lettél hirtelen ilyen
gazdag; kivetted az összes megtakarításunkat a bankból. Nem bán-
tam. Nem érdekelt engem akkor már semmi, legkevesbé a jövő. Úgy
kapaszkodtam ebbe az utazásba, mint egy utolsó szalmaszálba.

76 Tisztában voltam vele, hogy a másik két kívánságom úgyis vágyálom
marad, nem tesz csodát a kedvemért egyetlen mesebeli tündér vagy öreg-
anyó sem.

Aztán megérkeztem San Franciscóba, és a szerencse elpártolt tőlem.
Csak egy hét után merészkedtem ki a hotelből, és akkor is csak a hátsó kertig
jutottam el. Abba is jól beleizzadtam. Útközben állandóan úgy éreztem,
mintha a cél egyre távolodna tőlem. Csak akkor nyugodtam meg, amikor jó
ideje már a kempingszéken ültem, és láthatatlanná váltam a világ számára.

*Fiatal koromban úgy gondoltam, hogy lazán átlibbenek majd az életem. Munka,
család, gyerekek, és mindez játszi könnyedséggel, vidáman, minden erőfeszítés
nélkül.*

Talán a színes kempingszék tűnt fel a kislánynak. Mindenesetre elindult
felém, a maga nehézkes módján. Nagyon helyes, piros-sárga mintás nyári ru-
hácskát viselt, amely jól illett két vékony copfba font, finom szálú fekete ha-
jához és sötét szeméhez. Megállt a két kert határán, félig-meddig a bokrok
takarásában, és kíváncsian kukucskált át. Idősebbnek tűnt, mint vártam.
Talán 8–10 éves lehetett.

És egyértelműen Down-kóros volt.

*Emlékszem arra a napra, amikor a család legkisebb tagját, Emmát hazahoztuk
a bölcsődéből, és ő rögtön leült a TV elé. Valamilyen kismamáknak szóló műsort
adtak, és közben mutattak egy csecsemőt is. Emma olyan szívettépően zoko-
gott, amiért neki „nincs babája”, hogy leesett a székről a földre.*

*Nekem sohasem volt efféle hiányérzetem, nyilván a húgocska-öcsike-
tűlkínálat miatt. Később a testvéreimnek összesen tizenegy gyereke született,
és én szívesen segédkeztem körülöttük. A kezemben még benne volt – és máig
benne van – az a sok pelenkázás, etetés, emelgetés.*

– Hogy hívnak? – kérdezte a kislány, és érdeklődve bámult rám jellegzetes,
mandulavágású szemével.

– Elisabethnek – feleltem. Nem kellett nagyon összeszednem az angol
tudásomat, mégis zavarba jöttem. Mit mond az ember egy Down kóros gye-
reknek?

További eszmecserére azonban nem került sor. A kislány felfedezett egy faágat a földön, és vontatni kezdte. Lassan távolodott tőlem, vissza sem nézett.

– És téged hogy hívnak? – kiáltottam utána.

– Valerie – felelte, és eldöcögött legújabb játékával.

77

Teltek-múltak az évek, de a mi házasságomba nem hozott a gólya kisbabát. Cseppet sem izgultam, úgy véltem, ráérünk még.

Diákkoromban legjobban azt élveztem, amikor tanítgathattam a kistestvéreimet. Csakhamar valamennyien szinte félistenként tiszteltek. Mi tagadás, akkoriban eléggé a fejembe szállt a dicsőség. Az iskolában is állandóan magyaráztam a többieknek. Ha segítesz másoknak, akkor talán nem olyan nagy baj, hogy szereted hallani a saját hangodat. Más kérdés, hogy az osztálytársaim valószínűleg roppant beképzeltnek tartottak.

Magától értetődött, hogy tanári pályára mentem. A családban is, a magánéletben is gyerekek vettek körül, és talán ezért nem türelmetlenkedtem, amiért csúszott, egyre csak csúszott a terhesség.

A szorongás, a pánikérzés éppolyan erősen fojtogatott a következő napon is, amikor kivonultam a hátsó kertbe. De miután leültem, megnyugodtam.

Ezúttal háboríthatlanul egyedül voltam. Egy darabig a varázslatos kilátásban gyönyörködtem. Egyre jobban melegítettek a napsugarak – szinte éreztem, ahogy eljutnak legbelső, megfagyott énemhez is –, a bőrömet pedig finom szellő simogatta. Később eszembe jutott, hogy le kellett volna hoznom a könyvemet is. Mielőtt elindultam otthonról, valami könnyű, szórakoztató olvasmány után kutattam a polcon. Végül Pirx pilóta kalandjaira esett a választásom, Stanislaw Lemtől. Csakhogy eddig még egyetlen sort sem olvastam belőle.

Mire nagy nehezen visszaértem a kertbe a novellákkal, addigra már Valerie is megjelent a szomszédban. Nem vett észre. Sárga ruháját hozzáillő zöld fűfoltok tarkították. Az egyik fehér térdzoknija lecsúszott.

Csaknem egy emberöltő telt el azóta, hogy összeházasodtunk. Sohasem szedtem fogamzásgátlót, és másképp sem védekeztünk. Harminchét vagy harmincnyolc éves lehettem, amikor hirtelen ráébredtem, hogy vészesen ketyeg az a bizonyos biológiai óra. És csak akkor kezdtem el gyanakodni, hogy valami baj van.

A gondolattól, hogy meddőségi vizsgálatnak vessük alá magunkat, a hideg is kirázott. A legtöbb ember valószínűleg szégyell mások elé tární ilyesmit, de engem csak az időzítés zavart. Éppen osztályfőnök voltam, egy fafejű,

csökönös banda osztályfőnöke. Le akartam őket érettségiztetni, de addig még két év volt hátra. A terhességi problémát a szőnyeg alá söpörtem.

Aztán soha többé nem foglalkoztam vele.

Te sem.

78

Miközben néztem a kislányt, azon töprengtem, vajon miért játszik egyedül. Nyárra nyilván bezárták az iskolát, de annál inkább szüksége lenne társaságra.

Valerie azonban szemlátomást jól érezte magát. Egy kör alakú homokozóban guggolt, és lelkesen ügyködött a lapátjával. A homokozó kőperemét már számos szabálytalan kupac borította. A kislány fáradhatatlanul dolgozott. Csak akkor esett ki a ritmusból, amikor véletlenül felnézett, és észrevett. Álmélkodva bámult rám, aztán elindult felém.

Olyan helyes, bumfordi jószág volt... Szerettem volna, ha egy darabig magam mellett tarthatom. Vajon mivel kelthetném fel az érdeklődését? Bár csak lenne nálam valami játék! Körülnéztem – ez a kislány egy botnak vagy kavicsnak is örülne. De azon az eldugott kis tisztáson csak fű nőtt, szépen rendben tartott fű. Az ölembe tartott könyvre esett a pillantásom. A Pirx pilóta borítóján a sötét háttér előtt egy gyönyörűen kivilágított, ezüstszürke, csillogó űrhajó repült.

– Nézd – mutattam Valerie-nek.

A gyerek nem tévovázott, átcsörtetett a kerítést jelképező bokrok között. Ismét adtam egy roszpontot a szüleinek. Nem kellett volna már régen megtanítaniuk a kislánynak, hogy legyen óvatos az idegenekkel? A Valerie háta mögött magasodó, többszintes villa arra utalt, hogy a családnak van mit aprítania a tejbe. Szerencséjük, hogy nem vagyok emberrabló! Persze lehet, hogy a szülők már megpróbálták némi bizalmatlanságot csöpögtetni a gyerekbe, de kudarcot vallottak. Tulajdonképpen semmit sem tudok a Down-kórosokról.

Valerie közben magához ragadta a könyvet.

– Repül a ház – mutatott az űrhajóra.

Ekkor a szomszéd villa felől egy kiáltás hallatszott, és Valerie elcamogott tőlem. Ismét nem nézett vissza.

Agorafóbia, magyarázta a pszichiáter, akit a barátnőm ajánlott.

A tavaszi eseményekkel kezdődött a rettegés, és július elején tetőződött. Valahányszor kitétem a lábam a lakásból, ájulás kerülgetett. Előfordult, hogy leültem a földre a lépcsőfordulóban, mert még ahhoz sem volt elég erőm, hogy hazameneküljek.

Miután Valerie ismét elszaladt, visszaindultam a szállodába. Könnyebben juttottam el az előcsarnokig, mint máskor, de aztán a liftben valaki elővett egy

okostelefont. Amint megpillantottam a kivilágított képernyőt, elfogott az ismerős szédülés. Megijedtem. Nehogy már klausztrófóbiás is legyek! Gyorsan kiszálltam a következő emeleten, és odarohantam az ablakhoz. Próbáltam rést nyitni rajta, de nem sikerült. Már egész testemben reszkettem, és kivert a víz. A dombokra települt város képe elhalványult, és fel- 79
lehullámzott a szemem előtt. Ilyen lenne a tengeribetegség? Néhányszor mélyen beszívta a levegőt, aztán lassan kifújta. Ne gondolj a rosszul-
létre. Minden erőmmel próbáltam elfeledkezni az émelygéstől, és egy idő után valóban eszembe jutott valami más. De nem örültem neki.

Nem, egyáltalán nem örültem neki. Ha valamiféle varázslattal kitörölhettem volna azt a négy hónappal korábbi tavaszi reggelt az életemből – vagy legalább a memóriámból –, megtettem volna.

*Emlékszem, aznap kezdődött a húsvéti iskolai szünet. Arra ébredtem, hogy harsányan énekelsz a fürdőszobában, aztán zuhanycsobogás fedte el a hamis hangokat. Álmosan kibotorkáltam a WC-re, és amikor vissza-
értem a hálóba, megszólalt a mobilod az éjjeliszekrényen.*

Sohasem érdekelték a telefonhívásaid. Nem az a fajta feleség voltam, aki turkál a férje zsebében, belenéz a levelezésébe, leskelődik, szimatol, faggatózik. Úgy gondoltam, hogy bizalom nélkül nincs házasság. Ma is ez a véleményem – a történetek ellenére is. Azon a reggelen Mick Jagger hangján jelzett a mobilod. Úgy viselkedtél, mint egy kamasz, állandóan változtattad a csengőhangot. A telefon képernyője kivilágosodott, és megjelent rajta egy fotó. Messziről ismerősnek tűnt. Közelebb léptem, és téged pillantottalak meg. Nem lehettél több húszévesnél, és én máris negyedszázadnyit repültem vissza az időben; éppen így néztél ki, amikor megismerkedtünk. Nem sokkal később pedig már úgy éreztük, hogy nincs a miénkhez fogható szerelem az egész világon. Két év múlva a szüleink minden tiltakozása ellenére összeházasodtunk.

Ott ácsorogtam a szálloda ablakánál, és megpróbáltam elhessegetni annak a napnak az emlékét. Egy idő után kissé csökkent a szédülés. Ehhez talán az is hozzájárult, hogy nem emeltem fel a tekintetem San Francisco hullámzó dombjaira, hanem mereven lefelé néztem az utcára. Amikor végre kitisztult a látásom, egy játékbolt kirakatát pillantottam meg a túloldalon sorjázó üzletek között.

Szétszórta, agyonhasznált játékok a földön abban a régi, meleg, pelenkaszagú szobában. Imádnivaló, lármás tökmagok serege. Mostanra mindnyájan felnőttek, és valamennyiüknél újabb imádnivaló tökmagok születtek. Csak nálunk nem. A kivétel erősíti a szabályt. Különleges vagyok. Egzotikus. Unikum. Száraz és keserű.

A harmadik napon ájulás kerülgetett, amikor átkeltem az úttesten a játékboltba, de ez sem tántorított el.

Utána boldogan vittem ki a kertbe az ajándékaimat; teherautót, hajasbábát, tollaslabda-készletet, képeskönyvet. Ez utóbbit azért vásároltam, mert nem tudtam, hogyan áll az olvasással egy 8–10 éves Down-kóros gyerek.

Valerie odafutott hozzám, amikor meglátott. Büszkeség fogott el.

A hajasbaba nem aratott nagy sikert, de a teherautót a kislány rögtön vontatni kezdte. Utána pedig együtt nézegettük a könyvet. És – hála a képeknek –, Valerie mondott pár szót az iskoláról, a barátairól. Amikor pedig a könyv végén egy orvos vizsgált egy gyereket, Valerie felemelt ujjal figyelmeztetett, hogy az ő apja is doktor.

Meghitt együttlétünk ugyanúgy végződött, mint előzőleg. Megszólt az égi hang a szomszéd villából, és Valerie a maga ormótlan, mackós mozgásával elszökdécselt. Ezúttal sem nézett vissza.

Nincs rám szüksége.

Egyszerre kezdett el fájni minden.

Izabella.

Izabella, istenem. Mennyire okos volt. Negyedszázados pedagógiai pályafutásom alatt senki még csak a nyomába sem ért matematikából. Messze utána kullogott az egész mezőny. Különös, hallgatóg, visszahúzódó természete azonban kezdettől fogva a pletykák valóságos özönét indította el a tanári karban. Amerikai filmekben szocializálódott kollégáim hol az autizmus, hol az Asperger-szindróma bélyegét sütötték rá – pusztán briliáns elméje miatt. Izabella osztályfőnöke pszichológust ajánlott a családnak, de a szülők azonnal kikérték maguknak a sértést.

Aggódtam Izabelláért. Nem mindennapi lénye különös szépséggel párosult. Hasonlított a névrokonára, Isabelle Adjanira, a híres színésznőre – világitó-kék szem, sötét szempilla, sűrű szemöldök, hullámos fekete haj –, és én éppen a szépsége miatt féltettem. De hamar észrevettem, hogy zárkózottsága, komor szigorúsága mindenkit távol tart tőle. Ezért döbrentem meg annyira, amikor pár nappal az írásbeli érettségi előtt egy régebbi diákunkkal láttam, azzal, akitől legszívesebben minden lányt elzártam volna. A fiúra kizárólag a rossz híre miatt emlékeztem; nem tanítottam. Szép kölyök volt ő is, magas, markáns arcélű, huncut szemű. Mindig más-más csinos lány társaságában lófrált a gimnázium környékén, még azután is, hogy kiment tőlünk.

Április utolsó hetében ez a fiú ölelgette Izabellát az utcasarkon. A tavaszi melegben büszkén mutogatta izmos, tetovált vállát.

Miután másnap is meglehetősen intim helyzetben találtam a párocskát, félrehívtam Izabellát. Nem való hozzád ez a fiú... Ahogy meghallottam a saját hangom, ráébredtem, hogy úgy beszélnek, mint az anyám. A szöveg is, a helytelenítő

tónus is őt idézte. Zavarba jöttem. Hirtelenjében azt sem tudtam, hogyan folytassam. Izabella kihasználta a pillanatnyi szünetet, és megszólalt. Tessék engem békén hagyni, mondta. A tanárő nem az anyám. Azzal elköszönt, és faképnél hagyott.

Néztem utána.

Nem az anyám.

81

Másnap, miközben izgatottan vettem elő a műanyagzacskót a bokor alól, amelybe a játékokat tettem, rájöttem, hogy egy kicsit jobban vagyok. Csökkentek a tüneteim.

Szerencsére Valerie-nek eszébe sem jutott, hogy új kincseit bevigye a házba. Ez megkönnyítette a dolgomat; nem akartam, hogy a szomszéd villában gyanakvást keltsenek az ajándékaim. Nehogy azt higgyék, hogy magamhoz akarom édesgetni a kislányt. Pedig bizony ez volt a szándékom.

A házasságunk első éveiben sokszor emlegetted, hogy milyen lesz majd, ha gyerekünk születik. Aztán egy idő után, nem beszéltél többé róla. Mikor is hagyta abba?

Valerie volt az elvárásolt királykisasszony ebben a mesében. Egyre jobban kinyílt, boldogan fecsegett, és állandóan az ölembe mászott. A hajának sós illata volt, mint a tengernek.

San Franciscóban béke honolt.

Otthon...

Azon az áprilisi reggelen másodszor is megszólalt a telefonod az éjjeli-szekrényen, másodszor is kivilágosodott a képernyője, és akkor már éreztem, hogy baj van, olyannyira, hogy hirtelen homályos, bizonytalan félelem fogott el.

Miért írta ki a képernyő, hogy Peti hív? Téged soha senki nem hívott Petinek. Még az anyád is Péternek szólított – amíg csak élt szegény.

Aztán rájöttem.

Az volt a furcsa, hogy Valerie mindenről beszélt – iskoláról, gyerekekről, tanárokról –, de a családjáról hallgatott. Az apját is csak akkor, egyetlenegyszer hozta szóba, amikor a képeskönyveket nézegettünk. Az anyját pedig soha nem említette.

Továbbra sem akartam kérdezősködni. A kislány ugyan eléggé feloldódott már a társaságomban, de nem tudhattam, hová nyúlok, mit érinthetek meg... Előbb-utóbb úgymint kiderül.

Mindig minden kiderül.

Ami azután a tavaszi reggel után történt – amikor rájöttem, hogy van egy tizennyolc éves fiad –, azt nem tudnám szavakba önteni. Összeomlottam? Rosszszabb. Padlóra kerültem? Rosszabb. Meghaltam? Igen, egy kicsit meghaltam. Vagy talán nem is kicsit.

82

Három hét sem kellett hozzá, és fokozatosan megszűntek a pánikrohamok. Egy darabig azt hittem, hogy a tünetmentesség csak a hotel hátsó kertjére vonatkozik, de szerencsére tévedtem. Délelőttönként – eleinte félve, óvatosan, később már bátrabban –, egyre távolabbra merészkedtem a szállodától.

El akartalak hagyni, és nagyon jól esett, hogy inkább te költöztél el. Nem mondtam ugyan, de hálás voltam a lovagiasságodért. Sajnos azonban öngólt lőttem, mert elhurcolkodtál a másik „családodhoz”. Nem tudtam eldönteni, hogy ezt áldozatnak érzed-e, vagy épp ellenkezőleg...

A furcsa gondolatok mindig elalvás előtt, félálomban rohantak meg; Valerie anyja meghalt. Nem halt meg, de elhagyta a családját. A kislány apja középkorú, jóképű férfi, akinek egyetlen vágya, hogy egy korban hozzáillő társsal felnevelhesse a gyerekeit. Nekem teljesül mindhárom kívánságom, és olyan életem lesz, mint a testvéreimnek.

Aztán reggelenként, a kristálytisztá, kegyetlen napfényben rám zuhant a valóság.

Ráébredtem, hogy nemcsak tapintatból álltam el Valerie faggatásától. Igazából attól féltem, hogy megtudom, ki az a nő, aki mindig behívja a kislányt a házba.

Azt sem árultam el neked, hogy amikor békülni próbáltál, kis híján megpuhítottál. Már a helyszínt, a kedvenc kisvendéglőnket is jól választottad meg. Alighogy leültünk, elárasztottak az emlékek, és majdnem elsírtam magam. Nem sok ideje voltam még egyedül, de máris rettenetesen hiányoztál. A közelséged, a mókáid, a nevetésed; minden, aminek részese voltam.

Aztán rohamra indultál. Megkérdezted, fel tudok-e idézni legalább egy alkalmat az elmúlt húsz évből, amikor úgy éreztem, hogy megrovidítetted. Elgondolkoztam, és elég hamar rájöttem, hogy a kérdésre csak egyetlen becsületes válasz létezik. Csakhogy azt nem tudtam kimondani. Hallgattam és küszködtem magammal. Azt hiszem, csak várnod kellett volna egy kicsit, és meghátrálok. De te tovább beszéltél. Elmesélted, hogyan bonyolódottál viszonyba Natasával, és hogyan született meg Peti.

Már egy idegen ült velem szemben, egy idegen mesélt az életéről.

Megduplázódtál bennem, és a két Péter köszönőviszonyban sem volt egymással.

Hazafelé menet produkáltam életem első pánikrohamát.

Bejártam egész San Franciscót. Csodálatos volt.

83

Aztán egyszer csak rádöbbsentem, hogy egy hét múlva haza kell utaznom, és az életem ugyanabban a mederben folyik tovább, mint eddig. Még a hideg is kirázott a gondolattól.

A fiad. Meg amit Izabella vágott a fejemhez. Hónapokig hatalmas, fekete felhő vett körül, elzárta a fényt, és elszívta a levegőt. Mindig azt hittem, hogy már megszabadultam tőle, de újra meg újra előjött – órákon és tanári értekezleteken is –, és én védtelen voltam ellene.

Valerie a fűbe rajzolgatott egy bottal, nekem pedig ki kellett találnom, mit ábrázol a rajz. Mindketten remekül szórakoztunk. Igyekeztem elűzni a minduntalan előtolakodó gondolatot, hogy a szállodai szobámban ott hever az augusztus 7-i repülőjegy, és már csak öt napom van addig. Még mindig fogalmam sem volt róla, mitévő legyek.

A bokrok finoman rezegtek körülöttünk. Félig lehunyt szemmel is érzékeltem a tengert, és vártam, hogy megérintsen a feltámadó szél. De nem éreztem légmozgást. A bokrok hajladoztak, sőt, mintha ugráltak volna. Utoljára akkor éltem ilyet át, amikor fűvet szívtam. Kinyitottam a szemem, és láttam, hogy Valerie rémülten mered rám. Körülnéztem. Már minden mozgott körülöttünk. A kerítés, a fák, sőt, mintha a házak is kissé rázkódtak volna.

Feleszméltem. San Franciscóban vagyunk! Földrengés! Valerie riadtan kapaszkodott belém. Én pedig őbelé.

Tegnap este meglátogatott az iraki fiú, aki családjával egy ideig szintén itt

84 Billinger Edit

AZ IRAKI FIÚ

Regényrészlet

még itt lakott, csak a folyosón találkoztunk néha, olykor szóba elegyedtünk, de azt hittem, pusztá udvariasságból, eszembe sem jutott, hogy ezek a rövid és felszínes beszélgetések jelentettek számára valamit, hogy olyannyira sokat jelentettek számára, hogy ennyi idő elteltével is eszébe jutok, és eljön meglátogatni. Meghatott, ahogyan ezt elmondta, noha eleinte meg sem ismertem, amikor becsöngetett, és kinyitottam neki az ajtót, ő pedig kissé oldalra húzódva állt, az ajtófélfá takarásában, mintha meg akarna kapaszkodni benne, mintha el akarna bújni mögé, hogy árnyékban maradjon, hogy ne essen rá azonnal a lakásból kivetődő fény. Késő éjszakáig maradt, de úgy éreztem, legszívesebben még tovább maradt volna, vagy mintha nem is akart volna elmenni többé. Az ágyamon ült, mert szerényen berendezett lakásomban alig akadt kettőnk számára alkalmas ülőhely, eleinte csak a szélén, talán, hogy bármikor felugorhasson és elmenekülhessen, ha nem érezné jól magát. Azután azonban alig észrevehetően egyre beljebb csúszott, míg végül egészen a falnak dőlt, nekítámasztotta a hátát, mintha rájött volna, hogy jó itt neki, hogy biztonságban van, hogy nem kell elmenekülnie. Kezdetben csupán hétköznapi dolgokról társalogtunk, megkérdeztem, hol lakik, éppen mivel foglalkozik, a hivatalokban, a rendőrségnél végzett munkájáról beszélt, ahol - fiatal kora ellenére - már évek óta tolmácsként dolgozott, óvatosan kerülgettük egymást a szavakkal, mint két táncos, akik még nem ismerik elég jól egymást, mégis együtt kell táncolniuk, de azután mintha leomlott volna közöttünk valami láthatatlan fal, egyszerre elkezdett önmagáról beszélni. Elmesélte, hogyan indult el annak idején a szüleivel Irakból, hogyan úszták át a folyót, hogy Törökországba jussanak, ha akkor nem indulnak el, ma már biztosan nem élne az apja, mint ahogyan a bátyja sem él már, a nővére, a nagyszülei, a család legtöbb tagja. Valószínűleg ő maga sem élne, akkor sem, ha annak idején még kisgyerek volt, ahonnan ő jött, a gyerekeket sem kímélték, csak azok éltek túl, akik idejében elmenekültek. Sítákról és szunnitákról beszélt, hitről és közösségről, olyan fogalmakról, amelyeket az

lakott a házban. Azt mondta, véletlenül járt erre, eszébe jutottam, és beugrott, hogy megkérdezze, hogy vagyok. Nem számítottam rá, nem számítottam arra, hogy valaha is újra látom, soha nem járt nálam, amikor

értelmem felfogott ugyan, képtelen voltam azonban átérezni. Elmesélte, ahogyan egyszerre Kelet-Törökországban találták magukat, ahogyan éppen kiléptek a folyóból, még rájuk tapadt a nedves ruha, hajukból csöpögött az iszap, a folyóvíz, hátukon az átázott, ólomsúlyú hátzsisák, amelyet még hosszú kilométereken át cipeltek magukkal, mire észrevették, hogy minden teljességgel használhatatlanná vált benne. Elmesélte, ahogyan először néztek körül egy idegen országban, tanácstalanul forgatták a fejüket, hiszen azt sem tudták, merre tovább, nem ismerték ki magukat, és el sem akarták hinni, hogy velük történik mindez, olyan volt, mintha valaki egy történetet mesélne el, ők pedig csupán véletlenül csöppentek volna bele, mintha valaki másról lenne szó, de egyszerre magába szippantotta őket, ők pedig örülhettek, hogy egyáltalán még részesei ennek a történetnek, hogy eddig megúszták, a szó legszorosabb értelmében, hogy átjutottak a folyón, egyiküket sem lőtték ki a másik mellől, hisz nem ők lennének az elsők, akiket odaatról hátba lőnek, egyiket a másik után, a többiek pedig még egy ideig a szétfolyó vérben kapálóznak, nekik azonban szerencsájük volt, mindannyian itt vannak, a folyó túloldalán, biztonságban, képzeljem el, milyen az, amikor Törökország jelenti a biztonságot. Ők azonban itt voltak, örülniük kellett, hogy eddig eljutottak. Elmesélte, ahogy gyalog indultak tovább, nyugatnak, mindig csak nyugatnak, a lehető legrövidebb úton nyugat felé, ahol Európát sejtették, az egész országon átkeltek, és elmesélte azt is, hogy milyen végtelennek tűnt számára ez a menetelés, milyen reménytelennek és kilátástalannak, de persze egyszer csak véget ért ez is, mégis eljutottak valahová, ahol hajóra szállhattak, amely egy másik, még idegenebb országban tette le őket, a mai napig nem tudja, hol volt, valahol a Balkán-félszigeten vagy Olaszországban, vagy valahol egészen máshol, nem emlékezett rá, nem látott semmit, a hajó fenekén ültek, s ha valami történt, mindig éjszaka történt, titokban, félelmetesen jól működő egyetértésben, mintha mindent előre megbeszéltek volna, pedig nem beszéltek meg semmit, mégis mindenki tudta a dolgát, minden szó fölösleges volt, heteken át nehezedett rájuk a súlyos csend. Rábízták az életüket valakire, anélkül, hogy tudták volna, ki vagy mi volt az, mintha teljesen feladták volna önmagukat, de nem is volt más választásuk, mintha a semmibe zuhannának, és fogalmuk sem lenne, van-e valami az alján, leérkeznek-e valahová, vagy egyszer valaki mégiscsak elkapja őket, és felfogja a zuhanást. Elmesélte, ahogy később teherautóra szálltak, amely valóban "Európába" vitte őket, véglegesen és visszafordíthatatlanul, hogy "Európa" mindenki számára valami mást jelentett, valójában nem is tudták, mi az, és elmesélte azt is, ahogy a teherautó végül valahol München mellett egyszerűen ott felejtette őket. Eleinte nem tudták, hogy München mellett

voltak, azt sem tudták, milyen országban járnak, és mely úton érkeztek. Később pedig képtelen volt felidézni azt is, hogyan került Münchenből ide, csupán apró emlékfoszlányok maradtak meg benne, hiszen még túl fiatal volt, és túlságosan izgatott is, ennyi történés láttán, máskor pedig
86 olyan nyugodt, mintha semmi köze nem lenne mindehhez, mintha nem is őróla lenne szó, mintha minden mindegy lenne már, mert ennél rosszabb nem jöhetett, hogy mindentől és mindenkitől elszakadtak, aki valaha is jelentett valamit számukra, hogy ezentúl minden kötelék és összefüggés nélkül léteznek a világban. Valahogy idekerült mégis, és most már - akcentus nélkül ugyan, de néhány nyelvtani hibával, máskor a birtokos eset vagy a névelők elhagyásával - a helyi nyelvjárásban beszélt, ami, minden tragikumára ellenére, valami komikus vonást kölcsönzött neki. Elmesélte, eleinte milyen nehéz volt, hogy anyja és nővére nap mint nap zokogott a honvágytól, legszívesebben azonnal visszamentek volna, noha nem is volt hová visszamenniük, ő pedig lassan kezdte megszokni, hogy itt van, néha még úgy érezte, neki is kötelessége velük sírni, de azután elapadt a könnye, képtelen volt megkönnyezni egy olyan országot, amely nem akarta őt, amelynek nem volt szüksége rá, amely kilökte magából, mint egy rosszindulatú daganatot. De az is lehet, hogy csak túl kevés emlék fűzte ehhez az országhoz.

Nem tudom, miért éppen nekem mesélte el mindezt. Nem volt senkije, akinek elmondhatta volna? Vagy valóban nekem szólt, éppen nekem akarta elmesélni, mert úgy érezte, nálam jó helyen van? Vagy csupán a helyzet adta így? Nem tudom, de tulajdonképpen mindegy is volt. Miközben beszélt, szerettem volna őt a karomba zárni, mert olyannak tűnt, mint akinek szüksége lenne egy érintésre, egész idő alatt azt gondoltam, "most... most... most kellene őt átölelned", de mindig el is szalasztottam a pillanatot, mert azonnal fel kellett volna állnom, oda kellett volna lépnem hozzá, és meg kellett volna érintenem, s ezzel talán kizökkentettem volna, és mire végiggondoltam a gondolatot, a pillanat elszállt. Attól is tartottam talán, hogy ez a mozdulat túlságosan közeli lehet ebben a helyzetben, túlságosan intim, hogy félreértéshez vezethet, megrémültem, hogy másként értelmezi, és megrémültem attól is, hogy esetleg vonzódom hozzá, hogy nem is azért szeretném megérinteni, hogy megvigasztaljam, hanem pusztán az érintés miatt, hogy nyíltsága, őszintesége egyszerre vonzóvá tette számomra, ezért szeretném átölelni és megcsókolni, ezért szeretnék közel lenni hozzá. De nem engedhettem meg magamnak ezt a vonzalmat, nem engedhettem meg, hogy olyasmit tegyek, amit utána mindketten megbánnánk, amit egyikünk sem akarna igazán, mert megváltoztatná a kapcsolatunkat, mert talán megrendítené a közöttünk kialakult bizalmat, és nem tudnánk, hogyan bánjunk egymással azután. Ő szinte még gyerek volt, én pedig az anyjára emlékeztettem, akkor

is, ha jóval fiatalabb voltam nála, mégis valami az anyjára emlékeztette bennem, akit már régóta nem látott, s aki nagyon hiányzott neki, mert nemrégiben visszament Irakba, nem bírta itt tovább, hisz akárhogyan igyekezett is, mindig idegen maradt egy idegen országban, egy idegen nyelvben, amelyen nem tudta kifejezni magát, amelyet soha nem tudott maradéktalanul elsajátítani. Nem mentem hát oda hozzá, és nem öleltem át, csak akkor simítottam végig a karján, amikor felállt és elment, megérintettem a hátát, amikor kikísértem, és az ajtóban elköszöntünk egymástól, s arcomat fordítottam felé, amikor búcsúzóul meg akart csókolni.

87

Sokkal később - már ősz volt -, amikor mégiscsak átöleltem. Aznap én látogattam el hozzá, meghívott egy teára. Éppen a bevándorlási hivatalból jött, vagy valamilyen szociális intézményből, erre már nem emlékszem, csak arra, hogy egy bevándorló családnak kellett tolmácsolnia, s mindez megrendítette, elgondolkodtatta, saját családjára emlékeztette, ideérkezésére, az áthidalhatatlan nehézségekre, amelyeken ők is keresztülmentek, egyre felindultabb lett, egyre jobban belelovalta magát, éreztem, ahogy szóról szóra, félmondatról félmondatra nő benne a mérhetetlen elkeseredés, a tehetetlen düh, amiért ő mindezt már régen tudja, mégsem tehet semmit ellene, ennek a családnak is végig kell mennie mindazon, amelyen az ő családja összetört. Azután egyszerre keservesen zokogni kezdett. Olyan erővel tört fel belőle a sírás, mintha már hetek, hónapok óta erre készült volna, mintha akkori februári találkozásunk óta erre készült volna, mintha annyira feltorlódott volna a fájdalom benne, hogy nem tudta többé visszatartani, mintha hirtelen áttört volna benne valami elkorhadt gát, amely képtelen volt ellenállni az áradó víztömegnek. Kezdetben tehetetlenül néztem rá, mozdulni sem mertem, annyira megrémisztett kitörésének hevessége, nem tudtam, hogyan avatkozhatnék közbe, csak néztem az arcát, ahogy a könnyek szakadatlanul csorogtak végig rajta, miközben továbbra is a teával volt elfoglalva, gépiesen készítette, mintha kapaszkodót keresne ezekben a szertartásos mozdulatokban, amelyekre nem kellett odafigyelnie, amelyeket az unalomig ismert. Könnyei között elmesélte, hogy a napokban meghalt valaki a családjában, hogy tegnap felhívta az anyja, sokáig beszéltek, régen beszélgettek ilyen hosszan és őszintén egymással, és hogy ma az egész család, legalábbis ami megmaradt belőle, a temetésre megy. Elmesélte, egyszerre mennyire hiányzik neki minden, noha alig van emléke erről az országról, alig van emléke a visszamaradottokról és a visszatértekről, mégis mindenkit hiányol, akit hátrahagyott. Ha nem is ismeri őket. De ismeri az érzést, amikor összejön a falu, összejön a család, hiányzik a megszokott szertartás, az asszonyok imája, a halotti tor, és még a veszély is

hiányzik, amelynek az odavezető úton ki vannak téve, még a veszély is, képzeljem el, még ha felfoghatatlan és elképzelhetetlen is, még az is hiányzik, hogy valaki netán szilánkra léphet, az autó szilánkra fut, hiányzik a hőség, a vakító nap, amely olyan élesen tűz, hogy vakfoltokat éget az agyba,

88 hiányoznak a rossz utak, a végtelen por, a foga alatt recsegő homok.

El tudom én ezt képzelni, kérdezte, hogy az embernek még a fájdalom is hiányozhat, a veszély, ha nem éppen ő érezné ezt, el sem hinné; lecsorgó könnyei azonban elnyelték szavait, alig tudtam kivenni őket, és talán nem is ezt kérdezte, hanem valami egészen mást, én pedig csak félreértettem - de akármi is volt az, választ bizonyosan nem várt rá. Továbbra is szótlanul figyeltem hát, igyekeztem kivenni, amit mond, megérteni anélkül, hogy vissza kelljen kérdezni, anélkül, hogy ezáltal megszakítanám a lendületét, kizökkenteném gondolataiból, és csak akkor fogtam kézen, és vezettem a heverőhöz, amikor úgy éreztem, lehiggadt kissé, mintha kibeszélt volna magából mindent, mintha kisírta volna a könnyeit, akkor odaléptem hozzá, kivettem kezéből a teáskanalat, az asztalra helyeztem, őt pedig kézen fogva a heverőhöz vezettem, óvatosan lépkedve, mintha sebesültet vinnék, vagy mintha szilánkok között lépkednénk, ő pedig jött mellettem, szófogadóan, mint aki megadta magát, mintha arra várt volna, hogy valaki kézen fogja végre, és a heverőhöz vezesse, mintha nem tudná, hol van, mintha én lennék otthon, ő pedig a saját lakásában pusztán idegen. Leültünk egymás mellé, kissé távolságtartón, előre dőlve hüppögött még egy ideig, a válla meg-megrázkódott, én pedig a hátára tettem a kezem, és vigasztalásként újra meg újra végigsimítottam rajta, s amikor szinte alig érezhetően közelebb húzódott hozzám, ölembe húztam a fejét és hátulról átöleltem, kicsit úgy, mintha valóban a fiam lenne, ugyanakkor magánya és kétségbeesése iránt érzett vonzalommal is, ebben a pillanatban biztos voltam benne, hogy vonzódok hozzá, és hogy ezt ő is érzi, arcomat a nyakához érintettem, belélegeztem az illatát, és így tartottam őt mindaddig, amíg egészen meg nem nyugodott, amíg könnyei felszáradtak, és végleg kisírta magát. Mielőtt elmentem, olyan tekintettel nézett rám, hogy biztos lehettem abban, hogy ez a pillanat, amelyben megnyílt, amelyben megtudtam róla valamit, amelyben egyszerűen átöleltem, s amelyben nem történt semmi, mégis végleg összeköt bennünket, talán mindörökre.

Az iraki fiú levele, amelyet soha nem kaptam meg

Szünet nélkül azon tűnődöm, hová visz engem ez a nyelv, amely nem az enyém, amely soha nem is lesz az enyém, ahogyan az ujjaim hozzám tartoznak, a szemem színe, a bőröm pórusai, amelyen olyannyira vagyok csak úrrá, mint valaki, aki mankóval jár, a lábait uralja.

De hagyom, hadd vezessen – bárhová is.

Eddig folyton úgy bántam vele, mint egy kölcsön kapott tárggyal, amelyet nem szeretnék elkoptatni, nem szeretnék elrontani, nehogy úgy kelljen a végén visszaadnom, ezért ha tehetem, inkább egyáltalán nem használom.

89

Az iraki fiúnak írt válasz, amelyet soha nem küldtem el

Annak idején, amikor észrevettem, hogy egyik nyelvemen sem ismerem fel önmagam, egyik sem rólam szól, egyik napról a másikra abbahagytam a beszédet, meg sem szólaltam többé, mint azok a gyerekek, akik többnyelvűen nőnek fel, és egyszeriben nem tudják, melyik nyelvüket mire használják, melyik mire jó. Minél inkább elmélyültem egy idegen nyelvben, annál kevésbé éreztem magaménak a sajátomat, annál inkább kiperegtek ujjaim közül a betűk. Mintha minden egyes újonnan kimondott szóval elveszett volna egy régi. Eleinte egészen csendben történt mindez, észrevétlenül, csak sokkal később, amikor használni akartam a szavakat, akkor vettem észre, hogy hiányoznak. Mint az agyam vakfoltjai.

Sokáig tartott, amíg ismét megszólaltam, amíg úgy éreztem, hogy az, amit mondok, nem csak úgy hangzik, mintha betanultam volna, hanem mintha valóban érteném is, mintha valóban köze lenne hozzám, mintha valóban és csakis azt akartam volna mondani.

A kép maradt az egyetlen kifejezési formám.

**Naplójegyzet*

Ahogy sokan a minimum két-három év külföldi tartózkodást, Meredith a Velencében való eltévedést írta fel mindenkinek receptre. Ráérősen húzta maga után kerekas bőröndjét, ahogyan a vasútállomásra vezető nyílegyenes utcán haladt végig.

90 Bangha Mónika

VELENCE

Ezen halad végig minden turista minimum kétszer, érkezéskor és távozáskor. A bő félórás hajnali sétája alatt Meredith szinte érezte, ahogy kijózanodik. Az utca üres és hűvös, a turisták még alszanak. Néhány zsidó belekezdett a sátra felállításába, itt-ott már kipakolták a muránói üvegfigurákat és a velencei maszkokat. A bangladesi táskákat. Az egyetlen állandó hangot mégis a bőrönd kerekének súrlódása okozta a nem túl szabályos macskaköves felületen.

Bár már jól benne voltak az áprilisban, reggelente még itt is hűvös volt. Meredith elégedetten állapította meg indulás előtt, hogy nyugodtan felveheti túlméretezett télikabátját, amit hiába próbált előző este a bőröndbe tuszkolni. Érkezéskor, a kiszámíthatatlan skót klímában sem lesz gondja. Néhány tárgy még kiszorult a táskából, leginkább ajándéknak szánt csecsebecsék. Ezek most ott lapultak, ömlesztve a kabát nagy zsebeiben.

Meredith ösztönösen a bal zsebéhez nyúl, és végigsimít egy téglalap alakú tárgyon. Még aberdeeni otthonában, öt perccel indulás előtt csúsztatta be, hogy ne unatkozzon a hosszú repülő és vonatúton. Nem is tudott róla, hogy Kosztolányi is Velence szerelmese volt! Azt aztán végképp nem sejtette, hogy a saját polcán lapult ez a kincs, alig száz oldalnyi elbeszélés-napló formájában, ki tudja, mióta. Meredith teljesen belemerült a fura alak történetébe, akit beszippantott Velence. Aki aztán nem akart többé hazamenni. Nem tudott. Nem is emlékszik sokra az ideutazás részleteiből. Most viszont határozottan itt van, útban hazafelé, ismételten elhagyni készül Velencét, akárcsak Kosztolányi tette. Már csak egy híd, aztán végérvényesen ott találja magát a teljes kivilágításban ragyogó, de valószerűtlenül kihalt Santa Lucia vasútállomás előtt. Úgy tűnik, a tegnapi zsidókból tényleg semmi sem maradt.

Tegnap már a késői ebéd utáni sziesztának is a vége felé jártak, már a helyiek is előbújtak ódon falaik mögül, amikor Meredithbe belenyilallt valami hiányérzet. Nem lepte meg különösebben, gyakorló utazóként szokva volt a melankóliához, ami rendszerint az utolsó pillanatokban szakadt rá, ha elhagyni készült egy helyet. Ezúttal viszont nem működtek az elterelő hadműveletei. Félórás pakolás után kristálytisztán látta: fel kell keresnie a Szent

Márk teret. Meg kell néznie a galambokat. Még ma. Hiába volt Velencében már tíz napja, a város legnagyobb nevezetessége, a turisták alfája és ómegája ezúttal valahogy kimaradt a programból. És most hirtelen olyan türelmetlenséget érzett, mintha találkoztól beszélt volna meg valakivel ott, pontosan hét órára. Azt a pár, utazásra elől hagyott ruhadarabot magára kapkodva próbálta felidézni a lehangoló érzést, felszabadítót és veszélyeset, igen, egyszerre, mégsem bírta teljességében összerakni a pillanatot. Ahogy a szűk sikátorokból egyszerre kibukik a térre. Ahogy a levegő ellepi a tüdejét. A nagy sietségben a telefonját is otthon hagyta. De hisz olyan ez a tér, mint Róma, ahol amúgy sosem járt, biztatta magát: minden út oda vezet. Sokáig élvezte az ösztönös fordulatokat, minden elé álló hídra rálépett, figyelte a turistákat. Ezúttal nem próbálta kerülni őket, inkább követte, miközben elhatárolta magát tőlük. Bárhol volt, sosem tekintett magára turistaként. Találgatta korukat, nemzetiségüket, céljaikat, néha vázlatos élettörténetet is kerekített köréjük. Ha gyérülni kezdtek, az utcanevekre nézett, próbálta felidézni, mikor látta őket utoljára. Nemcsak a hívőktől kiürült templomokban hemzsegek itt a szentek, de az utcák neveiben is, mindez pedig az olasz nyelv dallamával spékelve andalítóan hatott Meredithre. Egyik pillanatban azon kapja magát, hogy az O, sole mio-t dúdolgatja, miközben kopogós piros cipője követi a ritmust, a másikban pedig áhítattal szaval két elveszettnek hitt sort egy költeményből, ami után már hetek óta hiába kutatott az emlékezetében. Talán maga Velence a felelős ezért, hogy minden versbe csusszan, csak úgy áradnak, hömpölyögnek a gondolatai, átsuhannak a hidak alatt, de megállítani nem tudja semmi. Ismételten eltűnődik azon, hogy talán ez a burjánczás, ez a megpihenésre, érzésben, gondolatokban való megállásra való képtelenség gátolja írói kiteljesedését, mint valamiféle – még diagnózisra váró – elmélyülésre való alkalmatlanság, örök hömpölygés, ismétlődő apró orgazmusok űzése, habzó fodrok, amik aztán a nyílt tengerbe érve végre elsimulnak. Mondatait is húzza, ameddig csak lehet, míg el nem fárad, ekkor azok rendszerint átveszik az irányítást, sötétebbnél sötétebb sikátorokba rángatják, megerőszakolják, Meredith hagyja, mindenféle táblák áztatják, mintha csak utat mutatva, de igaziból félrevezetnek, vesszőnyi fellélegzés síncs, ahogyan kiút sem, csak sikátorból sikátorba baktatás, csatornaszag és ékszerházak váltakozása, közelítés, távolodás, tánclépések, igen, és végtelen zene, ami mindig megjön valahonnan. Mire idáig ért, Meredith minden fogódzót elvesztett. A körülötte elterülő kilátás alapján a város bármely belső pontján lehetett volna, de leginkább egy véget nem érő álm közepén.

Telefonjával együtt az időről is lemondott, erre csak most jött rá. Nem bánta. Lassan kialakult benne, hogy ha a Szent Márk tér meg is szökik előle,

legalább a kis tereket útba ejti, hogy egy-egy templomtorony óráján ellenőrizze az időt. Velencében, érthetően egyetlen tér érdemelte ki a piazza elnevezést, minden más csak campo vagy campiello. Mire harmadszor is a San

Zaccaria téren találta magát, mindannyiszor más irányból érkezve, el-
92 határozta, hogy megpihen a galambpizkos padon a templom előtt.

Megpróbál valamiféle stratégiát kidolgozni. Visszatérni teljesen reménytelennek tűnt, hisz ideiglenes otthona a város szélén, turisták által egyáltalán nem látogatott részen helyezkedett el. Meredithnek megvoltak az igazodási pontjai, de azokhoz legalább a megfelelő körzetben kellett volna lennie. És akkor még a turistákat nem is említettük! Kissé megengedte a cipőfűzőt, lábai megdagadtak a gyaloglástól. A toronyóra rövidet kondult, még mielőtt ránézhetett volna, hiába próbálta megspórolni az aggodalmát. Fél hét. Tudta, hogy a hetet majd az impozáns bizánci katedrális reneszánsz harangtornyán fogja hallani. A szürkeség és a hideg lassan, de határozottan kezdett ráereszkedni a városra. Először a szűk, amúgy is sötét utcákra, de most már a terekre is. Mennie kellett, különben teljesen rászakad a sötétség. Onnan pedig tényleg nincs kiút. Stratégiája most sem volt, csak a tömeget követte, nem törődött az ismétlésekkel. Lassan minden egyszínű lett, nem terelte el semmi a figyelmét, csak a mozgás volt, a menetelés, a hidak ringása, vizek fénye, a cipője kopogása a szürke köveken. Bár határozottan ezért indult el, és az utóbbi tíz percben többször is elkapta a szeme sarkával a Piazza San Marco kijelzést, nem volt felkészülve a látványra, ami az utolsó sikátorból kilépve fogadta. Reflexszerűen hunyta le a szemét. Rájött, hogy mi az, ami vonzotta, amiért nem mehetett haza, anélkül, hogy itt legyen. A szűk járatok figyelmeztetés és magyarázat nélkül mennek át végtelen térbe. Egy másik dimenzió, egy mágikus, eltűnt város, Sambalá, amit hiába keresel a térképen. És akkor már az is érthető, miért talált rá ilyen nehezen. Ahogy a szűk utcából is az lökte ki, agorafóbiáját most a tér és az azt keretező épületek szédületes nagysága aktiválta. Lenyűgöző és félelmetes, igen, egyszerre. Amott levegőért kapkodott, itt nem volt mihez támaszkodni. Le kellett ülnie. Már csak a galambpizsokba, a madarak ekkorra már tapintatosan eltűntek. Szép kis szuvenír, gondolta síkálgatás közben. Már nem tudja előhalászni a másik nadrágját a bőröndből, ebben fog utazni, ha egyáltalán visszatalál.

Először a toronyóra zendít rá, de mire Meredith négyig számol, a katedrális harangja is bekapcsolódik.

A visszautat hiába próbálta felidézni. A részek szerencséje szegődhetett a nyomába, akik, ha az ajtón már nem is tudnak bemenni, és másnap már nem is emlékeznek az egészre, bátorságuktól és makacsságuktól hajtva rendszerint biztonságosan – legalább a lábtörlőig – hazaérnek. Mintha a szentek is összebeszéltek volna, San Lio, San Antonio, San Bortolomio, San Pietro ezúttal készségesen mutatták az utat. Negyedóra múlva eszmélt,

amikor egy hosszú falat követve kibukkant a csatornánál, ahol a tömegközlekedést jelentő hajók várták utasaikat, hogy valamelyik szigetre vigyék. Itt szállhatott be egyikbe Kosztolányi is, amikor valamiféle nem teljesen körvonalazódott vágytól hajtva a Szent Lőrinc szigetére igyekezett, hogy megértsen valamit a hely melankóliájából. És az öremények történelméből. Meredith innen már látta a tornyot, ahonnan szám szerint 93 tudta a lépéseket, a barokk szobrocskák a falról mégis – úgy tűnt neki – mintha csúfolódva a nyelvüket öltötték volna rá.

A Santa Lucia vasútállomás nevéhez méltóan ontotta a fényt, miközben kint még nem tört meg teljesen a hajnali szürkület. Szétnézni kellene ilyenkor, nagyokat szippantani a levegőből. Még egyszer beleveszni a labirintusba és csak menni, körbe, újra. Nem találni a kiutat, ottfelejtani magunkat, mint Kosztolányi furcsa alakja egy templomban, egy hídon, egy csónakban. Sajnálni őt, és irigyelni. Eltévedni bátorság kell, állapítja meg Meredith rezignáltan. Nem, nem ahhoz a fajtához, amikor kapkodva keressük az utat, és rettegve eszmélünk, hogy saját tengelyünk körül forgunk. Leginkább ahhoz, amikor beledengedjük magunkat a sikátorokba, felvesszük a hidak ritmusát, elveszítjük az időérzékünket, és már nem föltétlenül akarunk hazamenni. Egy sötét, nyirkos híd alatt hagyjuk magunkat megsemmisülni. És akkor meglátjuk. A nénikét is, mint Kosztolányi, aki minden örömét és bánatát kitarja előttünk legalább olyan kétségbeesetten és szükségtelenül, mint egy író a gondolatait, vagy az embert, aki nem csak szemléli, de éli, hagyja, engedi, és jól ottmarad, nem perel, nem egyezkedik. Meredith ösztönösen a túlméretezett zsebeihez nyúlt, hogy ellenőrizze: útlevel, jegy, kulcs. Kosztolányi.

Éles füttyel robogott be a vonat. Meredithre olyan kétségbeesetten kiszámítható hónapok vártak, mint a sínek végtelenbe futó pályája.

NINCS RÁ SZÓ

Hogy elégték a tüzek; hogy elromlott az idő; hogy eltűnt a sirály árnyéka – nyom nélkül! Egy idény vége volt, egy életé? Olyan régen volt, hogy talán meg sem történt? Mi az bennünk, ami a múltban él és a jövőbe vágyik, vagy a jövőben él és a múltba vágyik? És minek számít, ha fény hatol a szobába, ahol gyerek alszik, és az ébredező, nyíló szemű anya ébredetlenségért fohászcodik a vakvilágba?

REJTÉLY ÉS MAGÁNY TOPEKÁBANI*

A délután estébe sötétül. Az ember egyre mélyebbre és mélyebbre merül az alvás lassú örvényébe, a sodrába, az aljába, amit ködnek érzékel, és végül egy nyitott ajtóhoz ér, öntudatlanul átmegy rajta, és szintén öntudatlanul befordul egy szobába, leül és vár, aztán mintha köré zárulna a szoba, és a sötétség sötétebb volna minden általa ismertnél, és úgy érzi, alakul benne valami, nem tudja biztosan, mi az, de mindinkább hatása alá kerül, mintha kibontakozna egy történet, melyben két szereplő, Élvezet és Vezeklés ugyanazt a bűnt követi el, az övét, amit újra meg újra be fog vallani, amíg nem jelent semmit.

AZ AJÁNDÉK

Meghalt egy ember, de koporsójában, koponyája szürke tömlöcében – a világ legkisebb színházában – megőrződnek utolsó gondolatai. Lenn, a holtak gettójában, egy máskülönben jelentéktelen lét végső pillanata megmarad az örökkévalóságnak.

Henry hamarosan kisétál házából az éjszakába, melyet felajz a csillagok buzgó ragyogása és a hold éber tekintete. Harmincas éveivel végén jár, farmernadrágot, pólót és mokaszint visel. Szabadságfokát szemé élénkségéből,

bezártságát keze kilincstől mért távolságából ítélni meg. Egyetlen vágya van: távozni, kint lenni a házból. Szétzilált ágyáról félig a padlóra csúszott a takaró, a kihúzva hagyott fiókokból ruhadarabok csüngenek, a székeken törlőközpök, a padlón szétszórva zoknik és alsónemük hevernek. A kuszaság olyan tablója ez, melynek maradandóságát nem láthatta előre. 95

Az illatos nyári éjben, Henry kertjének nyirkosan zöldellő birodalmában Cathy várakozik. Otthonából szaladt oda, ruhátlanul. Halkan lihegve az ajtóra mered, amelyen Henry sosem fog kilépni. Cathy formás, tejfehér teste szoborként káprázik. A holdfényben fürdő rododendronok, izlandi mákok és perzsa boglárkák között apró, íves árnyékok vetülnek kékes-fehér ülepének kísérteties halmaira. Szegény Cathy! Henryre várva-vágyva mostantól félig álló, félig guggoló testhelyzetre és folytonos holdfényben fürdésre ítéltetett.

Olyan, mintha Henry látná őt, a meztelenségét, mert felesége néhány holmiját viszi az egyik karján, miközben a felesége, Gloria, zöld ágak közt bíbor és kék tollakkal ékes trópusi madarakat ábrázoló selyem hálóingében furamód nyugodtan alszik a hálószoba rendtelenségében. Kis lélegző dzsungel most, csodásan csendes, ősbuja madárparadicsom a lepedő krétaszín holtfehérségén. Egy csöppet sem igényli Henry figyelmét, aki tekintetét az ajtóra függeszti, mely elválasztja őt Cathytól. Végzetes figyelem! Ha nem veszteget el értékes pillanatokat azzal, hogy összekap némi ruhát Cathynek, most őt szemlélhetné múlthatatlan örömmel az ajtó látványa helyett.

Ha nem folytatódna, emlékezetes jelenet lehetne: Henry és Cathy egy őket örökre kompromittáló helyzetben. Egy rossz, a nekik legkevésbé kedvező pillanat halhatatlanságuké; ezt kapják a sorstól meggondolatlanságukért. Az emberi gyarlóság fényes példájaként a szenvedély mártírjai ők, egy halott ember fennmaradt gondolatának kísérteties kivetülésén rekedt zarándokok.

És a halott ember – tudja valaki, hogy ki ő? Henry, vagy aki Henryt álmodta? Akárhogy is, a jelenet fennmarad, e talányosság az örök szépsége, és a miénk, akik előtt feltárult. Mert vannak alkalmak, amikor ilyen igazságokat kapunk, amikor halljuk az idő monoton monológjának alig érzékelhető motyorgását, és azt látjuk a megnyíló mélyben, hogy hirtelen felbukkan egy ház a teliholdas nyári éjszakában. Egy pillanatig tart, amíg a halott ember múlthatatlan látomása, de senki nem panaszkodik.

Ajándék ez.

(Szilágyi Mihály fordításai)

Folyóiratunk a
NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM és az EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA
anyagi támogatásával jelenik meg.
Terjeszti a Budapesti, a Nemzeti és a Vidéki HIRKER RT. és alternatív terjesztők

Szerkesztők

JÁSZ ATTILA – Csendes Toll (főszerkesztő)
PAPP MÁTÉ (költészet rovat: mahbija@gmail.com, zene online rovat)
REICHERT GÁBOR (főszerkesztő-helyettes, kritika rovat: reichertgabor87@gmail.com)
SZÉNÁSI ZOLTÁN (próza rovat: szenazol@gmail.com)

Lapterv és műszaki szerkesztés
SELLYEI TAMÁS OTTÓ

Munkatársak

HEGEDŰS GYÖNGYI, KAKUK TAMÁS, MURÁNYI SÁNDOR OLIVÉR,
SOPOTNIK ZOLTÁN, SZILÁGYI MIHÁLY

Online

PAPP MÁTÉ (felelős szerkesztő), SZŰCS BALÁZS PÉTER

Tiszteletbeli munkatársak

BARI KÁROLY, BUJI FERENC, CSEKE ÁKOS, DUKAY BARNABÁS, GERLÓCZY GÁBOR,
KELÉNYI BÉLA, KRULIK ZOLTÁN, MONOSTORI IMRE (1945–2021), MUZSNAY ÁKOS,
TOLNAI OTTÓ, URI ASAF

ÚJ FORRÁS

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT
ALAPÍTÓ A KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT
JÓZSEF ATTILA MEGYEI ÉS VÁROSI KÖNYVTÁRA

Megjelenik évente tízszer

Alapítva ezerkilencszázhatvankilencben
Alapító főszerkesztő: PAYER ISTVÁN

Szerkesztőség: 2836 Baj-Szőlőhegy 2722/4

E-mail: jasz.attila@ujforras.hu. Interneten olvasható: www.ujforras.hu

Előfizethető az Új Forrás szerkesztőségi címén. Előfizetési díj egy évre 5000 Ft.

ISSN 0133-5332

Kiadja a József Attila Megyei Könyvtár. A kiadásért felel: Új Forrás Kiadó Nonprofit Kft.

Készült a BD Sollers nyomdájában Tatán.

